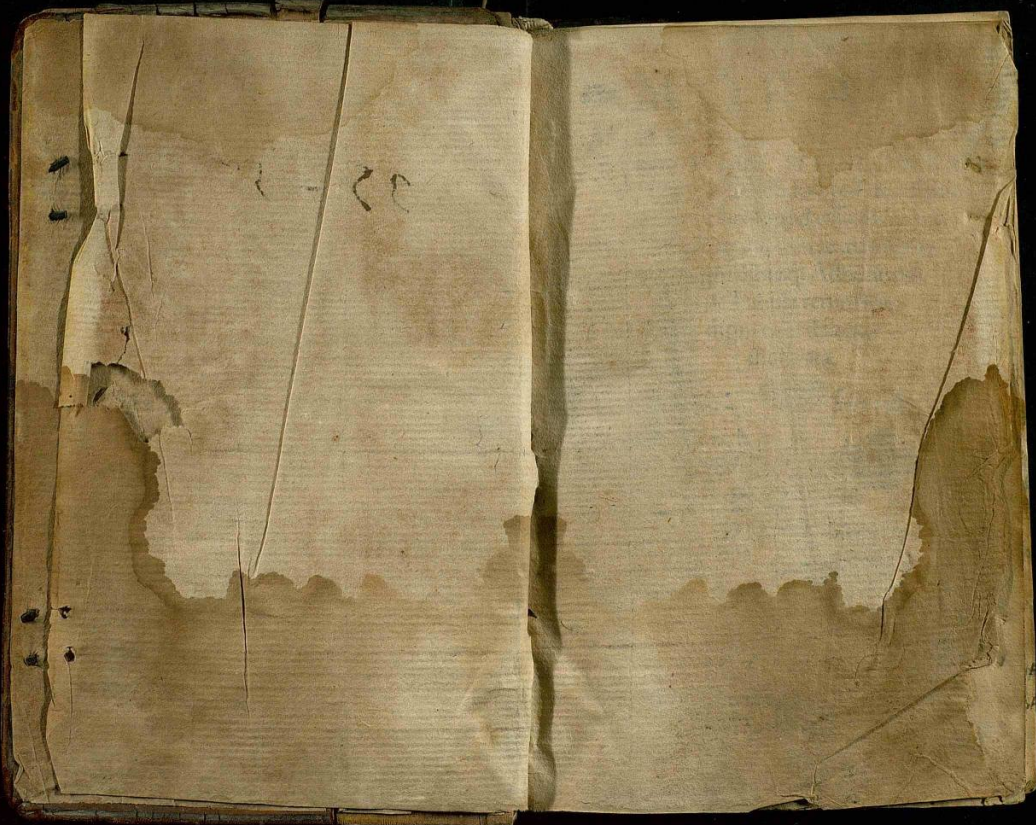

H-3-140

35 - 50

Donacion del Sr. D. Vicente Lissa
y las Balsas, á la Real Junta de
Biblioteca de la Universidad de Za-
ragoza año de 1831.

R. 13.944
MORALIA

MAGNA PERITIS,

SIMI VIRI HIERONYMI

ab Hangesto Philosophi acutissimi,

necon Theologi clarissimi nuperri

mè castigata, cum textu inserto,

marginalibusq; Adnotamen

tis, ac Tabularum rerum scitu

dignarum decenter N. 17. 660

illustrata.

Accipite fructus *ferri de Celis*

VINCENTI.

LVGDVNI

Apud heredes Simonis Vincentij.

Este Libro es del Conuento de
IESV de Zaragoza

Este Libro es del Conuento de
IESV de Zaragoza.

CUM PRIMIS REVERENDO IN CHRISTO PATRI

Domino Lodouico à Borbonio Cardinali
meritissimo Regiaque profapia, mo-
rum & Literarum dotibus præful-
genti Hieronymus ab Han-
gesto cum omni uenera-
tione S. D.

DOMINICO gregi prothdolor nostra tempore
state scabie iugi squallenti, longaque marcenti in-
edia, ac per deuia quæque erranti pastorum pecus
deglubentium incuria; quid incundius contingere
potest Antistes dignissime, quid salubrius succe-
dere, quam ei talem præfici pastorem, qui Chri-
sti concreditæ oues sanitate donet, salutaribus
pascat alimonijs, uigilijsque noctis iugiter custodiat: qualem te passim
predicant, proinde que ad astra ferunt. ¶ Nec abs re, quando quidem
(præter illam natalium claritudinem, cui admodum cœcinnus cum mo-
rum, tum literarum perpulchrè connexus est chorus) sic famam lau-
demque tuâ cedro dignis operibus indefessus illustras: ut absolutissimus
Antistitem prototypus, non absque admiratione cōspiciaris. Itaque omni-
genæ æquitatis, diuinique honoris anhelus amator, omnibus neruis ar-
gentas bases tabernaculo deo Iacob (Mosen imitatus) examussum com-
plantas: instar Salomonis templum Domino grauitè extruisti: in Da-
uidicæque turris uertice, tu ut laconicus Apollo auritus, ut Argus ocu-
latus speculator, domui Israel, optimo iure presectus, pernox per-

**IOANNES COR-
BIN VTRIVSQUE**

Iuris doctor Hieronymo ab

*Hangeſto philoſopho &
theologiae profeſſori
celeberrimo*

S. D.

VANTVM tibi debeant qui philoſophiae di-
uinisq; literis dat operam mi Hieronyme, cum ſtu-
dia, tum ſcripta tua ſatis oſtendunt: ſinem enim
nullum facis aut ſcribendi aliquid, aut cogitandi
quod alios delectet, & te uirtutibus illuſtret. Ita-
q; cui plus acceſſerit uel noſtro Ludouico à bono
bono Cardinali digniſſimo, uel tibi non facile di-

xerim. Ille ſummo loco, maximo ingenio natus, diuinos penè mores in-
duit: ac non ueror ne aſſentatiuncula ſuam gratiam aucupari uidear,
quando illi tantum tribuere auſim, ut neminem anteponam, comparem
autem paucos: eos tamen magis qui illum non admirantur inuidos,
quam eos qui laudent aſſentatores arbitror: hæc ſtudia, hi mores di-
uinum ingenium alunt: in quo & ornando, doctrinaq; augendo, non
minus deeſſe uideris, quam Ariſtoteles, Alexandro: atq; habes, in quo ar-
te exerceras: tantum ſecũ traxerunt felicitatis tempora in qua inciſiſti:
ut non magis eum ornaueris, quam ſuis laudibus auctũ te ſentias. Neq;
enim Alexander ille gratia cauſa ab Apelle potiſſimũ pingi, & à Ly-
ſippe fingi uolebat. Sed quòd illorũ artem cum ipſis, tum etiã ſibi glo-
rie fore putabat. Neq; minus perhibendus eſt noſter Ludouicus, qui

etiam ſi ſe pingi, aut fingi non patiat,ur, tanquam ſpartiatas Ageſilau:
habeat tamen Xenophontem alium, qui in eo certè laudando facile o-
mnes imagines hominum, ſtatuaſq; ſuperauerit. Turpe certè eſt lauda-
ri à turpibus. Pulcherrimum autem à laudatis probari. Placet enim
Hector ille mihi Neuianus, qui non laudari tantũ ſe letatur, ſed ad-
dit à laudato uiro. Qua laude tu dignus habearis, uiderint qui ſcripta
tua non legunt ſolum, ſed admirantur. Pluris tamen faciunt uiuam lu-
riſconſulti uocem, quam mortuum (ut dicam) conſcriptumq; inſtru-
mentis testimonium. Sed unum ad præſentem, alterum ad futuram me-
moriã ſpectare uidetur. Nos autem qui tua quotidiana conſuetudine
frumur, ſtudioſiorumq; tuorum participes ſumus: apud quem literarum,
ſi uſus nemini, à cedere patiemur. Te etiam mi Hieronyme, ut rem ſi-
ne concludam, à nobis rogari patieris, ut eos quos de philoſophia li-
bros ſcripſiſti calcographis, nobisq; propediem ſuppedites: gratius no-
bis hoc tempore nihil facere potes. Vale Parrhiſijs ad. xi. kalen. Julij.

**NICOLAI MALLARI RHODI
THOMAGEIARDREI**

uerendum in primis dominũ Car-
dineum Lodoicum à
Borbonio
Epigramma.

Hæc tibi Socratico libans Moralìa fonte
Perſonat Aethæa doctus Apollo cheli.
Quàm bene ſacra ſuum Authorem nunc pagina monſtrat
Conuenit & titulus dux Lodoice tuis.
Moribus ecce micæ, doctriinis ille nitenti:
Hoc opus in ſolo nomine utrunq; reſert.
Scil cet, illa tuos docuit ſapientia mores,
Omnia librato pondere ſenſa ſequi.
Quòd ſi reſta iuuant ſtudioſi meta laboris,
Sanctaq; lanigeri ſit tibi cura gregis.
Ipta Cleonæo ſeſtanda eſt tramite uirtus.
Non datur ignauo palma ferenda uiro.

FINIS.

Tabula

TABVLA HV-
IVS OPERIS LI-

terario ordine diligēti
admo iū labore con
textā singula quæ
q̄ notatu diz
gna cōple
ctens.

De litera A.

Argare & dero
gare.94.
Actus dupliciter
est liber.5.
Actus secunda-
riū liber est verē
naturalis.5.

Actus credēdi falsus moraliter bo-
nus.9.

Actuum quorundam circūstantiæ
sunt obiecta, & quorundam nō
pro volūtatis beneplacito.13.

Actus volūtatis quotuplices.16.

Actus tertius medijs & finis.16.

Actus idem vsus & fructio, odium
& amor eōq̄ intense & remisse
diligī.61.

Actus medijs & finis vnus boni,
alterius mali non est bonus &
malus.16.

Actus tertius medijs & finis nō ne-
cessariō ab actibus extremorum
pendet, nec semper nōsitio à vo-
litione.16.

Actuum voluntatis quidam incō-
plexi, quidam complexi.19.

Actus cōplexus per terminū eius

Alphabetica.

expressiuum cognoscitur.19.
Actuum voluntatis quidā efficax,
quidam inefficax.20.

Actus efficax & inefficax specie dis-
ferunt.20.

Actus efficax est potior.x.

Actus efficacis quædam descriptio
reprobata.20.

Actus inefficax neq̄t efficax fieri.20.

Actus efficax non semper operatio-
nem foritur.20.

Actus efficax est in bonis melior,
& in malis deterior.20.

Actus efficax & actus formaliter
imperatiuus an idem.20.

Actus efficax duplex.22.

Actus vniuersalium, atque finium
sunt aliorum secundi propagā-
tores.21.

Actus non ponit ipsa conditiona-
lis per quam actus inefficax ex
primi solet.22.

Actus inefficax tempore quo quis
ad efficacem obligatur non est
per hoc viciosus.22.

Actus inefficax est tam habitus q̄
passionis productiuus.23.

Actuum voluntatis quidam liberi,
quidam naturalis.23.

Actum liberum & actum natura-
lem contingit non specie differ-
re.25.

Actus factus naturalis an actui li-
bero contrarie denominationis
sit impossibilis.25.

Actuum voluntatis quidam insā-
taneē, quidā successiue elicitur,
nec ad huius aut illius determi-

Tabula

Alphabetica.

nationem requiritur actus refle-
xus: idem de habitu & passio-
ne.25.

Actus idem partim liber, partim na-
turalis.26.

Actuum atq̄ passionum & habi-
tuum penes quid sumatur specifi-
ca differentia.26.

Actuum differentiam specificā non
solum arguit alietas rei obiecti
ua: sed etiam modi se habēdi di-
uersitas.27.

Actus quilibet est speciei specialis
simx.27.

Actus aut habitus generici cur di-
cantur.27.

Actus generici sunt in specie specia-
lissima moris constituti.27.

Actuum cōditionatorum habitus
an possint se compati.44.

Actus moraliter bonus pariter &
malus quid: tresq̄ conditiones
ad moralem bonitatem requisi-
tæ.46.

Actus dementium & ebriorum ac
domicentium.50.

Actus non ex euentu aggravatur
secundum numerum, sed penes
vniuersalitudinem.50.

Actum aliquem prudentiæ aptitu-
dinali esse conformem quid
sit.74.

Actus virtutis & suæ prudētiæ an
sit idem obiectum.75.

Actus idem malicias habet specie
differentes.80.

Actus an sine speciem moris sus-
mat.80.

Actus primus meritori⁹ an sit quos-
cunq̄ sequente melior.82.

Actus satisfactorius nō est per hoc
minus meritorius.82.

Actus tertius medijs & finis an sit
viroque extremorum actū me-
lior.125.

Actus aliquis liber an sit indifferēs,
& an aliqui infidelium actus sine
non culpabiles.115. & 116.

Actus moraliter boni absq̄ dei cog-
nitione.118.

Actus an cōtingat esse meritorius
absq̄ dei cognitiōe.118.

Actus datur indifferēs.119.

Actus tertius quo proximus pro-
pter Deum diligitur est simpliciter
amore dei melior.120.

Actus inefficax seu cōplacitiæ so-
let in aliquib⁹ casibus elici.123.
& 124.

Actus conditionati non in se mali
quandocūq̄ vicij incendium præ-
sent.124.

Actuum consulsio minuit boni &
mali rationem.124.

Actiones sunt singularium.124.

Actus potest multorum esse consu-
sus multipliciter.125.

Actus duplex cōditionatus, & ab-
solutus.125.

Actus boni vel mali distinctus an
sit malus.125.

Actuum pluralitas obiectiua boni
tatem aut malitiam adauget, sed
qualiter.125.

Actuum differentia specificam con-
stituit magnum/paruum/mu-

Tabula

- tum, paucam, obiectiue. 125.
 Actuum intensio, continuatio, & repetitio augment proportionalis, ter geom. trice. 127.
 Actus liberi crescentia quoad quod est à naturali causa. 127.
 Actuum ordo secundum prius & posterius quid operetur. 128.
 Actuum voluntatis clementi alii de quam ex conatu proueniens an bonitatem auget, vel malitiam. 138.
 Actuum permutabilitas de bono in malum & contrà. 164.
 Accidenti animæ varietas. 164.
 Actus idem potest variatis rerum circumstantiis cōtinuari. 164.
 Actum eundem contingit simul esse bonum & malum. 164.
 Actus idem diuersarū specierū moris. 165.
 Actus idem præmijs specie distinctis præmiabitur. 166.
 Actuum quidam intrinsecè boni, quidam extrinsecè, qualiterve permutabiles in malum. 166.
 Actus quilibet reificabilis an sit dispensabilis. 175.
 Actus tertius medijs & finis. 125.
 Actus intrinsecè boni duplices. 166.
 Actus quidam intrinsecè bonus, quidam extrinsecè. 167.
 Actus intuitiui an sint in voluntate reperiabiles. 167.
 Actus voluntatis abstractiuis non requirit sui obiecti existentiam. 167.
 Actus impermutabiliter bonus in sensu morali quot modis. 168.
 Actus immutabiliter malus. 168.
 Actus essent moraliter boni aut mali omni omni circūscripta poenæ vel mercedis institutione. 169.
 Actuum quidam explicant bonitatem aut malitiam, quidam impli cant. 168.
 Actus malus quia prohibitus, aut prohibitus quia malus. 169.
 Actus irreficibilis. 169.
 Actus quilibet phibitus quia malus, an sit immutabiliter malus. 170.
 Actus quilibet mutabiliter malus an sit dispensabilis. 174.
 Actus quilibet dispensabilis an sit præceptibilis. 174.
 Actus viuus & suę præditiæ an sit idem obiectum. 75.
 Actus idem malicias habet specie differentes. 80.
 Adoratio in testamento veteri fiebat occidentem versus. 88.
 Adam cum tibus donis excellentibus formatus. 175.
 Adscientia. 175.
 Adx filij nō vt Adam nati fuissent perfecti. 176.
 Adę cognitio media inter beatificā & nostrā enigmatica. 176.
 Adę gratia. 176.
 Adoramus orientem versus propter multa. 88.
 Ad actum moraliter seu meritorie bonum non requiritur pro eius obiecto omnes habere circumstantias cum prudentia. 135.

Alphabetica.

- Adx iustitia originalis. 176.
 Adam nō fuit aliquo falso iudicio promotus ad primum eius peccatum. 176.
 Adx & Euę differentia peccatorū. 176.
 Adx peccato grauius fuit peccatū Euę. 176.
 Affectus absq; effectu an iura humana puniant. 51.
 Amor, & odium qualiter impediāt cenere verum. 9.
 Amor rei simplex est quædam eius placencia. 19.
 Amor Dei multiplex. 113.
 Amor est communiter aliarum affectionum radix. Estq; amor propter quid ad amorem propter se reducibilis. 121.
 Amoris ex amore origo efficientia an amorem viciet (gratia exempti) amoris dei ex amore mercedis. 122.
 Amoris super amorem excessus gradualis an ipsum quandoque viciet (gratia exempti) amoris mercedis super dei amore. 122.
 Amoris super amorem excessus apertiationis indebitè viciet eum. 122.
 Amoris aut alterius actus conditio sola inexistentiā non ponit bonitatem vel malitiam. 123.
 Amore vel odio esse dignū est dupliciter, & an id cognoscere possit viator. 190.
 Aia bruti nō est factibilis libera. 3.
 An voluntas sensui actum imitat aut contrà. 2.
 Anima est omnium operationum vitæ effectuum principium. 6.
 Anima non est liberum animatio nis, aut vegetatiōis, aut sensationis principium. 7.
 Anima est alicuius intellectiōis nō cuiuslibet liberū principium. 8.
 Anima est quarundam operationū potentix motiue liberum principium. 10.
 Animæ insequuntur corpora nec cessarūt quidem quo ad appetitum sensitiuum, & inclinatiue quo ad voluntatem. 36.
 Animæ Christi actus multiplices, & an suam meruerit beatitudinem. 48.
 Animam esse mundam tria impediant credere. 176.
 Angelus hominis custos non ex eius lapsu tristatur, nec ex eo dæmon gaudet. 34.
 Angeli viatores fuerunt. 34.
 Angeli vel animæ separatę an mereantur aut demereantur. 34.
 Angeli creati sunt in gratia absq; tamen clara dei visione, & cum sufficienti agendorum cognitiōe. 34.
 Angeli atq; animæ qualiter in igne cruciuntur. 34.
 Angelus quas operationes in corpore assumpto exercere valeat. 34.
 Angelo an virginitatis virtus competere valeat idem in reliquis materijs. 124.

- Appetitus triplex. 1.
 Appetitus naturalis quid cuius cōpetat. 1.
 Appetitus sensitivus non inest cui libet. 1.
 Appetitus sensitivus quid. 1.
 Appetitus rationalis quid & cui inest. 1.
 Appetitus tres quibus rebus infint & quibus non. 1.
 Appetitus sensitivus & rationalis conveniunt & differunt. 2.
 Appetitus sensitivus cœcus. 2.
 Appetitus a sensitivo obiectū est ex natura rei conveniens, non sic voluntati. 2.
 Appetitus naturalis ab alijs differt. 2.
 Appetitus solus liber est prima, nō virtutis capax. 3.
 Appetitus sensitivus præcivus suā cognitivum insequitur, quā rationalis. 12.
 Appetitus sensitivus quem cibum appetat in absentia. 13.
 Apprehatio quoadq; maior vbi actus remissior. 107.
 Apparere maius & magis apparere differtur. 113.
 Archidiaconi opinio de consuetudine non vniuersaliter vera. 95.
 Assentire opposito primi principij an contingat. 10.
 Augmentum graduale actus voluntatis ex duplici causa esse potest. 107.
 Aureola quid, & quotplex. 47.
 Auxilij specialis opiniones. 181.
 Auxilium generale pariter & speciale. 108.
 Auxilium speciale tribus modis concurrere potest ad bonum. 184.
 Auxilij specialis resolutio. 184.
 ¶ De litera B.

 Apertissimus multiplex. 47.
 Beatitudo seu felicitas duplex, pariter infelicitas. 33. & 34.
 Beatificatur quis extra cælū, extra pariter infernum infelicitatur. 34.
 Beatorem actus multiplices, nec ad quoslibet necessitantur. 48.
 Beatitudo an à solo Deo efficiēter sit. 44.
 Beatitudo multipliciter inordinatē appeti potest. 48.
 Beneficia plura iuste tenēs plus meretur dicēs horas, grauiusq; omittit. 31.
 Benefactori an aliquid retribuere obligetur necessitantur. 85.
 Bos & asinus nec propriē deū cognouerunt, nec eī honorem laudē exhibuerunt. 47.
 Bonitate aut malitia nō aucta crescere potest premium/aut poena ex superioris auctoritate. 54.
 Bonitas moralis quid. 51.
 Bonum aut malum duplex, ex genere, & ex circumstantia. 78.
 Bonum plura requirit quā malum. 103.
 Bonitas aut perfectio maior nō agit

- quit debitū maius agendi propter eam. 112.
 Bonitate proueniente ex fine vltimo circumscripta residet in actibus bonitas moralis. 118.
 Bonitas surgit maior ex fine meliori/pariter ex relatione perfectiori. 118.
 Bonitas moralis maior maius facit meritum. 118.
 Bonitas quæcūq; præcepti an quæcūq; consilij bonitatem exuperet. 130.
 Bonitas aut malicia aliunde quā ex conatu nasci potest. 138.
 Bonum ex integra causa. 73.
 ¶ De litera C.

 Cardiales virtutes cur appellētur tales. 142.
 Cardinalis virtus an pro actu/an pro nomine accipiatur. 144.
 Causarum differentia aut identitatis non semper arguit eam esse defectuum. 26.
 Circumstantia quid & quotplex, & qualiter inspicienda. 76.
 Circumspēctio qualiter ad virtutē requiratur. 76.
 Circumstantiæ in cōdendis legibus consideranda. 77.
 Circumstantia triplex/assistentis/informans/aut bona aut mala qualiter ad opera se habent. 78.
 Circumstantiæ triplex habitudo per has præpositiones/cum/ex/propter/explicatur. 79.
 Circumstantiarū numerus certis dictionibus designatus. 77.
 Circumstantiæ bonitas aut malitia qualis. 78.
 Circumstantiarum diuersitas qualiter actuum differentias in esse ensis aut moris faciat. 79.
 Circumstantia personæ qualiter & quibus modis fiat operi debita vel indebita. 81.
 Circumstantia diminuens aufert à grauiori peccato maiorem maliciam. 61.
 Circumstantia materiæ ex quibus fit debita aut indebita. 85.
 Circumstantia vna duplata non duplat totam actus bonitatem aut maliciam; quia non per hoc omnia alia duplantur. 80.
 Circumstantia numeralis aut bonitatis obiecti offensiu, aut propinquitatis eius, aut difficultatis, & huiusmodi duplata non duplat grauitatem. 86.
 Circumstantia loci ex quibus fiat debita vel indebita. 87.
 Circumstantia loci adiacens an aliquod conferat. 87.
 Circumstantia boni loci an quoadq; vitietur opus. 88.
 Circumstantia temporis. 89.
 Circumstantia temporis ex debito specialis iuris. 96.
 Circumstantia temporis præcisè adiacens an conferat. 99.
 Circumstantia modi agendi ex quibus fit debita, aut indebita. 99.

Tabula

- Circumstantia medij aut instrumenti ad circumstantiam modi reducitur. 100.
- Citra necessitatem non sunt res plurificandæ. 136.
- Circumstantia finis non ex entis bonitate aut malicia, sed aliunde fit operi debita vel indebita. 101.
- Circumstantiæ vltimi finis carentia quâdo actum viciet. 116.
- Charitatis ordo penes quid attendatur. 108.
- Charitatis ordo non subvertitur solo graduall excessu amoris sed per amore, sed applicatiōis. 07.
- Charitatis præceptum cōmuniter non absq̄ actu consilij obseruatur. cvij.
- Charitas pfecta qualiter foras mittitur timorem. cxv.
- Cōditiones de virtute subiecto. 3.
- Conditionalis propositio non potens actu, & c. vbi plerq̄ in moralibus aberrant. 122.
- Conditionalis & si absq̄ actu verificetur, contingit tamen voluntatem suo arbitrio elicere actu, vbi differunt vult & vellet. 123.
- Cōsufus actus est indistinctus. 124.
- Cōsufus actus moralem minuit bonitatem atq̄ maliciam. 124.
- Conatus absq̄ actu vel omissione an bonitatem vel maliciam habeat. 136.
- Conatus quid. 145.
- Conari an contingat voluntatem absq̄ actu. 137.
- Connexio virtutum moralium quâ
- lis. 160.
- Connexio virtutum theologarum inter se. 161.
- Connexio aliarum virtutum moralium cum prudentia. 160.
- Cōnexio inter morales & theologicas virtutes nulla. 161.
- Cognitiuæ potentix est dirigere, & appetitue exequi. 12.
- Cognitiuæ ad appetitiuam habitudo quadruplex. 12.
- Cognitiuæ cuiuslibet respondet sua appetitiua. 12.
- Cognitiuæ potentix identifiatur sua appetitiua. 12.
- Cognitiuæ & appetitiuæ actus proportionantur. 12.
- Cognitiua in suis actibus nō à sua dependet appetitiua, sed e cōtra. fo. 12.
- Corrumpi aliquid contingit tripliciter. 43.
- Confirmatio liberos actus admittit. 48.
- Confirmatio quid sit. 48.
- Confirmatio multiplex. 48.
- Consensus duplex, formalis & interpretatiuus. 56.
- Consensus formalis est interpretatiuo potior. 56.
- Consensus qualiter ad bonum aut malum requiratur. 56.
- Cōsensus in opus, cōsensus in deletionē cogitatiois operis. lvij.
- Conscientia quid. 71.
- Conscientiæ obuians. 71.
- Conscientiæ erronee in materia præcepti cōtra agens an peccet. 71.

Alphabetica,

- Conscientia erronea aliquid dictate refert dicere quemq̄ obligari, sic agere, aut sic non agentē peccare. 72.
- Cōscientiæ se difformas quo genere peccati peccet. 72.
- Conscientiæ præcepto contrariæ se cōformans an grauius peccet q̄ contra agens. 71.
- Continuationis actus opinionēs variæ. 90.
- Cōsuetudo seu assuetudo an actū vitiet non aliâs malū, aut aggrauet. 93.
- Cōsuetudo qualiter altera natura qualiterve altera lex. 94.
- Cōsuetudinis cōditiones per quas ipsa præualeat legi, quibusve legibus præualere possit, & quibus non. 94.
- Continuationis actus opiniōes variæ. 90.
- Consuetudo laudabilis. 94.
- Consuetudo tantū rationabilitatis continet, quantum de fine iuris. 94.
- Consuetudo quadruplex. 94.
- Consuetudo an ad peccatum obliget. 95.
- Consuetudo quando iuri, aut quâdo ius consuetudini cedat. 5.
- Culpa posterior nonnunquam est similis priori deterior. 125.
- De litera D.
- Amnū notabile ex multitudine quot modis esse potest. 129.
- Dānificatio in quatuor rerum generibus. 142.
- Deliberatio & consensus differunt. 55.
- Dupliciter opus potest dici indeliberatum, aut fieri indeliberatē. 56.
- Dei & creaturæ multiplex differentia. 11.
- Duplex est actus cōtrarius. 136.
- Deus est ens simpliciter simplex. 2.
- Duplex virtus. 2.
- Deliberatio duplex, plena & semiplena. 55.
- Deliberatio differētē requiritur ad bonum & malum. 56.
- Deliberationis imperfectio dupliciter accidere potest. 63.
- Delectationis sensibilibus contingit vsum esse licitū, imō sub obligatione nem cadere. 64.
- Dei cultus præcipuus. 98.
- Deus est primum omnium principium efficiens, & vltimus omnium finis illud ex omnipotentia, istud ex bonitate eius infinita. 113.
- Dei duplex bonitas, & quadruplex dilectionis species. 113.
- Dei bonitas intuitiue apparet alliciti plusquam creati. 113.
- Difficultas bene operandi potest ex multis prouenire, & multipliciter. 66.
- Difficultas ex culpa proueniens auget meritum. 67.
- Difficile dicitur aliquid dupliciter. 145.
- Difficultas aut facilitas operis multipliciter accidere potest; qualiter

Duplex est resistentia. 165.

¶ De litera E.

Ecclēsia gaudet multo rī in imunitate. 78.
Ecclēsia ad quæ de outetur. 89.

ficax volitio aut no

litio finis, aut maioris sylogismi qualiter ad medium, aut ad con cussionem se habeat. 201.

Efficacia volitionis non requirit di staminis veritatem, nec sufficit apprehensio. 22.

Efficax volitio & volitio inefficax eiusdem obiecti sunt compossi biles. 22.

Effectus multipliciter potest esse causa suæ causæ. 107.

Epistolārū Pauli doctrina à deo est quare nec à puro homine dis pensabilis. 94.

Exterior operatio naturalis efficiētia est ex interiori. 2.

Exterior operatio ex duplici radice libertatem habere potest. 52.

Exterior operatio non addit inter riori moralem bonitatē aut ma liciam. 52.

Exteriori interiori addere est dup pliciter intelligibile. 52.

Exterior operatio & interior cau duobus prohibeantur præcep tis. 53.

Exterior operatio quamvis nō bo nitatem aut maliciam interiori superat.

terve augeat, vel diminuat bon um vel malum. 157.

Difficultas ex appetitu sensitivo aut ex culpa quod operetur. 157.

Dilectio inimici an sit dilectio ami ci præstantior atque magis merito ria. 67. & 68.

Dilectio virtualiter practicum sus ficit ad bonum opus. 75.

Diligendorū ordo non penes amo rum intentionem, sed amatorū appreciationem. 106.

Dilectionis dei super omnia præcep tum qualiter in via impleri pos sit. 7.

Dilectionis appreciatio præstat gra duali intensiori. 107. & 108.

Diligi vnum plus alio est quadru pliciter. 108.

Diligere deū an valeat viator quā tū debet, aut plus quod debet. 150.

Dilectio dei super omnia an sit cul pæ mortali cōpossibilis. 168.

Dominus cuius iugum suauē est, & onus leuē ad nimis difficile noluit nos arctare. 75.

Dominica die res præclaræ factæ sunt. 98.

Dispensabilitas atque indispensabili tas. 171.

Dispensatio, interpretatio, limitatio declaratio differunt. 171.

Dispensabilitas multiplex ad idem præceptum. 172.

Dispensabilitas aliqua cadit in pec nam quæ non in culpam. 171.

Dispensatio pro certo tempore licit, to sit pro semper licite factibilis.

Supaddat, addit tamen plerunq aliud in certis operi genentibus, in quibus voluntas etiam efficax nō pro facto reputatur. 54.

Exteriorum operum nedium plura litas est consideranda, sed inter riorum intentio, aut continuatio, aut repetitio. 128. & 129.

Extrema virtutis proxima non sem per viciosa. 148.

Exterior operatio, nulla est imper mutabiliter bona aut mala. 171. & 172.

Epikēya quid sit. 142.

Euentus desiderans quandoque opus nō inficit, qui pro fine præ futurus sordidaret ipsum. 109.

Euentus qualiter actui præcedenti addat. 51.

Euentus præuisus opus quandoque non viciat, qui desideratus vic ciaret. 109.

Equiuocatio nominum moralium loquentes turbat. 151.

Euidētia intrinseca, euidētia ex trinseca. 10.

Euidenti propositioni dissentire cō tingit. 10.

¶ De litera F.

Faciles sunt creatu ræ nouarum specierū liberæ. 3.

Fames prima cuius obiectū sit. 13.

Felicitas & infelicitas consumman tur in passionibus. 33.

Belicitates atque infelicitates metris aut demeritis specie distincte correspondēt sic diuise. 33.

Ferix vnde dicitur. 96.

Festum quid. 96.

Finis qualiter mediorum obligat ionem imponat. 110.

Finis quid, & cui competit. 101.

Finis duplex, vnus sub præcepto, alter sub arbitrio. 101.

Finalis causæ causalitas in quā cō dū siliat. 101.

Finis medium potest esse duplex. 101.

Finis in se bonus quandoque opus viciat. 102.

Finis obligationem contingit esse obligationem mediū maiore, quā doque autem minore. 102.

Fine præcepto an vniuersaliter præ cipiantur omnia media condū cibilia, & prohibeantur impes dienti, in his minor obligatio maior cedit. 102.

Finis necessitate sit quandoque aliis quid licitum aliās illicitum, quā doque non. 102.

Finis bonus & malus differenter opera qualificant. 102.

Finis bonus opus msiūm alieuiat non secundum proportionem æqualitatis, sed rationis. 103.

Finis maiorem maliciam auferat à peiore actu. 103.

Finis qualiter ad opus bonum aut malum, aut indifferens se habeat. 103.

Finis fines subordinatos præcedent.

Tabula

tes viciati.eorum actus.103.& 104.
 Finis mali præstitutio quàm periculosa.104.
 Fines sunt quædam bonorū & malorum feminaria.104.
 Finis nō secundū æqualitatis proportionem qualificat opus, cuius causa habetur duplex.104.
 Finis bon⁹, addere operi bono bonitatem est tripliciter.104.
 Finis venialis an mortale aggrauet mortaliter.105.
 Finis in se bonus operi bonitatem adijcit quandoq; minorē quàm habeat, aliquando nullam, quandoq; viciat.105.
 Finis malus operi dat maliciā quādoque maiorem quàm habeat, quandoq; minorē, aliquando alleuiat.105.
 Finis venialis vnum opus venialiter aggrauans aggrauat aliud mortaliter.106.
 Finis idem bonus opera mala inæqualiter alleuiat, sed an eque proportionaliter.106.
 Finium principalitas vnius in quo consistit.106.
 Finis minus principalis quandoq; est causa sine qua non.106.
 Fines disparati, fines subordinati.106.
 Finium reciproca subordinatio an sit possibilis.106.
 Finis relatio à causalitate finali est separabilis.106.& 107.
 Finis vnde operi fiat, debitus aut indebitus.108.
 Finium multorū principalitas vni⁹ in quo consistat.108.
 Finem tripliciter acceptari contingit.108.
 Fines habitudinē multiplicem designare pōt hæc distinctio. ppter.108.
 Finis non præstituitur omne id quod desideratur vel timetur.109.
 Finis mediū ostensum triplex.109.
 Finis increatus licite diligi potest absq; exp̄ssa summi protestatione.113.
 Finis perfectio dupliciter consideratur.113.
 Finis perfectio tam vera quàm apparentis alicui.113.
 Finis omnī vltimus est deus.114.
 Finem creatum contingit operi esse præstituenti strictiori obligatione, quàm increatum.115.
 Finis beatitudinis consequendæ, aut pœnæ vitandæ, an vicietur præceptorum obseruantia.119.
 Fine triplici cōtingit præceptorum obseruantiam fieri.119.
 Finis creatus cum increato auget bonitatem.120.
 Finium debitorum multitudo bonitatem auget.120.
 Finem vltimum operi non præstituiere aequaliter tenemus, nisi speciali p̄cepto. p̄ tunc caueatur.120.
 Fomitus peccati nomia varia.177.
 Fomiris qualitas qualiter fuerit in Adam trāsmissa, qualiter v̄ nunc in posteros.177.
 Fomes an ad voluntatis actus ma-

Alphabetica.

los coagat.178.
 Fomes an sit qualitas specialis.179.
 Fomes bono cooperari potest, alia de fomite pulchra.179.
 Fortitudo & species eius definitur.179.
 Fortitudo quid, quæ eius extrema, & species.139.
 Fruitiones duas eiusdem obiecti si mul esse.19.

De littera G.

Gradus virtutum tres sō.150.
 Gradus virtutum in diuersis hominum statibus qualiter se habeant.151.
 Gradus virtutum cur sic appellentur.151.
 Graduum virtutum ratio multipliciter accipi potest.152.
 Gradus virtutis in gradū permuratio.152.
 Gradum virtutis potest quis inuitus perdere.152.
 Gradus viciorum.157.
 Gradus tres virtutum suam, sedem in voluntate habent.157.
 Gradus virtutum in infinitum subdividi possunt.155.
 Graduum virtutis quidam intrinsecè, quidam extrinsecè.156.
 Graduum virtutis comparatio in excellentiâ.157.
 Gradum virtutis an constituat

omissio.159.
 Gradus acquisitus & innatus.159.
 Gradus virtutis multiplicatio.159.
 Gratiam baptismalem quis paruo lo mereatur.47.
 Gratia duplex personalis, & sacramentalis.47.
 Gratia flatus an aggruet mortale auferens eam, an pariter bonitatem operis auget.81.
 Gratia maior an bonitate aut meritum adaugeat.177.& 138.
 Gratia maior an opus reddat melius.81.
 Gratia statū an viator in se cognoscere possit, & se immunem peccato.159.
 Gratiam habere quidam nimis tarde credunt, vnde cōmodè in casu teneret q̄ credere.159.& 190.
 Gastrimargia atq; satyrasis an in hac vita extingui possint.155.

De littera H.

Habitibus voluntatis respondet habitus intellectus.28.
 Habitibus & cōplexionibus conformia regulariter surrepūt iudicia.28.
 Habitus quid.38.
 Habitus nolēs generari non exerceat actus.38.
 Habitabilis non est deus.38.
 Habitus est accidens ipsi potentie conditum.38.
 Habitus naturaliter nō liberè pro-

Tabula

ducitur.38.
 Habitus ex actu vno etiam remis-
 so gigni potest.38.
 Habitus quomodo creatur atq; in-
 tendatur.38.
 Habitus est qualitas permanens actu
 transiente.38.
 Habitus officium est inclinare ad
 actum.39.
 Habitus ad propriū actum imme-
 diatē inclinatur, mediatē ad alios
 à suo producibiles.39.
 Habitus non efficientiam actus at-
 tigit ad quē mediatē inclinatur.39.
 Habitus in sola potentia per actū
 frequentationem inclinabilis est
 ponendus.39.
 Habitus in quibus potentis sunt
 operibiles, & in quibus nō.39.
 Habitus & species differunt.40.
 Habitus in intellectu negant alii
 qui respectu principiorum, & vo-
 lontate respectu actū ad quos
 est determinata.40.
 Habituari nonnunquam apparet
 potentia quæ nō habituatur.40.
 Habitus & assuefactio differunt,
 duplex est enim assuefactio.41.
 Habitus non per efficientiæ circu-
 lationē generatur infinitus.41.
 Habitus actum totum comprodat
 cit pariter potentia.41.
 Habitus ad actum causalitas est ef-
 ficientiæ.41.
 Habitus ad actum coefficientiam
 nequit impedire voluntas eliciēs
 actum.43.
 Habitus aliq; an immediatē actū

alium à suo proprio producere
 valeat.42.
 Habitus nequit cum sola potentia
 efficere actum.43.
 Habitus an absq; motivo valeat ad
 sensum incontinentem producere.
 re.43.
 Habitus non corrumpitur per so-
 lam actum cessationem etiam
 quantuncunq; diuturna fuer-
 rit.43.
 Habitus aut species contingit tan-
 diu sopiri, atque à suis actibus
 tandiū impediri, vt omnino des-
 lecti esse videantur.44.
 Habitus anime rationalis qui care-
 ret contrario est per naturam
 incorruptibilis.44.
 Habitus cum habitu aut cum actu
 qualis incompossibilitas.44.
 Habitus supernaturaliter infusi quas-
 lites sint corruptibiles.45.
 Habitus infusus qualiter operes-
 tur.45.
 Habitus quicūq; an inclinatur ad de-
 lectabilem operandum.45.
 Habitus nullam habet imputabili-
 tatem.45.
 Habitus non agit sine actu.45.
 Habitu cultibet voluntatis an re-
 spondeat in sensu habitus.45.
 Habitus pariter & actum eūdem
 contingit esse diuersorum gra-
 dum virtutis.45.
 Habitus permutabilis de bono in
 malum.45.
 Habitus oīsm bonus difficultat ad
 bonum.46.

Alphabetica.

Heroicum quid.156.
 Heroicus actus an quocunq; non
 heroicus sit melior.158.
 Homini soli triplicem inesse appeti-
 tum.1.
 Hominis vulnus ex peccato.180.
 Homo arca tricaerata.7.
 Homo terragonizatus.7.
 De littera l.

Eiusij solutio p
 elum carniem est
 solutio per eam
 piscium deterior
 131.
 Icaniū qd. 140.
 Iustitia & species

eius describuntur.144.
 Iustitia quid, quæ extranea, & quæ
 species.144.
 Iustitia distributiva pariter commu-
 tatiua in quibus consistant.142.
 Iustitia an circa operationes, reli-
 quæ autem virtutes circa passio-
 nes.144.
 Iustitiæ originalis absentis, est mul-
 torum causa.177.
 Iustitiæ median an sit rei.144.
 Iustitiæ distributiue & ipsius com-
 mutatiue differentia medio-
 rum.147.& 148.
 Iudicio rationis se conformare est
 dupliciter.11.
 Iustitiæ median an sit secundum
 proportionalitatem.149.
 Identitas duplex.13.
 Ignorantia triplex qualiter excuset,
 aut accuset.65.
 Imperium quid.6.

Imperium & dominū differunt. 6
 Impossibilitatio multipliciter acci-
 dere potest.131.& 134.
 Intellectus qualiter sensum cogni-
 tum corrigit, & voluntas sensu-
 sum appetituum.12.
 Intellectus obiectū ens pariter vno
 luntatis.13.
 Infinita aliquo certo maiora non
 semper vnum infinitum consti-
 tuunt.28.
 Inclinare ad actum quid sit.39.
 Inclinare immediatē quid.39.
 Inclinare mediatē quid.39.
 Inclinatio quid sit. An sine actum
 productione sint inclinationes.39.
 Innocentes martyres an ratiois vsum
 acceleratum habuerint.48.
 Innocentiæ status an erat ad merē-
 dum potior.67.
 Ingratus dicitur dupliciter.85.
 Ingratitudo sine circumstantiis an ag-
 grauet.83.
 Ingratitudo aliqua quæ nō est pec-
 carum aggrauat peccatum.85.
 Intentio & electio differunt.100.
 Intentio iudicat omnes differentes
 in bonis & malis.102.
 Intentio vsuram facit, eamq; vita-
 re potest mens dolosa.100.
 Intentio condente legem an sub
 præcepto cadat.101.
 Iniustitiæ aliquæ non vsurariæ aut
 symoniacæ puniuntur iuste pec-
 nis illarum ex causa.100.
 Innocentiæ status complexio num
 virtutum & scientiarum dispa-
 riatem amittebat.176.

Tabula

Ira quid sit. 35.

Ira nomen accipi potest pro vna simplici passione, aut pro aggregato ex duabus. 36.

De litera L.

Egissatoris maior est quam iudicis certius do. 14. 11.

Liberi agentis definitio, in quo ve constat libertas. 37.

Libertatis descriptiones variae. 4.

Libertas duplex. 4.

Libertas quibus competat. 4.

Liberum arbitriū duo cōnotat. 4.

Lex Dei bina. 169.

Liberum arbitrium potest absq; no uo actu refecare, ppriū actū. 4.

Liberum arbitrium necessitate nequit tentatio ad libertatis actum. 4.

Liberi agentis proprium est posse absq; extrinseco se determinare ad actum, aut ad contrarium. 4. & 5.

Libertati subiacer in genere intentio, non autem in specie, vel inditudo. 5.

Liberi arbitrii vsus à libero differt arbitrio. 5.

Liber actus quid. 5.

Liber actus duplex. 5.

Libertatis actus non excludit causam naturalem comproducentē fo. 5.

Libera omisso quæ sit. 5.

Libera omisso duplex. 5.

Libera essentialiter est ipsa potentia

non autem sic actus. 5.

Libera sunt hæc tria in voluntate, conatus, actus, & omisso. 6.

Liberi arbitrii super aliam potentia dominium in quo consistat. 6.

Liberum arbitrium quibus dominetur potentijs. 6.

Liberi arbitrii inditutum atq; misteriaie est dominium in potentias merè naturales, quarum nõ operationes, sed liberæ requisitorum applicationes sunt mora liter bonæ aut malæ. 11.

Liberum arbitrium an cuiuslibet iudicio rationis se conformare valeat. 11.

Libertas voluntatis circa obiectū fo. 14.

Libertas voluntatis circa circumstantias. 14.

Libertas est cōditio ad bonitatem aut malitiam necessaria. 45.

Libera est voluntas pro instati pro quo actum elicit non elicere, cū nec obstat hæc autoritas. Omne quod est quando est necesse est esse. 48.

Libertas omissionis an cognitione operis omitti requirat. 48.

Libertati non subiacer causæ coadiuuantes efficientia aut cremenū actus ab ea. 138.

Locus qui eligitur ad adorandū quæ vitritas. 88.

Lumine solo naturali scilicet Deo ignoto, an opera fuissent morali ter mala. 174.

Luminis solius naturalis transgre

Alphabetica.

for an sit iuste poena plectendus 175.

De litera M.

Atum culpæ plus vitadum, quàm quod cumq; purum malum poenæ. 69.

Malis duobus distinetur inevitabiliter emittendus est eligendum minus. 69.

Malum quia prohibitum, prohibitum quia malum. 168.

Malicia moralis an erroneum iudicium requirat. 73.

Materia virtutis quantitas continua vel discretæ an specie mutet. 85.

Martyrii definitio. 140.

Materia magnitudo non addit secundum proportionem quantitatis ad quantitatem. 86.

Materia eadem diuersis rationibus considerata est diuersarū virtutū atq; viciorū. 76.

Mentiens an conscientia contraueniat. 72.

Medium virtutis non idem apud omnes. 146.

Medium virtutis quid. 146.

Medium dicitur duorum comparatione. 147.

Medium duplex vtpote rationis, & rei. 147.

Medij virtutis est diuisibilis latitudo, & vni latior quā alteri. 149.

Mentium instantaneum temporatio equari potest. 26.

Meretur quis simul, & peccat. 61.

Metus quid ad virtutem operet. 7.

69.

Metus duplex. 69.

Metus mortis in quibus excuset, & in quibus non. 69.

Microcosmi definitio. 7.

Missa aut prædicationis auditio quæ præfert. 99.

Missa audiendæ obligatio cedit in tri subuentionis sibi vel pximo. 99.

Motiva potentia in homine multiplex. 10.

Meriti ratio in quo consistat, an de necessitate requiratur gratia que sit animæ accidens. 47.

Meritum an duntaxat actionem cōnotet. 48.

Motus progressu? qualiter & quo ordine fiat. 10.

Modestia quid. 140.

Motus non liberi sunt in triplici differentia. 56.

Motus implex, primo primus, secundo primus & deliberatus. 57.

Motus illi tres in qualibet triū potentiarum sunt reperiibiles, in eorum pariter qualibet sunt tria, videlicet cognitio, actus appetitus, & passio. 57.

Motus trium potentiarū quid bonitatis aut maliciæ habeant ordinem, scilicet circa sensum exteriorē, interiorē, & voluntatē. 57.

Notum tres ille differentie sunt in tribus animæ accidentibus reperiibiles. 59.

Motus insurgens, motus morosus & deliberatus? circa materiā moralem, quæ est non peccatum, quæ veniale

Tabula

Alphabetica.

quandoq; mortale. 59. & 60.

Motum sex modi examinatur qui
bus voluntas se habet vt adij
ciens, præceps, reprimens, inanis
mauertens, negligens, & ex
presse consentiens. 60.

Motus idem successiue erit primo
primus, secundo primus, & de
liberatus pariter non peccatum
deinde veniale, deinde morta
le. 61.

Motus vnus alterum alienat. 61.

Motuum liberorum tres differen
tiæ. 62.

Motus liber in libera? circa ma
teriam peccati an sit peccatus, &
quale, opiniones examinatur. 62.

Motuum liberorum decisio. 62.

Motus primus voluntatis an sit pec
carum (gratia exempli) in vxor
sem in ab? aut huiusmodi. 63.

Modus quid, & quam pulchra sit
virtutis circumstantia. 99.

Modum ponere an ad specialem
spectet virtutem. 100.

Mora sola an vincit actum aliis nõ
viciofum. 62.

De littera N.

Nolitio non necessariõ
volitionem præsup
ponit, aut odium amos
tem. 1. & 14.

Notitiorum singularu
genera à quibus causentur. 8.

De littera O.

Obligatio eiusdem stan
simul gaudium & tri
stitia. 22.

Obligatio dupliciter
openi accidere potest,

130.

Obligatio multiplicata auget bonũ
vel malum vt sic factum. 130.

Obligatiõnis augmentum bonitas
tem adauget atq; maliciam. 130.

Operatio volita est libera. 6.

Operatiõnum quatuor genera. 7.

Obiectum totale actus penes quid
attenditur. 13. & 14.

Obiectum idem cognitiue & ap
petitiue. 13.

Occidit vnicum actu interiori in
tensio, aut actibus repetitis a quẽ
grauiter peccat, cum occidente
longe plures non taliter. 128.

Odiũ Dei an sit possibile. 17.

Odiũ Dei an sit clarẽ eius visiõis
compossibile. 18.

Odiũ Dei intuitiõnum impossibil
le, abstractiõnum sic. 18.

Odiũ Dei an sit reificabile, an
ve præcipi possit. 169.

Omissiõnis descriptio. 132.

Omissio que est, & quot modis
pura. 132.

Omissio pura que dicatur moralit
ter mala, qualiter ve requiratur
libertas. 131.

Omissiõnis imputabilitas pro quo
tempore contrahatur. 49.

Omissiõis gratitas nõ penes actus
omissi bonitatem attenditur, sed
penes obligationem. 132.

Omissio circumstantijs aggrauatur
quibus commissio. 133.

Omissio pura an possit pure ori
uẽ in finem referri. 133.

Omissiõnis & commissiõnis sepa
rabilitas contingit. 133.

Omissiõnis reatus quando contra
hatur. 133.

Omissio pura an moraliter bona,
an ve meritoria. 134.

Omissio pura potest omnibus de
bitis circumstantijs circumstantio
nari. 135.

Omissio aliqua libera est moraliter
bona, an autem meritoria nõ sit
certum. 135.

Omissiõne an deterior sit commis
sio. 136.

Omissio & commissio an diuersa
regulenter prudentijs. 136.

Opus ex metu factum habet com
muniter velle efficac, & nolle in
efficax. 68.

Opus idem cõiungit à diuersis præ
cipi. 130.

Opus sub voto cadens factum vt
sic est melius. 130.

Operis exterioris & interioris an
eadem sit prudentia. 76.

Originale peccatum qualiter dica
tur voluntarium. 50.

Originale peccatum non est positi
ua qualitas. 179.

Originalis iusticia tria operatur egre
gia. 176.

Originalis iusticia absentia est mul
torum causa. 177.

Omissio circumstantijs aggrauatur
quibus commissio. 133.

Omissio pura an possit pure ori
uẽ in finem referri. 133.

Omissiõnis & commissiõnis sepa
rabilitas contingit. 133.

Omissiõnis reatus quando contra
hatur. 133.

Omissio pura an moraliter bona,
an ve meritoria. 134.

Omissio pura potest omnibus de
bitis circumstantijs circumstantio
nari. 135.

Passio quid sit. 31.

Passiõnis acceptiões
32.

Passio in quibus ab
actu & habitu differ

rat. 32.

Passio vitaliter immutat, imò potẽ
riam cõsummatẽ felicitat aut in
felicitat. 32.

Passio non ab obiecto gignitur. 32.

Passio an sit accidens conditõnũ
actui. 32.

Passio habet obiectum. 32.

Passio etiam ipsius sensus præsup
ponit actum. 33.

Passiones refecare volens refecet
actus. 31.

Passiones vñdecim ipsius potentie
appetitiue. 35.

Passio voluntatis ex duobus acti
bus productur. 35.

Passiones humanæ atq; actus mo
dicam ex corporibus suscipiunt
varietatem, pariter ex astris, ex el
bis, & alijs corpora alterantur
bus. 36.

Passiones cur mentis, cur cordis di
cantur. 37.

Passiones corpora trãsmutant. 37.

Passionum refrænatio & moderati
õ tione differunt. 37.

Passionem licet excitare. 37.

Passionum triplex gradus. 66.

Passionũ pacandarũ modus. 53.

Passiones qualiter virtutum exerciti
õ attenuentur, aut extinguantur. 155.

Passionum triplex gradus. 65.

De littera P.

Tabula

- Peccatorum specie differentium vnum est altero infinite grauius, eorumque poenae specie differunt. 18.
- Peccato grauiori non semper poena respondet intensiue maior, deterior autem sic. 18. & 19.
- Peccatum ex ignorantia, ex passione, ex propria malicia, & vnde vnumquodque dicitur. 65.
- Peccatum in spiritum sanctum an dicitur irremissibile, curque ita dicitur. 65.
- Peccatum finalis impoenitentiae, dupliciter dicitur circumstantio: naliter, & obiectiue. 66.
- Peccatum vnum alleuiat aliud. 79.
- Peccatum interius in ecclesia commissum aggrauatur ex loco circumstantia. 87.
- Peccatum in digniorem peccatum an semper sit grauius. 127.
- Peccatum quocumque directe in deum an quocumque alio sit grauius. 127.
- Peccati immunitas an aliqua certitudine agnoscitur a viatore, & de nonnullis, qui quantuncumque diligentiam fecerint, nunquam hoc assumunt credulitatis iudicium, scilicet, quo se mundos esse existimant. 89.
- Peccata tranquillitatis pollicis magis turbata grauius puniuntur. 51.
- Peccata qualiter appropriatae committuntur in personas diuinas. 65.
- Peccata vitare omnia, & diu an possit viator. 86.
- Peccare an quis possit quantum vult, & quid de volente alicuius seu perioris praecipitum transgredi. fo. 170.
- Poenitentia a sacerdote iniuncta est vtilior quam voluntaria. 131.
- Perfectiones rerum essentiales non sunt proportionales, sed improporcionales, seu improporcionales liter vna aliam excedit. 126.
- Periculum an sit homicidio grauius, & quid potest quis in periculo se habere dupliciter. 127.
- Permutabilitas actus de specie moris in speciem, & de genere in genus. 80.
- Perpetuitas poenae damnatorum causa. 127.
- Potus inebriatius ex quo sua summat culpabilitatem. 51.
- Practica propositio quid cum suis adiacentibus. 70.
- Præceptum propter deum & alium finem dupliciter obseruari contingit. 108.
- Præceptorum obseruantia solo praecipiente amore an sit magis synaxia. 120.
- Præceptorum obseruantia vicari potest per hoc quod solo Deo amore sit. 120.

Alphabetica.

- Poenae damni, poena sensus, & de afflictione paruulorum. 34.
- Perseuerantiae nomen aequiuocum. 152.
- Perseuerantia an sit virtutis gradus. 152.
- Præceptorum obseruantia solo poenae timore, aut solo mercedis amore. 120.
- Præcepti non quaecumque obseruantia solo timore poenae est peccatum. 121.
- Præcepti obseruantia timore poenae inefficaci complacentia opposita non per hoc viciatur. 121.
- Præcepti obseruantia mixtum Dei amore & poenae timore. 121.
- Præcepti opus dupliciter fieri potest, vno modo vt praecipit, alio modo non vt huiusmodi. 130.
- Præcepti obseruantia quocumque tempus requirit, non nunquam sufficit instantans. 133. & 134.
- Præceptum quodlibet negatiuum affirmatione aliquam includit, & quodlibet affirmatiuum negationem. 136.
- Præcepti potest pro certo tempore non elici actum. 168.
- Præceptorum atque virtutum & virtutum nomina aequiuoca. 170.
- Præcepta decalogi an dispensabilia. 172.
- Prædicator aut iudex iocosa permissens non debet a credendo rum credulitate populum retrahere. 81.
- Prædicator pinguisimus ieiunium praedicans an peccet. 82.
- Pronitas ad malum. 175.
- Proprio quid, quid proportionalitas, & quotuplex. 126.
- Proportio & proportionalitatis discrepantia. 147.
- Prophetia cui competere potest, eiusque multiplex acceptio. 47.
- Propheta & videns differunt, & de Theodoro, qui fuit condemnatus in concilio Toletano. 47.
- Propheta non est gratia gratum faciens, nec eam requirens, imo actum eius contingit esse viciosum. 47.
- Prudentia & ars. 70.
- Prudentia pariter artis duplex dictamen. 70.
- Prudentia qualiter ad virtutis operis se habeat. 73.
- Prudentia vt talis non formaliter virtus. 73.
- Prudentia presentia obiectiue an ad bonitatem requiratur, & de duplici eius habitudine. 74.
- Prudentia dupliciter operationem regulare potest. 76.
- Prudentia an duntaxat sit verorum quodque datur dictamen mixtum includens cum practico speculatiuum. 76.
- Prudentia quid, quae eius extrema, &

Tabula

que species. 138.

Prudentia differt ab alia. 139.

Prudentia aliqua est scientia. 139.

Prudentia minus ratiōem habet virtutis rationem. 143.

Prudens qualiter astris dominetur atque complexionem. 17.

De littera Q.

Vid appetit naturalis conuie competat. 1.

Quid appetitus sensitivus. 1.

Quid appetitus rationalis, & cui inest. 1.

Quid sit actus inestans nec elici. 25.

De littera R.

Ratio à quibus causis absorberi potest. 30.

Ratio recta quid, & quotuplex. 70.

Rationi recte non quicunque se conformat, bene agit. 71.

Relatio multiplex operum in aliquid quem finem. 115.

Relationis in Deum actu aut habitu carentia secundum Gregorium. 115.

Relatio in finem multiplex. 115.

Relationis in finem opiniones quatuor. 117.

Restitudo actus copulatiui aut distinctiui quid requiratur. 125.

Religionis status an operis augeat meritum. 128.

De littera S.

Abbatum tripliciter accipitur. 96.

Sabbati sanctificandi preceptum duo includitur. 96.

Sabbatum erat iudeis sub strictiori iure quam dominica Christianis. 98.

Sabbati preceptum non praeuilet subiectis precepto in his quae moram non patiuntur. 97.

Sabbato obuiat principaliter opus seruile animae, scilicet peccatum. 97.

Sabbati sanctificationi an obuiat veniale. 97.

Sabbatum non violatur per actum pure spiritualium exercitium. 97.

Synderesis an possit extinguere maliciam. 31.

Synderesis quotuplex, & eius accptiones. 31.

Synderesis quid, & quotuplex. 31.

Synderesis extinctio quam periculosa. 1.

Synderesis in homine peccato sit cetera. 34.

Septem apud Hebræos fuerunt primordiales. 96.

Sanctum quid sit. 96.

Satisfactio non semper requiritur opus moraliter bonum. 49.

Satisfactorium non est per hoc minus meritum. 11.

Saryrius. 155.

Scripturae sacrae passus passum declarat, aut naturalis ratio, vel reuelatio. 171.

Alphabetica.

Sensus interior duplex subiacet. 57.

Sensatio profectioe aut fugam produens regulatur ex organi dispositione. 36.

Sermones vniuersales valde certi sed inutiles. 124.

Speciem mutant magnam & parui pro obiectis assumpta. 156.

Sperare contingit aliquid ex opere quod non praestituitur illi finis. 109.

Symonia definitio. 110.

Symonia munere triplici committitur. 111.

Symonia radix, ex qua patet multis modis absque symonia posse commodum sperari temporale in spiritualium collatione. 111.

Symonia excedere potest iniquitas in fraudem symoniae commissa. 112.

Symoniam formalem gignit intentio, eamque vitare potest dolosa mens. 111.

Symonia vel vsura quandoque praesumitur ubi nulla est. 112.

Superabundantia & defectus duplenter accidere possunt. 148.

Status dupliciter potest dici ad mendandum ponitur. 67.

De littera T.

Temperantia quid est, quae extrema, & quae species eius. 139.

Temperantia in appetitu sensitivo nascitur. 153.

Temperantiae gradus praefiat. 150.

Temperantiae gradus praefiat. 150.

Temperantiae gradus praefiat. 150.

Temperantiae gradus praefiat. 150.

Temperantiae gradus praefiat. 150.

temperantiae quantum ad pulchritudinem atque securitatem, eodem modo autem quantum ad bonitatem aut meriti magnitudinem. 157.

Temperantiae regulae qualis virtus perfectiss. 81.

Temperantiae regula. 140.

Tria in homine sunt motuum generata. 10.

Tentatio carnis interior inter tritentionem genera difficilius vincitur, an indicietur sit verum. 29.

Timor multiplex. 113.

Timor culpabilis duplex, quidam obiectiue inuolens maliciam, quidam non. 113.

Timor aliquis an manebit in caelesti patria. 114.

Timor mundanus aut seruilis culpabilis an sit grauius compossibilis. 114.

Timoris seruilis accptiones. 114.

De littera V.

Velle & nolle eiusdem obiecti sunt compossibilia, vnum efficacius, & alterum inefficax. 22.

Veniale an est iusticiarium mortale virtus perfectiss. 81.

Veniale esse potuit primum hominis peccatum. 81.

Viator quid sit, qualiterve Angeli viatores fuerint. 34.

Viciū potest esse virtutis obiectum & contra. 13.

Viciū quodlibet an sub colore boni subrepat. 16.

Virtutum ordo inter quas iusticia

Tabula

- est præclarissima. 143.
Virtutum cardinalium differentia. 143.
Virtutes cardiales an in statu innocentia locum habuissent, an in patria permancbunt. 146.
Virtutum atq; viciorum consueta nomina non sunt species specialissimæ. 85.
Virtus ois an sit circa difficile. 145.
Virtus quælibet in medio consistit. 146.
Virtutis medium an quæstulam cūq; egrediens sit viciosum. 149.
Virtus theologica an in medio consistat. 149.
Virtus qualiter in appetitu sensitiuo. 153.
Virtuti congruet curare corpus, atq; congruè eius dispositioni intendere. 152.
Virtus nonnunquam dispositio nē ad vicium inducit, & contrā. 157.
Virtutem aut vicium habere secundum animi præparationē. 160.
Virtus an virtuti nonnunquam repugnet, aut vicium vicio. 161.
Virginitas quid. 140.
Viator debet seipsum vt proximū diligere. 108.
Virtutis actus vniuersalis an communiatur vicium. 162.
Virtuti pro fine Deum habenti an compossibile sit vicium. 164.
Virtutes theologica qualiter per dantur, & perditæ reparantur. 159. & 160.
Virtutum theologarum pariter & moralium vna in intellectu. 73.
Virtutis facilitate inducere potest culpa & vicij virtus. 66. & 67.
Virtutum principia communia nõ requiruntur ad particulares virtutes. 162.
Velle formaliter imperat quis. 20.
Virtutum futurum post multa an sit grauius puniendum. 93.
Volitio an sit cognitio. 17.
Volitio an sit perfectior cognitioe seu voluntas intellectu. 17.
Volitio dupliciter dici potest conditionalis. 20. & 21.
Voluntas est possibilium & impossibilium, & naturaliter ostensio rum. 14. & 15.
Voluntas est boni atq; mali & neutraliter ostensa. 14. & 15.
Voluntati offendi obiectum ab intellectu quid. 1. & 2.
Voluntas velle potest hypotheticè intellectu non sic intelligite. 19.
Voluntatis actus non ex partibus diuersarum rationum componitur. 9.
Virtutis subiectum receptiuum. 1.
Voluntas potest in instanti velle & successe. 25. & 26.
Voluntas an possit allici, retrahi, scilicari, difficultari, spontaneari, cogi, necessitari, impossibilitari, violentari. 27.
Virtus duplex. 2.
Voluntatem necessitari est nouem modis dicibile. 23. & 24.
Voluntas an in foro Dei pro factis

Alphabetica.

- reputetur. 53.
Voluntas sola an ad meritum sufficiat qn nõ adest facultas. 54.
Voluntarij attenuatio. 65.
Voluntarij minutio. 65.
Voluntarij tria impedimenta. 66.
Voluntas coacta est voluntas. 68.
Voluntas Dei, signi, aut beneplaciti; & qualiter quis ei se conformare teneatur. 72.
Voluntatis consul atq; director est intellectus. 73.
Voluntas dupliciter considerari potest. 30.
Voluntas absq; proprio eius actu
 non coagit alteri potentia. 9.
Vsuræ definitio. 110.
Vsuram quamlibet formale atq; sponsoniã vitare potest dolosa mens illa.
Vsuræ radix ex qua potest quinq; modis absq; vrsura sperari possibile lucrum. 110.
Vsuram exuperat quandoq; iniquitas in fraudem vsurarum commissa. 110.
Voti puri minor est obligatio quàm præcepti respectu eiusdem operis, ceteris alijs paribus. 130. 31. & 32.
Vitalis immutatio. 164.

TABULAE FINIS.

NICOLAI MICHAELIS REMEN. super salubertimæ huius Ethologie eudoxia, ad generosum & illustrem omnigena rutilantem doctrinam & virtute, dominum Guidorem Malipassium philodulū, diui Antonij Remorum commendatorem, Sapphicum Carmen.

Hoc opus sanctos varis nitescens Frugibus, vasto venerande seculo Innouat mores, docuitq; gestus Guido pudicos.

Instiga mites rutilis camœnas, Regios Remis celebrare cantus: Atticus vestras subiit penatum Dædalus arces.

Nil iuuat ditem domuisse Cresum, Nec Mydam fluxis opibus misellum, Cuius haud dulci maduit caduca Vita liquore.

DIVVS HIERO,
nymus ad Paulinum
Presbyterum,

DISCAMVS IN
TERRIS QVO,
RVM SCIENTIA
NOBIS PERSEVE
RET IN CAELO.

Delibero arbitrio virtutis, atq;

vitij subiecto susceptivo.

C A P. I.

N appetitū nō quolibet, sed libero, Virtutis sub-
sunt primario virtutes, aut vitia: iectū receptū
secundario autē, in reliquis potētis, uum.
quibus ipse imperat, & dominatur,
in esse possunt. Non igitur planta,
aut bruto, aut homini rationis ex-
pertū, cōpetit virtutis, aut vitij operatio. Quō fit nullā Corollarium
naturam creatam, præter angelum, vel rationalem ani-
mam, esse virtutis, aut vitij capacem: esse beatificabile,
aut æternæ subiectibile miseræ. Primum quidem entium, Dei & crea-
est immensus potētis, sapiētis, & bonitatis fons: nō vis turæ multi-
tio irretibile, nec aduēticia virtute perfectibile, nō mes- plex differen-
teri, aut demereri: nec deniq; p his præmiari vllatenus tia.
potest: cui identificatur bonitas: creatura autem inhe-
renter accidit.

PRIMUM NOTABILE.

TRiplex est appetit⁹: videlicet naturalis, sensitius,
& rationalis. Appetitus naturalis, dicitur cui
est inclinatio ad aliquid nullā cognitionem præ-
supponēs: & cuiuslibet entī competit: nam cuiuscūq;
inest naturalis aliqua inclinatio. Tali enim appetitū, oia
bonum appetit: videlicet, quodlibet perfectionem suā.
Eo pariter appetitū, omne viuens nutrimentum appetit:
quō fit, v tradix à terra, à radice truncus, à tranco rami,
prout à stomacho epas, ab epate venæ, à venis singula
membra nutrimentum trahant: quatenus in suo esse per-
maneant: & suas operationes perficiant. Amplius inest
huic appetitū, etiam sine cognitione, vis quædam cons-
uenientis à disconuenienti discretiua: videmus membrū
ab eadem nutrimentali massa, per modū electionis por-
tionem ei complexionalem attrahere: prout membrum

Quid appes-
titus natura-
lis cui'ue cō-
petat.

Este Libro es del Conuento de
IESVS de Çaragoça.

melancholicum, partem alimentum melancholicā: flegmaticum, flegmaticam. Et ita radix à terra etherogena partem suā speciei conuenientem elicit & atrahit. ¶ Appetitus sensitiuus, qui & sensualitas appellatur, est ipse sensitiuus natus mediante cognitione sensitiuā obiectum prosequi, vel fugere, secundum quod suā naturā conueniens, vel disconueniens est. Tot igitur sunt appetitus sensitiuus siue sensualitates i homine, quot sensus; videlicet, quinq; exteriores, & vnus interior dictus fantasia; verum credo pariter appetitus sensitiuus interiores iuxta interiorum sensuum numerum multiplicari. Patet igitur, non cuiuslibet inesse sensitiuum appetitum. Non cōpetit enim deo, aut angelis, vel animabus separatis: cū in nullo eorum sensus aliquis existat: soli enim animali inest. ¶ Appetitus autem rationalis, est ipsa voluntas nata mediante cognitione intellectiua merē liberē prosequi, aut fugere obiectum. Non igitur cuiuslibet, sed soli agenti libero competit; videlicet deo, angelo, & animę rationali siue homini. Patet insuper triplicem illum appetitum soli homini inesse naturalem, sensitiuum, & rationalem. Deo & angelis competunt naturalis & rationalis; bruto naturalis; & sensitiuus: & alijs rebus inanimatis, solus naturalis.

¶ Secundum notabile ex præcedenti sequens: conueniūt & differunt appetitus sensitiuus & rationalis. ¶ Conueniunt, quoniam vterq; cognitionem obiecti præsupponit: ita q̄ neuter sine obiecti cognitione actū habet prosequi, vel fugere. Ex hoc manant hæc dicta. Primum, nihil est volitum nisi præcognitum. Secundum, voluntas est in suis operationibus cæca. Tertium, voluntas illuminator atq; consul, est intellectus: ipsa namq; nulum prosequitur aut refugit obiectum: nisi ei ab intellectu ostensum. Intellectum autem ostendere volūtatī obiectum aliquod esse prosequendum aut fugiendum, est intellectum iudicare illud esse tale, vel saltem apprehendere. Appetitus sensitiuus, est pariter dicendus cæcus: nā vel prosequē à cognitione sensitiuā illuminatur, prout volūtas ab insensibili intellectu cognitione: quin imō crediderim appetitū nā-

Soli homini triplicē inesse appetitum. Conuenientia appetituum sensitiuus & rationalis. Intellectū ostendere voluntati obiectum aliquod esse fugiendum vel prosequēdū quid sit, intellectuā cognitione: quin imō crediderim appetitū nā-

turalem plenius nominandum cæcum: cum sine lumine ei coexistentem tendat in obiectum. ¶ Differunt autem, primo, quoniam appetitus sensitiuus actum suum purē naturaliter habet: purē quidem naturaliter, sic, q̄ posita alicuius obiecti conuenientis naturæ suæ notitia, non est in sua potestate, quin prosequatur illud: & in ipso adepto delectetur: posita similiter obiecti disconuenientis naturæ suæ notitia, non subiacet eius facultati non refugere: & quin ei sit dolor: voluntas autem actum suum liberē elicit: liberē quidem, nam posita qualicūq; in intellectu notitia, manet libera, voluntatem autem non elidit: nec vel neutram. Secundo differunt: quia obiectum est appetitui sensitiuo ex natura rei conueniens vel disconueniens: scilicet, ex p̄portione vel disproportionē eius ad organum corporeum: non sic de voluntate: de qua est hoc commune dogma: obiectum voluntati esse conueniens vel disconueniens, non ex natura rei, sed quia ab ea volitum vel nolitum: de summo tamē bono quod est deus: de summa pariter miseria, disceptant nonnulli: an ex natura rei illud sit volūtatī conueniens & istud disconueniens: de quo alibi. Obiecta igitur ex sua natura sensum lædunt: non sic autem ex sua natura obsunt voluntati.

¶ Tertium notabile præcedentis corollarium. Differt appetitus naturalis ab alijs: nam eius actus scilicet prosecutio vel fuga, non est quid ei distinctum: ipsius verò appetitus sensitiuus, aut rationalis actus prosecutiuus, vel refugitiuus, est accidens distinctū, atq; vitaliter potētē appetitiuę immutatiuū. Ex epli gratia ipsius materię desiderium ad formam, est ipsa materia formam appetens, siuē desiderans: sed voluntatis vel sensus desideriu seu volitio, non est ipsa voluntas, aut sensus: sed accidens inherens. Secus de deo: nam quicquid in eo est, est ipse deus: dei enim cognitio aut volitio, est ipse deus cognoscens, aut illud. Est enim ens simpliciter simplex: scilicet simplicitate tam compositionem quā inherentiā excludente: deus, est ens non ex entibus compositū: non alicui vnibile vnione ens vnum ex pluribus fabricante;

Appetitus sensitiuus cæcus est.

Differentia appetitus naturalis ab alijs.

Deus est ens simpliciter simplex.

deus pariter, est ens nullius accidentis susceptivum: non est igitur aduentitia virtute perfectibile: sed consummasse inaugmentabiliter perfectum, non habens eo maius à quo legem recipere valeat, quare, nec mereri, nec præmiari potest diuinitas.

Duplex est virtus.

¶ Quartò notabile. Duplex est virtus: actualis videlicet, & habitualis. Prima quidem, est actus rationi recte conformis. Altera autem, habitus est ad actum huiusmodi inclinativus. ¶ In ea enim potentia est inhæsiuè, in qua actus: quare non est habitualis virtus, nisi ubi esse potest actualis. ¶ Duplex pariter vitium, actuale videlicet, & habituale. ¶ Corollaria habes. Primum: bonitatis denominationem aut malitiæ sortitur habitus ab actu: eumque sequitur, vt solsequitur solem. ¶ Secundum: actu successiue siue bono, & malo existente, suus habitus sic permutabitur: estque virtus, & vitium. ¶ Tertium: contingit ex virtute genitū esse vitium: ac ex vitio virtutem. patet, in actibus de bonitate in malitiam & contrà permutabilibus, contingit ex actu nunc bono nasci habitum qui vitiosus est, vt potè actu eius vitioso: pariter ex actu nunc malo habitum gignit: qui reificabitur eius actu reificato.

¶ Quintum notabile. Quorundam est opinio, qui inter appetitum rationalem, & sensitiuum, mutuam asserunt esse in actibus emanationem: ita quod voluntate actum eliciente, emanat actus similis in appetitu sensitiuo rebellante: & contrà, sensus voluntati actum suum similem immittit. Ex illis autem actibus, nascuntur & habitus, Hos aberrare crediderim. Tùm à sensatione causat in sensu actus appetitiuus, non à voluntatis imperio. Tùm etiã: nequit voluntas sui sensationem immittere: igitur nec appetitionem. Præterea se compateretur in sensu actus contrarij: videlicet actus ex sensatione productus, & actus contrarij à voluntate immisus, & inde simul essent eiusdem dolor & delectatio. Amplius, liberum esset voluntati obiectum sensui dolorosum facere ei delectabile solo eius imperio. Huic autem obuiat experientia. ¶ Concludo igitur, non sic esse appetitum rationalem, & sensitiuum mutuam in suis actibus emanatione; hinc nec in ha-

An volūtas sensui actum immittat aut contra.

Conclusio responsiua.

bitibus: non enim voluntatis actus habitum gignit in sensu: aut actus ipsius sensus habitum in voluntate: sed duntaxat in potentia in qua ipse est.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ In solo appetitu, sunt primariò virtus & vitium. pariter: solius appetitus sunt prosecutio vel fuga, in quibus perij ratio primaria.

¶ Secūda cōclusio. In solo libero appetitu reperitur primariò virtus, aut vitium. ostendo: potissima laudis, aut vituperij ratio, est libertas: vt infra per amplius docebitur. ¶ Tertia cōclusio. Reliquis potentij, non omnibus, sed quibus imperare atque dominari potest voluntas, inesse possunt virtus & vitium. Patet, operationes ab actibus liberi arbitrij imperate contrahunt ab eis laudis & vituperij rationem, atque conformitatem, vel difformitatem ad rationem rectam ab eis retinent.

¶ Quarta cōclusio. Non est plenè virtutis actus, aut habitus, in appetitu sensitiuo: ostendo: sensus non est cognitionis eorum capax quæ ad illud requiruntur: non enim finis vltimi, aut aliarum circumstantiarum requisitarum cognitivus est sensus: sed duntaxat accidentium sensibilibus. Non igitur valet sub ratione virtutis, aut vitij ferri in obiectum: sed sub quadam sensuali commodi, vel incommodi conditione: an enim rationi rectè aliquid sit conforme ad difforme non considerat: sed tanquam nature conueniens, aut disconueniens, apprehendit sensibile. ¶ A qui itaque, aut habitus voluntatis actus insensibile, nequit in sensu actus aut habitus quispiam respondere: quare nec virtuti virtus, aut vitio vitium. Circa sensibile autem, non considerat sensus, an prosecutio, aut fuga, legi quadret, an obuiet: estque merè naturalis: quare non propriè virtus, aut vitium. nec eius pariter habitus.

¶ Quinta cōclusio. Habitibus liberi arbitrij circa sensibilia impertines est alios habitus in appetitu sensitiuo respondere. patet: non est repugnans, aut necessariò concomitans: sed quandoque accidit, quandoque non, iuxta alia sensum immutantia. Contingit enim voluntatem cōfor-

De virtutis subiecto cōclusiones.

Dux sequentes cōclusiones notā dæ.

mitter ad sensum immutatū appetere: put in cibo, coltra, & huiusmodi: & sic actus sensus, respondet voluntatis actus: & habitus habitui. Contingit autē nonnunquam contrarium, videlicet voluntatem sensui repugnare. sic actui, & nō habitui voluntatis nō nascit correspondens in sensu: sed cōtrarius. Quandoq; autem neutro modo, vtpote voluntate actum elicente non appetitu sensitivo conformiter, aut disformiter immutato: sic non responderet habitus conformis, aut contrarius.

An aia bruti sit factibilis libera.

¶ Primum dubium. An anima bruti sit a deo factibilis libera: & per consequens virtutis, aut vitij capax. ¶ Respondeo non: quoniam, sic brutum fieret homo, scilicet animam rationalem habens, tum etiam, libertas essentialis lem insequitur naturam. Repugnat enim essentia anime bruti effici liberam: siue liberi arbitrij participem.

¶ Secundum dubium. An præter angelū, & animam rationalem, sint a deo factibiles creaturæ virtutis, atq; vitij capaces, scilicet libero arbitrio insignitæ. ¶ Respondeo quod sic. Nam præter angelorum, & animarum species, quæ iam sunt: sunt factibiles alix spiritualium substantiarum species, quas quomodō appelles non curo.

Liberi agentis definitio in quo'ue cōsistat libertas.

Agens liberum, est agens potēs ex se in oppositū alijs definitiōibus, est agens potens actum eligere, & non elicere, positis omnibus causis ad actum requisitis: addiderim ex se, id est propria eius determinatione: competit enim igni ad opposita possibilitas, scilicet posse calefacere, posse non calefacere: huius tamen contingentiæ executio, non ex determinatione propria: sed ab extrinseco adueniēte suæ actioni ad quā naturaliter determinatur inpedimento. voluntas autē, positis cæteris alijs causis, potēs est semetipsam ad actū, aut actum contrarium, aut ad actus omissionem, prout libuerit determinare.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Magnam ingessit doctoribus perplexitatem agentis li

beri definitio: definitioni enim agentis liberi per potentiam ad opposita obijciunt: competi igni ad calefacendum, similiter ad non calefacendum potentia: propter id, alij ad diderunt positus omnibus alijs requisitis: quæ autem ignis quandoq; non calefaciat, est defectu alicuius alterius: sed obijciunt nequit voluntas nō elicere actum positus omnibus requisitis, scilicet positio primæ causæ concursu in hac replica doctores contremiscunt, non igitur addatur, aut addita intelligatur, cum actus positiois causarū, & aptitudine cālitatis carū: scilicet reliquæ causæ infint aptitudine causantes: quare nō rectē subsumitur in sensu composito: nequit voluntas creata non elicere actum positio concursu dei: sed dici debet positio deo parato voluntati coagere, hoc amplius libro de libero arbitrio examinabo.

¶ Secundum notabile. Duplex libertas, vna contradietionis, scilicet, quæ potens est ex se elicere actū: Et etiā non ex se elicere: contrarietatis autem quæ potens est ex se elicere actum: & etiam actum illi cōtrarium: alij libertatem complacentiæ superaddunt: quæ scilicet complet cet aliquid: esto, quæ nequeat voluntas impedire illud: sic dicitur pater in diuini liberē producere filiū, scilicet cōplacenter, quem tamen naturaliter producit.

Libertas duplex.

SEQUENTVR COROLLARIA.

¶ Primum Nullum agens nō cognitium, est liberum: nec omne cognitium, scilicet solum intellectiū: quod dicitur libet enim aliud ex se determinatur ad vnum, ad cuius oppositum nequit semetipsum determinare, quamuis valeat ab extrinseco: potest enim deus impedire ignem calefacere, cæteris alijs causis applicatis: nequit tamen ignis propria virtute huiusmodi actionem suspendere: nullum pariter brutum, est agēs liberum: quia nequit ex se reniti causis sufficientibus cum sensu producere actū, dicente Damasceno, rationis expertia non sunt liberi arbitrij potestate donata: nam ducuntur magis a natura, quàm ducāt, homo autem, ducit magis naturam, quàm ducatur. Obiecto enim per sensationem, vel per imaginem, præsentato: brutum mox sine electione pro-

Libertas qui bus cōpetat.

rumpit in illud, secundum apprehensionis commodi, vel incommodi qualitatem: quod si duorum contrariorum occurrant apprehensiones; fortior trahit ipsum: sic canis cibum dimittit necessitatus verberum timore: nec subiacet facultati eius stante tanta & tali verberum imaginatione ne capere cibum: quare non est ibi electio, sed quidam necessitatis tractus: & ita de variis brutorum sagacium operibus, quæ quædam electionis, atque libertatis imaginem habere videntur.

Libero arbitrio duo connotat.

¶ Secundum corollarium. Hoc nomen liberum arbitrium, duo importat: scilicet voluntatem, per hanc particulam liberum: & actum intellectus, per hanc particulam arbitrium. nam proprie arbitrium, est intellectus iudicium: verum tamen capitur hic arbitrium, non pro actu intellectus; sed pro voluntate actu intellectivo directâ.

¶ Tertium corollarium. Sine nono actu potest voluntas ab actu prælicito desistere, suum pure negativè substrahendo concursum: quare non sequitur: ab hoc actu ipsa desistit: ergo vult ab hoc actu desistere: imò concedendum est, ab hoc actu desistit, & non vult ab eo desistere: non dico eam nolle: quia nolo, dicit positivum actum; & ita ab omni actu ipsa desistente, cōcedo, omnem actum suum suspendit voluntas; & non vult omnem actum suum suspendere.

Libero arbitrium necessitate non caret.

¶ Quartum corollarium. Nulla est tam fortis tentatio, aut vehemens hominis passio, quæ voluntatem valeat ad proximum libertatis actum eliciendum necessitate vel cogere, patet: manet semper libera præbere illis causis suum concursum, sine quo non producitur à causa secundum voluntatis actus: secus de operibus exterioribus: nam suffragio causarum corporearum indigent, defectu quarum impediri possunt: vel ab eis invita voluntate fieri, cuiusmodi ambulatio, locutio, &c.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Agentis non liberi, est possibilitas ad opposita: patet: ab extrinseco dirigente actionem eius, potest quandoque impediri: quandoque autem permitti agere.

¶ Secunda conclusio. Proprium est agenti libero posse

absque extrinseco determinare seipsam ad actum, vel ad contrarium, aut ad neutrum: in hoc enim consistit libertas: patet ex dictis.

¶ Tertia conclusio. Solum agenti libero competit, quod sine sui essentia & absque extrinseco auxilii mutatione, valeat nunc intensius, nunc remissius conari, atque intensius, aut remissius agere: ostendo, vnumquodque naturalium agentium agit secundum extremum suæ potentia.

¶ Primum dubium. An sicut libero arbitrio inest libera actus elicitio, etiam competat ipsius actus libera intentio, vel remissio? ¶ Respondeo sic, in genere: non autem in specie, vel individuo, pro statu vite. Potest enim intentio rem, vel remissio rem actum elicere: sed in spe intensio nis, determinata hac præcisâ intentione, vel remissione, aut in individuo istum, vel illum actum, non alium elicere: non enim pro hoc statu vix habet facultas.

¶ Secundum dubium. An in dementibus, & pueris, sit pro tunc liberum arbitrium. ¶ Respondeo sic, quamvis non usus eius, est enim quandoque alicui potestas, & non executio: liberum autem arbitrium dicit facultatem liberè operandi: quæ est duplex, propinqua, & remota: propinqua, positio rationis vsu, id est intellectus: remota autem, non positio huiusmodi vsu.

Liberi arbitrii vsus à libero differt arbitrio.

Liberi actus quid.

A libero voluntatis concursu, denominat ipse actus liber. Actus igitur liber est actus liberè elicitus à voluntate, aut actus alienius potentie causatus imperativè ab illo: ille elicitus: iste autè imperatus, communè nomine appellatur: ille primario liber: iste secundario: ille immediatè liber: iste immediatè naturalis. Omnis enim creature operatio, efficiètia primi agentis, libera est: omnisque voluntatis create actus, efficiètia cognitionis, aut alterius creati coagentis, est naturalis: peculiarem tamen denominationem à voluntatis libera efficiètia, tanquam causæ principioris, retinet. Omisionem præriter liberam definitio, cuius actum poterat voluntas libe

Libertatis actus non excludit causam naturalem concurrentem.

re elicere: aut mediante actu elicitio effectiue imperari.
 Duplex verumtamen est imperata omisio: videlicet des
 ficienter, & efficienter: deficienter eam dico liberam, que
 est solo actus voluntatis defectu: efficienter autem, que
 est per actuale voluntatis efficiendam impediens fors
 maliter fieri huiusmodi operationem, que alias fieret.

PRIMUM NOTABILE.

Libera essen
tialiter est
ipsa potentia
non autem
sic actus.
 Quamuis potentia sit essentialiter libera, nec possit ma
 nens in rerum natura desistere esse libera: non tamen as
 ctus habitudine voluntatis creata dicitur essentialiter li
 ber: sed eam accipit denominationem à libera voluntas
 tis efficietia: cui coagit agens naturale naturaliter agens
 actum, atq; eundem naturaliter comproduens.

Secundum notabile. Dupliciter actus est liber, scilicet,
 primario, & secundario. Primario quidem liber est ipse
 actus voluntatis liberè elicitus: actus autem secundario
 liber, dicitur actus ex illo imperatius productus: & iste
 est simpliciter naturalis: quemadmodum enim passo ap
 plicato producit naturaliter ab igne calor: sic efficaci
 volitione ambulandi posita sine extrinseco impedi
 mento, producit naturaliter ab illa volitione cum potentia
 ipsa ambulatio. ista igitur est mere naturalis efficietia:
 quarè merito non habet operatio illa imperata premium
 nouum æternum: imò ambarum est merces eadem: nec
 minor pro illo interiori efficaci solo, quam pro ambobus
 simul, quoniam igitur non nisi secundario est libera: sic
 nec nisi secundario bona, vel mala, pro quanto scilicet ef
 fectiue, imperatiue, actui libero subordinatur: non addit
 igitur actui inferiori, nisi, vt quidam volunt, improprè,
 pro quanto in operis executione intenditur voluntas.
 Sed hoc modo etiam quandoq; minueret: quoniam pro
 pter executionis laborem, vel aliam incommoditate, cõ
 tingit voluntatem remitti. Sequuntur corollaria. Pri
 mum: liberi actus voluntatis omisio, dicitur primario
 libera: omisio autem actus imperati, secundario. Sic
 igitur ex voluntatis omisione primario libera: surgit
 omisionis operis exterioris malitia: nam illa est primario

libera. ista autem secũdarid. an enim ad omisionem esse
 liberam requiratur omisio cognitio: infra examinabitur.

Secundum Corollarium: frequenter operatio est voli
 ta actu interiori malo, quæ non est mala, vel bono bo
 na. patet: quandoq; nõ est effectiue ab illo: ratione enim
 efficietia actus liberi, cõtrahitur actui exteriori bonitas
 vel malitia: cõbustio em domus proximi volita, nõ cõtrahit
 ab illa volitione bonitatem vel malitiam: operatiõ igitur vo
 litarum: quæ dã est effectiue à volitione: quædam non.

Tertium corollarium. Imperium, est voluntatis actus.
 patet: est quo fit operis ostensi executio: exequi au
 tem imperatum opus, est voluntatis, non intellectus.
 Dico igitur imperium esse volitionem: & quemadmodũ
 potest quis non subiectis imperare, & sine imperij execu
 tione: sic voluntas potentij, quæ non ei subfuit, impe
 rare potest, nõ dominari: prout sunt digestina, nutritia,
 & similes: quare propriè differunt imperiũ & dominium:
 cuiuscunq; enim operationis volitio, potest imperiũ ap
 pellarĩ: non autem dominium: & quamuis nomen impe
 rij ad efficacem volitionem restringatur: non adhuc omne
 imperium, est dominium: nihilominus confundi solent
 hæc duo nomina: in quo nec vim facio.

Prima conclusio. Solius voluntatis conatus, actus, &
 omisio, liberi sunt: & hæc sola tria est, sunt libera. Pri
 mum patet, conatus, aut actus, vel omisio, denomina
 tionem ab agente libero recipit: aut rectius à liberè conã
 te, agente, vel omittente. Secundum autem ostendo: re
 liqua voluntatis accidentia prout passiones, & habitus,
 non per liberam voluntatis efficietiam fiunt.

Primum dubium. Cum cuiuscunq; rei creatæ produ
 ctio, vel cõseruatio sit libertate primi agentis libera: an
 quæcunq; talis productio, vel cõseruatio sit bona. Res
 spondeo. Bonitate entis, non est dubium. Omnis res, bo
 na est: diu em dei, aut cuiuscunq; alterius actus moraliter
 aliquã retinens: loquẽdo autẽ de bonitate, p cõformitate
 ad rectã rationem: dico cuiuscunq; operis creaturæ cõpro
 ductio dei, quæ est ipse deus, est bona actio: eiusdẽ autẽ

Operatiõ
 quælibet vo
 lita est libera.

Imperiũ &
 dominium dif
 ferunt.

operis comproductio libera creatura: est culpabiliter mala: hoc interest, quoniam non astringitur lege deus: creatura autem sicutum etiā creatura opus producit quatenus tenetur non producere: non autem deus: idem igitur opus, bene fit à deo, & malè à creatura.

Liberi arbitrii super aliam potentiam dominium in quo consistit.

Cum liberi arbitrii super aliam potentiam dominium, in eius causalitate efficiente consistat: consequens est, ipsum liberum arbitrium super solam potentiam, & in omnem illam habere dominium: ad cuius operationis productionem, potest mediante suo imperio effectivè concurrere. Non igitur potentie naturali: non vegetativæ: non sensitivæ dominatur: intellectivæ autem, & motivæ sic: intellectivæ quidem partim, quo scilicet ad actus credendi invidentes, quos nec sine assensu motui efficere potest ordine terminato ad eum dens. Potentie localiter motivæ tres sunt: quarum naturalis cuiusmodi est cordis & articularum pulsativa non dominatur: voluntariæ autem sic: apertis organis: in motum autem verò ex illis mixtam, qualis est pulmonis partim dominium habet.

PRIMUM NOTABILE.

Aia est oim operationū vitæ effectivum principium.

Macrocosmum mundum videlicet maiore, regit deus, microcosmum autem minoremq; mundi, anima. **H**omo enim, est mundus animatus, cuius motor, est rationalis anima, omnium operationū vitæ principium effectivum: quarundam mediante qualitativo, vel organico instrumento: quarundam non. Ad animationem, vegetationem, & motionem, deseruiunt ipsi animæ complexio, & organum: pariter ad sensationem, saltem dispositivè, quod addo: quoniam effectivè ab obiecto vel specie cum potentia causatur omnis sensatio, ad quam influxus cerebri sensum disponit ad actus autem intellectuos, quantum est ex se, anima non indiget corporis complexione, vel organo, pro hoc statu autem sic, videlicet ratione colligantia, & immersionis ipsius intellectus cum

sentus cuius fantasmata (dicit Aristoteles) necesse est intelligentem speculari.

Secundum notabile, Microcosmum seu regnum quod inhabitat & regit aia, sic alibi definiuit: est archa quædam tricamerata, leni corio cooperta, eleganti forma comensurata, ossibus tanquam lignis (inter quæ vacuitates molliori substantia foriter coniuncta replentur) definita, diuino quodam artificio tetragonifata: videlicet, quatuor membris principalibus, quatuor humoribus, quatuor spiritibus, quatuor delatoriis, quatuor superfusis generibus, & quatuor subtentaculis archam totam sustentibus, eamq; vehentibus: compaginata domus animæ rationalis hæc quatuor: vitam, vegetationem, sensum, rationem: pariter & quadrisformem motum largientis: demum autem capacis felicitatis æternæ. **P**rimo quidem archa est humanum corpus nam est concavum, clausum, multorumq; contentium, quatuor subtentaculis egredientibus, scilicet brachijs & tibijs substantiatum, atq; vectū. **S**ecundò, est tricameratū, videlicet camera, seu vêtre, seu cœcauo triplici distinctū, infimo, medio, & supremo, venter infimus, est vmbilicalis concavum membrorum naturalium: medius, est concavum peccatorum membrorum: spirituum: venter supremus, est capitulum concavum membrorum animalium contentium. **T**ertio, est diuino quodam artificio tetragonifati, eius enim sunt quatuor principalia membra, cor, epar, cerebrum, & testes. cor animationis, epar, vegetationis, cerebrum, motus, atq; sensus: testes, perfectionis principium. **E**tus pariter, quatuor sunt humores, sanguis, colera, flegma, melancholia: quatuorq; spiritus, scilicet vitalis à corde, naturalis siue vegetatiuus ab epate, animalis à cerebro, gignitiuus à testibus. **Q**uatuor pariter delatoria, scilicet arteria, à corde spiritum vitalem deferens cum cordis influxu. Vena, ab epate deferens sanguinem cum spiritu naturali. Nerus, à cerebro deferens cum influxu cerebri spiritum animale. Porus, quales sunt vitides, & alij per corpus quibus de loco ad locum materiæ & influxus vehitur. **S**unt & quatuor superfusitatum genera:

Homoarcha tricamerata.

Hō tetragonus nifatus.

sunt fumus ignei, vapores aerei, sunt aquositates vrinales, sudorales, atq; alix: & sunt terrestresitates, prout in renibus lapilli, & huiusmodi, quibus intestinorum feces addant: quæ oibus illis generib? reperiuntur diuersis. Estq; deus animæ rationalis & habitaculum, à qua sunt quatuor operationum genera: & quatuor motuum. Operationes sunt, animatio, vegetatio, sensatio, & intellectus, comprehensis actibus appetitiuis. Est enim animi dispositionum vitalium conseruatiua: quare, quodammodo informationis sue, atq; animationis causa. De alijs autem tribus cõstat. **C**õpula est pariter quadriformis motus principium, motus animalis liberi arbitrij, motus animalis appetitiui, motus naturalis pulsatiui, scilicet gratæ refrigerij, prout pulmonis, cordis, arteriarum, & motus naturalis attractiui aut expulsiui, quo membrum nutrimentum, vel certam aliam materiam, attrahit, aut etiã à se repellit.

PRIMA CONCLUSIO.

C Anima non est liberum animationis principium: sed naturale, patet: suapte natura, & omni circumscripca cognitione, operatur in corde, à quo per vniuersum corpus transfuso influxu nititur anima vnione informatiõis eius cum corpore conseruare: & contingit quidam eam id facere nolentem: nequit enim anima liberè à suo corpore semetipsam separare, vel separatam informatiue vnire.

C Secunda conclusio. Anima nõ est liberum vegetatiõnis principium: sed naturale: non igitur potentix, vegetatiuæ dominat? voluntas, patet: nõ est talis operatio effectiue ab eius imperio: quinimò velit, nolit, causis applicatis, fit, vel impeditur digestio, nutritio, & huiusmodi, idem de prolificatione, quæ est potentix vegetatiuæ acti?, & intellige non esse huiusmodi operationes à libero arbitrio per modum imperij, quod addo, quoniam secus alia habitudine, atque sequela, qua animæ passio corpus transmutat.

C Tertia conclusio. Anima, non est sensatiõnis exterioris liberum principium: voluntas non dominatur pos-

sentix: sentix exteriori, siue cognitix, siue appetitiuæ fuerit, patet: non est per imperium voluntatis operatio eius variabilis, positis alijs causis. Exepli gratia, omnis alijs causis applicatis æqualiter fit visio, velit, nolit voluntas, visionem causari. Quodd autem voluntate animam retrahente ab obiectum considerationis, & visum conuertente ad obiectum fiat intensior visio: non est illa gradualis intensio effectiue voluntatis imperio, probo, non minus intensa fieret absq; hoc actu, vno intense videre: calefactio enim nõ est effectiue à sorte obiectum inter ignem, & passum remouente, patet, fieret absq; calefactiõnis imperio: remouet pariter voluntas prohibens visum conuertendo obiectum, & animam ab alijs retrahendo: anima enim pluribus attenda, est singulis debilior. Et ita de appetitiua dicas: non enim est voluntati possibile, quin visis tangamur: quin ex obiectorum sensatiõibus surgant motus appetitiui in sensu. **P**atet igitur, nullam sensus exterioris operationem, esse liberam: & hinc nullam esse moraliter bonam, vel malam.

C Quarta conclusio. Anima, non est sensatiõnis interioris liberum principium: voluntas, non directè sensui interiori dominatur, siue cognitio, siue appetitio, patet vt præcedens, in primis quidem de cognitio, quantum ad intuitiuam notitiã eadem est ratio cum sensu exteriori: quod autem ad abstractiuam experimur quãdoq; nos recordari aliquorum nolentes: & quorundam in particulari recordari volentes non possumus, dico in particulari: quoniam impossibile est velle alicuius recordari, & non illud cognoscere: cum non sit obiecti visio sine eius aliqua cognitione. **E**t idem de appetitu sensus interioris dico: nam surreptibus obiectorum cogitationibus, atq; recordationibus, sciant mox velimus nolimus motus prosecutionis, aut fugæ: atque ex eis passiones proportionatæ: nec per solũ volũtatẽ arbitrij, atq; imperij effectiue augetur, vel minuitur: secus occasionaliter, & applicatiue, in surgere em̃ ex cogitatiõne motu sensuãlitatis, possunt sensus obiectis, vel obiecta sensib?

localiter applicari: quibus fantasia occupata cessat ab aliorum consideratione: sine qua perit in appetitu sensitivo prior motus, atque passio. hinc verum est virtuti inimicari otium, quo fouentur, & crescent sensualitatis motus: sensu non alteri attento.

Aia est alicuius intellectio nis non cuiuslibet liberum principium Notitiarum singula genera à quibus causentur.

¶ Quinta conclusio. Voluntas intellectui, quantum ad aliquos actus, dominatur: & quantum ad alios, non. **¶** Intellectus enim duplex notitia: videlicet apprehensiva, & iudicativa. prima duplex: intuitiua: & abstractiua: & pariter iudicativa duplex euidens, & ineuidens. **¶** Intuitiua enim, ab obiecto & potentia causatur. Abstractiua à specie & potentia. **¶** Assensus euidens, à notitijs apprehensiujs tenentibus. Ineuidens, ab alicuius motiui assensu. **¶** Quod enim ad primum genus, dico: non attingit voluntas proprium imperium efficientiam notitijs apprehensiujs: nec intuitiuis: nec abstractiujs. ostendit per solum pediri intueri obiectum, vel recordari obiecti per solum voluntatis imperium nolentis id fieri, scilicet non existit aliunde impedimento: nec pariter ad intuitionem, aut recordationem effectiue duci: præterea nec solo voluntatis imperio, huiusmodi intellectiua intuitio, vel recordatio, augeri vel minui potest. **¶** Obijcio: Primum de intuitiua: voluntas per suum imperium, de potentia vaga, non vagam facit: scilicet visum, atque intellectum fixè visibili conuertit ad particulariter considerandas eius circumsstantias: quo medio experimur huiusmodi potetiam visivam atque intellectivam intensius intueri obiectum: atque particularius de partibus discernere in eo contentis: de rugis, de punctis, de figuris: & alijs modicis que sine voluntatis imperio potentia præexistens vaga, etiam alteri non attendit, non intuebatur: non videtur autem id posse sine voluntatis efficientia saluari. **¶** Præterea: aliter obiecti pedalis, cuius sunt infinitæ semipedalitates communicantes, infinitæ causantur intuitiones in visis: infinitæ pariter in intellectu, cum nil obstitit nisi ponatur voluntatis concursus. **¶** Secundo de abstractiua: & quero cur vno tpe potius quam alio, sit recordatio, cui equaliter semper sit ipsi potentia species præsens, **¶** Præterea cur

inter

inter tantam specierum multitudinem, vna facit sui obiecti recordationem potius, quam alia: nisi ponatur voluntatis coefficientia hanc speciem vel istam determinans: id saluat Gregorius ariminensis per liberam voluntatis efficientiam, etiam quandoque sine proprio eius actu liberè coagentis ipsi speciei, vel illi, aut vno tempore, & non alio: ista est euasio potius, quam docta solutio: ostendit. Nam in brutis in quibus non est libertas, reperitur libere effectuum differentia. **¶** Ad hæc igitur omnia sub cõpendio dico: primum in brutis animalibus hæc accidit: pariter in hominibus vsu liberi arbitrij carentibus. Dico secundo, aliunde provenire: vt lib. posteriorum dixi. Infra de libero arbitrio amplius responsurus. **¶** Cum igitur cogitationes ipsæ, nõ effectiue sicut à voluntatis imperio non sunt liberæ: & sic nec moraliter bonæ vel malæ: quandoque tamen voluntati subiacet in directa earum provocatio aut resecatio: vt supra dixi ministerialiter: & hæc sub imputatione cadere potest. **¶** Quod ad secundum notitiarum genus vna fuit opinio tenens quemlibet actum credendi esse purè naturalem, scilicet, à motiuis intellectum necessitantibus, nullo modo voluntate efficientiam eius attingente, potente tamen causas applicare, scilicet propositiones, atque motiua intellectui offerendo, aut à contrarijs motiuis eum retrahendo: & de hac applicatione esset de actu credendi præceptum intelligendum. & cum obijcitur. Quandoque motiui ineuidens vincit euidens: quod non fieret sine voluntatis imperio, cum euidens sit fortius ineuidente: diceretur aliquod motiui ineuidens esse aliquo euidente fortius per duplicationem vel triplationem. **¶** Huic opinioni obuiat sanctorum autoritates de non creditibus: quia noluerit. Videmus etiam amore affectos, facile his quos amant credere: his autem quos odio habent difficile: quod sine voluntatis concursu non saluatur. Dico igitur quantum ad assensum ineuidentem: potest voluntas liberè coefficere eum, quandoque enim ad propositionem ineuidentem credendam motiuum est sufficiens, sine voluntatis suffragio efficere assensum, quandoque est ad eò debile vt

Voluntas absque proprio eius actu nõ coagit alteri potentia.

b

non sufficiat per se illius propositionis assensum causare, sed ipsum & imperium voluntatis assentire imperantis sufficienti huiusmodi actum credendi producere: quans docq; pariter motuum sufficienti assensum causare, est ins sufficienti efficere ipsum firmum: quod facit adiutum voluntatis imperio: sic in materia fidei: quinimò in alijs affecta voluntas credere facit plus quàm ratio probat: sic & cum aliquo motivo dissentire: quod sufficienter ratio probat: hinc vni doctori affectus facile scriptis eius creditur contra fortes rationes: & male affectus promptè dissentit: amans facile amato credit, vel assentiri bonum de eo: odiens per oppositum ipse omnia de altero in malis per suspicionem interpretatur, & conuertit: hinc potissimè amor, & odium, impediunt cernere verum: has igitur voluntatis affectiones, à se diligenter excutiat veritatis indagator: sæculi enim amatores, promissionibus, aut terroribus citò à tyrannis inducuntur cõtrarijs fidei credere: mundi autem contemptores persistunt firmari.

¶ Sequitur ergò ipsos credèdi actus, sic effectivè imperatos esse, moraliter bonos, vel malos: neque in hoc consideratur ipsius assensus veritas, vel falsitas: sed bonitas, vel malitia affectus imperantis: contingit enim assensum veri esse actum moraliter malum, prout in eo qui temerarie vult assentire: cõtingit etiam assensum falsi, esse moraliter bonum, scilicet, quò quis post sufficientem rei indaginem, vult credere: prælatò enim falsum assententi, simplex vetula humiliter credere meretur, tam actum credendi, quàm credulitatis volitione. ¶ Quantum verò ad assensum evidentem, quidam voluntatem sic dominari intellectu dicunt: atque libertatem eius ad eò extollunt: ut valeat cum aliquo motivo facere intellectum primo dissentire principio: atq; assentire eius opposito: & cum illud sit omnium evidentissimum: sequitur, quòd cuiuscunq; alteri propositioni evidenti potest voluntas cum aliquo motivo facere intellectum dissentire per eius imperium. Et consequenter essent hæc dicenda. Primum, vno simplici assensu, & non pluribus, ille assentit copu-

Actus credendi falsus moraliter bonus.

latiæ ex contradictionis compositione: aliter simul essent per naturam assensus contrarij. Secundum, cum ex illa copulativa evidenter utraq; partium separatim sequatur: ille assentit antecedenti consequentiæ evidenti, & non assentit consequenti: aliàs simul essent, ut supra, assensus contrarij, Tertium: cum assensu maioris, & minoris, atq; bonitatis consequentiæ, potest voluntas impedire produci conclusionis assensum. ¶ Quid igitur sit dicendum: Respondeo duplicem esse propositionem evidenter: quandam talem ex proprijs terminis: quãdam, ex præmissis. Prima, dicitur evidens, evidentiã intrinsecam: scilicet cuius assensus sufficienter ex notitijs apprehensivis suorum terminorum causatur, non concurrente alio assensu. Secunda autem, dicitur evidens evidentiã extrinsecam: quæ non est sic ex suis terminis evidens: sed sit talis per præmissas evidentes evidenter inferentes eam. ¶ Et fateor ante demonstrationis applicationem posse intellectum cum aliquo motivo ei dissentire, etiam nullo imperio voluntatis adiutum: quare & voluntatis imperium posse coagere (cum ille assensus sit in se invidens) non est negandum. ¶ Quòd autem ad assensum ex terminis evidentem, dico esse duplicem: quidam, cuius oppositum non explicat contradictionem: quidam, explicat. ¶ Propositioni primi generis potest intellectus cum aliquo motivo dissentire, etiam sine voluntatis imperio: quare & cum imperio assumptum ostendo: cum assertionem viri, qui credatur probus & mentitur assentis in dispositionem esse in visu, aut in medio, aut in obiecto, faciètem falsè apparere album: poterit iste simplex credens illam esse in dispositionem dissentire huic propositioni, hæc albedo est, & credere non esse albedinem: ista nihilominus est vera propositio, atque ex terminis evidens: quinimò supposita probabili opinione dicentium, per aliquam moralem posse naturaliter manere corrupto obiecto notitiam intuitivam: credat quis esse corruptum, & non sit: tunc, cum illa intuitiva, hæc propositio est ex terminis evidens hæc res

Evidentiã intrinsecam. evidentiã extrinsecam.

est: cui tamen dissentit: non inconuenit enim causam aliam quam naturalem à suo effectu impediri, scilicet, per causas fortiores: quæ & in actibus animæ veritatem habet.

Assentire op-
posito primi
principij an
contingat.

Sed quod ad propositionem euidentem, cuius opposita contradictionem explicat. i. euidenter contradictione pugnantia: non est enim qualitas vna factibilis quæ sit calor, & frigiditas: aut vna quæ eiusdem propositionis sit formalis assensus, & dissensus: ille autem assensus copulatiuæ ex contradictorijs compositæ esset eiusdem propositionis assensus, & dissensus: assentit quidem illo assensu primæ parti, vt constat, & etiam illo assensu dissentit eidem cum suæ contradictoriæ illo actu assentiat: non videntur autem illæ duæ immutationes vitales respectu eiusdem propositionis esse eidem qualitati composibiles, aut eidem intellectui per naturam: si uero quoniam ex hoc confurgit duorum assensuum contradictoriorum naturalis incōpossibilitas.

Aia est quar-
rundā opera-
tionū poten-
tiæ motiuæ
liberū princi-
pium.
Tria in hoīe
sunt motuū
genera.

Sexta conclusio. Dominatur voluntas potentie locali motiuæ. potest mediante eius imperio operationem talem efficere. **V**eruntamen occurrit notandum tria in homine esse motuum genera. **Q**uidam, est naturalis, prout cordis, & artieriarum, qui dicitur motus diastoles, & sistoles: ille non subest voluntatis dominio. **Q**uidam, est voluntarius: prout membrorum organicus motus; & ille subest. **Q**uidam, est mixtus: prout pulmonis distensus aspiratio, aut respiratio: & ille absq; voluntatis imperio: & absq; cognitione fieri potest: prout in dormiente: potest etiam per cognitionem, & per imperium voluntatis immutari: scilicet velocitari, & retardari.

Motus pro-
gressu? qua-
liter & quo
ordine fiat.

Primum dubium. Circa secundum motuum genus: qualiter, & quo ordine voluntas mediante suo imperio motum progressiuum: atq; aliorum membrorum motiones producat: & à quo, volitione cessante, continuatur progressiuus motus. **R**espondeo: voluntas mediante suo actu imperans motum fieri, toti corpori quendam im-

primit impetum: & iste remanet volitione cessante mouens corpus. Ordinatim quidem imprimitur talis impetus: primo, cordi, & spiritibus: deinde de cerebro, deinde de nervis, musculis, & lacertis: per quorum motum fit quædam aliarum partium contractio, atq; laxatio, per quam fit totius animalis motus progressiuus.

Secundum dubium. An aliqual sit voluntatis in naturalibus potentias supra numeratas dominium. **R**espondeo: vt supra: per motiuam potentiam habet voluntas in potentias illas dominium quoddam indirectum, & secundum quid scilicet applicatiuè, & ministerialiter: potest enim liberè cibum stomacho immittere: sine qua applicatione minimè fieret digestio: ipsa quidem est proiectionis nutrimenti causa efficiens: sed non ipsius digestionis: sic liberè ipsa oculum aperit sine quo feret visio: ipsa igitur est efficiens apertionis oculi causa: non autem visionis, aperto oculo: potest pariter voluntas caput inspectioni scripturarum, vel aliorum applicare, per quæ variæ mouebuntur cogitationes: hæc applicatio est liberatōnem autem cogitationum productio. Ad aliquod similitè credibile, potest liberè præmissas, atq; motiuas, applicare: quibus etiam sine imperio causabitur assensus: sic applicatio esset libera: & non ipsius assensus productio. **P**atet igitur in quibus omnium istorum sit moralis bonitas, & malitia: & in quibus non: non enim videre mulierem ad concupiscendum est peccatum: sed huius volitio, vel oculi apertio, aut capitis conuersio ad videndum: nam istarum quælibet est libera: non autem illa. Et falluntur qui liberam applicationem potentie, vel obiecti, ab ipsa operatione naturali inde sequente non fecerunt. **N**ō igitur de ipsa cogitatione opus est consisti: sed de cogitationis volitione, aut de libera applicatione potentie, vel aliorum incitantium ad cogitandum, aut de applicationis retrahentium omissione libera.

Tertium dubium. An voluntas cuiuslibet iudicio rationis se conformare, & cuiuslibet se difformare valeat: an cuiuslibet iudicio ratio

Liberi arbitrij indirectū atq; ministeriale est dominium in potentias merè naturales quarum operationes sed liberè requisitorū applicationes sunt moraliter bonæ aut malæ.

Cognitiua & appetitiua actus per portionatur. ¶ Tertio actuum proportionem: ipsius enim intellectus quaedam sunt notitiae communes: quaedam singulares: sic ipsius voluntatis, quaedam volitionis communes: quaedam singulares: & ita de alijs actuum differentijs. Ipsius pariter sensus sunt duntaxat notitiae singulares: sic nec eius sunt actus appetitiui, nisi singulares. Non enim prorsus à probabilitate alienum, sicut in intellectu quaedam sunt notitiae abstractivae: quaedam intuitivae requirentes obiecti praesentiam: sic in voluntate suo modo volitiones abstractivae: & quaedam intuitivae. Obiecti praesentiam requirentes: & penes hoc assignari possent differentia inter dei fructiorem in via: & fructiorem in patria: & hoc valde est ipsi materiae de actu intrinsece bono accommodum: de quo alias. ¶ Quarto, eorum dependentia. Voluntas enim ab intellectu depedit in suo actu: nequit enim tum notitia sensitiva elicere actum: ut delictet sine intellectiva cognitione: nec sensus cum intellectiva notitia potest in appetituum exire sine sensitiva cognitione.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Precisus suam cognitivam insequitur appetitus sensitivus, quam rationalis patet: appetitus rationalis cum eadem obiecti notitia intellectiva contrarios elicere actus: nunc velle: statim nolle: non autem appetitus sensitivus: quinimò obiecti notitiam sub ratione contraveniens apprehensi, naturaliter sequitur prosecutionem: & disconvenientis fugam: non autem sic in voluntate. Tunc etiam sensus fortius appetit quod sub maiori boni ratione sentitur: non autem semper voluntas cognitum melius plus amat.

¶ Secunda conclusio. Et si ratio sensum cognitivum, & voluntas sensum appetituum corrigat: non tamen correctione subiectionis: patet: intellectus habet istud principium, nullum molle sic applicatum frangit durum: & in virtute huius principij, iudicans baculum pro media parte in aqua non esse fractum: non per hoc facit sensum iudicare, ut ipse: quinimò invariatur manet in sensu fractionis iudicium: sic sensu refugiente dolorosum

quod est volendum, voluntas illud volens non facit sensum illud profectum. Quare in huiusmodi correctione neuter subijcit sibi sensum: veruntamen uterque à sensu diuer titur. scilicet aliter iudicans, aut volens.

¶ Tertia conclusio. Reciproca potest esse inter intellectum, & voluntatem directio, seu correctio. Patet, voluntatem aliquid volentem potest intellectus reprehendere dictando ei illud non esse volendum: pariter intellectui aliquid credenti potest voluntas imperare non credi.

¶ Primum dubium. Fames prima, aut sitis, cuius obiectum cognitionem sequatur: pono nullum praecessisse cibi, ma cuius obiectum vel potus experimentum: hac ratione coacti nonnulli icti sit, concedunt appetitum sensitivum quandoque in incognitum ferri. Aliter respondeo: praemittens primam animam, vel sitim esse sensationem quaedam orificij stomachi tædiofam: aut actum huiusmodi alterationis refugitivum. ¶ Sic igitur. Prima fames, vel sitis, non est cibi, vel potus appetitus: quinimò post experientiam qua cognitum est famem, vel sitim, seu huiusmodi alterationem per cibum, vel potum remoueri: appetitur cibum, aut potus, tanquam huiusmodi tædiose sensationis remotivus, aut naturæ restaurativus. ¶ Multiplicem famem, aut sitim acceptionem, alibi per amplius declaro.

¶ Secundum dubium. Appetitus sensitivus cibum, vel potum appetens, cum sit solum singularium, quem cibum, vel potum appetit. ¶ Respondeo: quem alias gustavit, cuius occurrit sensitiva recordatio: sic equus aures nam quam aliquandò gustavit, aut vidit, ipse appetit: cum non sit ei alterius species: & sic nec alia sensitiva recordatio.

DE LIBERI ARBITRII
Deliberi arbitrij obiectione.
CAP. II

Obiectū idē
cognitiū &
sue appetiti-
uæ.

Cognitiua, & sue appetitiua, est idē
obiectum adæquatum: & sub eadē
tam obiectione, quā immutatiua ra-
tione. Esse quidem cognitionis obie-
ctum, est ipsum esse cognitum. vos-
litionis autem, est esse volitum. Nō
dubitabit igitur philosophiæ peritus, aliquorum actū
voluntatis circumstantias esse obiectione: & aliquorum
non: quorundam plures, quorundam pauciores, pro vo-
luntatis arbitrio: quæ in omne sibi ostensum ferri pos-
sunt, aut non ferri volendo, vel nolendo. Sic quo de quibz
vitiū, virtutis obiectum: & omnis virtus, obiectum
vitiū esse potest.

Vitiū potest
esse virtutis
obiectum &
contra.

PRIMUM NOTABILE.

Duplex est hic idēitas, videlicet obiectione, & ratio-
nis. Quod ad primā: omne cognitū à potētia cog-
nitiua potest esse à sua appetitiua volitū, aut
nolitū. Quod ad secundā pariter sub ea ratione cō-
notatiua, qua obiectū est cognitū, potest esse volitū, vel
nolitū: quoniam & sub ea ratione immutatiua: videlicet
communī, singulari, affirmatiua, negatiua, categorica, hy-
pothetica, distincta, copulata, distinctiua, copulatiua:
& alijs modis immutatis, quibus obiectum est cognitū
tum, potest esse volitum, vel nolitum.

SECUNDUM NOTABILE.

Ipsius intellectus obiectum, est ens, pariter & volun-
tatis, color, est visus cognitui obiectum: pariter & vis
sue appetitiui. sonus, est auditus cognitui obiectum:
sic & auditus appetitiui: & ita de reliquis. Quodlibet

OBIECTIONE. 14

igitur ens potest esse à voluntate volitum, aut nolitum:
pariter omnis color à visu: omnis sonus ab auditu volitū
tus, aut nolitus, nomine ad prosecutionem, vel fugam
extenso. **P**erpicuum est igitur, vt dicebatur, omne vi-
sibile potest esse virtutis obiectum, scilicet nolendo: &
omnis virtus vitiū obiectum pariter volendo.

PRIMA CONCLUSIO.

In hoc differat appetitus rationalis à sensitiuo: quoniā
iste necessitatur ferri in obiectum sibi ostensum: non au-
tem ille: quoniam ferri potest in plurium offensionum vnū:
aut in eorum multa, aut in nullum: patet, est potentia
libera.

Secunda conclusio. Tanta est libertatis voluntas, quā
opere cum circumstantijs ei ostenso, potens est ferri duns
taxat in opus, aut in non opus cum vnica circumstantia,
aut cum duabus, vel pluribus: patet, opus ostensum nō
necessitat voluntatem ad volendum, igitur nec circum-
stantia: exempli gratia, ostensa voluntati elemosina dā-
da cum loco, tempore, sine, &c. potest hunc actum vnū
cum elicere: volo dare elemosinam: aut istum, volo da-
re elemosinam hoc loco: aut istum, volo dare elemos-
inam hoc loco, & hoc tempore: vel istum, volo dare hoc
loco, hoc tempore, hoc sine, differunt em, specie actus illi,
propter totalis obiectione arietatem. Ex quo fit perpicuum
aliquorum actuum voluntatis circumstantias esse obie-
ctione: & aliquorum non id est, ipsas aliquibus actibus esse
volitas, aut nolitas, & aliquibus non. **D**upliciter em
contingit eas non esse obiectione quandoque: quia non os-
tenduntur per intellectum voluntatis quandoque, vol-
untatis beneplacito, quæ in eas ostensas non fertur sed
suspensa, manet circa eas. Et sic dupliciter accidit circums-
tantias esse adiacentes, quandoque non ostensas, quan-
doque ostensas.

PRIMUM DVBIUM.

Can habitus dicendus sit habere obiectū. **R**espondeo Habitum an
sic, sed diuersimodè ad actum, nā actus potētia vitaliter immo obiectū ha-
tat cū faciens in obiectione redere, habitus aut ad huiusmodi beat.

aetum inclinatio: horum enim quatuor, idem est obiectum, videlicet ipsius potentia, ipsius actus, ipsius passionis, & habitus geniti ex actu.

¶ **Secundum dubium.** Penes quid attenditur ipsius actus totale obiectum. ¶ **Respondeo:** penes omnium collectionem in qua fertur actus. ¶ **Diligenter enim in moralibus venit haec collectio consideranda;** nam penes huiusmodi totalitatem sumitur specifica actuum conuenientia, vel differentia, atque bonitatis, aut malitiae incrementum, vel decrementum.

Regulariter voluntas, est possibilium sub ratione boni & mali apparentium: ipsa nihilominus, eius absoluta libertate, est possibilium, & impossibilium, & neutraliter ostensorum. Est pariter boni, & mali, & neutraliter ostensis, nam scilicet prosecutione, quam fugat. Velle quidem potest impossibile: & nolle possibile: velle malum: & nolle bonum non aliter ostensum: siquidem omnis obiecti cognitio ad volitionem sufficiens, ad notionem sufficit, & contra.

PRIMUM NOTABILE.

De voluntate: ¶ **De possibili, & impossibili,** haec propositio: voluntas, est obiecto quod est impossibile, postergato logicis rigore capitur in totum ad possibilem: voluntas, est aliorum volendo ea taliter se habere qualiter non possunt se habere: illa autem sententia possibilia. Et ita de hac voluntas, vult impossibile, id est aliquid taliter se habere, qualiter nequit se habere: & illud quidem est ens possibile.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ **Voluntas,** potest velle impossibile ostensum ei tanquam possibile: patet, potest intellectus ei assentire: igitur & voluntas consentire: potest etiam nolle illud: igitur & velle, cum nulla sit repugnantia.

¶ **Secunda conclusio,** Potest voluntas velle impossibile ostensum ei tanquam impossibile: patet, ubi per aliquam motiuam ostenderetur ei impossibile: & per alia fortiora

impossibile.

¶ **Tertia conclusio.** Voluntas potest velle impossibile ostensum ei, tanquam impossibile & nullo motiuo ostensum, tanquam possibile, in quo scilicet nulla apparet possibilitatis ratio: patet: nil obest, & in hoc ipsa est intellectu potentior, qui nequit propositioni inevidenti, sine motiuo veritatis assentire, etiam interueniente ad hoc voluntatis imperio.

¶ **Quarta conclusio.** Ex opinione probabili voluntas potest velle impossibile ostensum, non tanquam possibile, neque tanquam impossibile. Nam ipsa potest velle complexum obiectum non ostensum complexum, videlicet simplicibus apprehensionibus oblatum. Exempli gratia, cum solis apprehensionibus simplicibus sui & aequalitatis & dei, potest voluntas velle se esse deo aequalem: quod in lucifero fuisse asserunt dicentes voluntatem posse componere aut diuidere, intellectu non componente, aut diuidere.

¶ **Secundum notabile.** De bono & malo, dubitant de voluntatis obiecto quod est malum, verum, aut apparatus. Bonum quidem obiectum tamen ad bonitatem, vel malitiam, prosecutionis: id est volitionis: & malum obiectum suum, id est notitionis. ¶ **Est vna opinio,** quod si, asserens voluntatem impotentem velle obiectum, nisi appareat bonum: nec nolle, nisi appareat malum. ¶ **Contra,** non possit voluntas actum elicere sine noticia boni, vel mali connotatiua: cum sic apparere, sit notitiam taliter connotatiua habere. ¶ **Præterea,** non videtur vnde sit impossibilitas volendi se esse hominem sine noticia boni, aut mali connotatiua: insuper cur nequeat conscientiae distantiam hoc bonum esse agendum sine alia cognitione se difformare, videlicet nolendo illud: cum non cogatur velle. ¶ **A**mplius circa quicquid contingit mereri volendo: contingit demereri nolendo: opus igitur præcepti ostendatur solum sub ratione boni: contingit demereri nolendo illud: igitur contingit ipsum ostensum solum sub ratione boni esse notitiam. Sint igitur conclusiones, non facta in logica appellatione vi.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Voluntas, potest velle malum scilicet ostensum ei tanquam bonum. istud est per se ipsum.

¶ Secunda conclusio. Potest velle malum ostensum ei, tanquam malum: patet: vbi per aliqua motiua ostenditur malum: & per fortiora ostenderetur bonum, aut malum, ex vna conditione: & ex alia, bonum.

¶ Tertia conclusio. Potest voluntas velle malum, ostensum tanquam malum, non ostensum tanquam bonum, videlicet in quo nulla apparet boni ratio, patet: ex notabili.

¶ Quarta conclusio. Potest velle obiectum ostensum non tanquam bonum: neque tanquam malum. ostedo, potest velle fortem esse hominem, nulla ei offensa bonitate, vel malitia. ¶ Idem dico de nolitione, quod ad malum, potest nolle bonum ostensum, tanquam malum. potest nolle bonum ostensum ei, tanquam bonum, vbi alij motiuis ostenditur malum: potest nolle bonum ostensum tanquam bonum non ostensum tanquam malum. Potest nolle obiectum ostensum: nec tanquam bonum nec tanquam malum. ¶ Et ad autoritates, nemo in hoc agit ad malum respiciens, & in hoc omnis malus ignorans. Hinc Augustinus libro questionum quod recitatur. xv. qj. ca. merito. Si diligenter inspiciatur, forte ipsum peccare nemo velit: sed propter aliud quod vult peccat. Omnes quippe homines qui scientes faciunt quod non licet: vel lent licere facere: vsque ad id ipsum peccare nemo appetit, propter hoc ipsum, sed propter illud quod ex eo sequitur. Ex hoc videtur innuere Augustinus voluntatem non velle aliquid, nisi sub ratione boni apparentis, honesti, aut vtilis, vel delectabilis. ¶ Respondeo similes autoritates esse intelligendas regulariter, & de potentia voluntatis ordinata: secus de potentia eius absoluta, qua vult vti suae libertatis plenitudine.

PRIMUM DVBIUM.

Intellectus huius propo-

sitionis, volū ¶ Cum obiectum intellectus sit ens, pariter & voluntas est impossibilis: qualiter dicatur voluntas impossibilium? ¶ Respon- sibilem, spondeo, vt supra; est enim etiam possibile aliquid

se habere qualiter nequeunt se habere.

¶ Secundum dubium. An omne vitium sub colore boni surrepat? ¶ Respondeo, regulariter ita est: non deest peccatum occasio, atque in peccatis excusatio: non tamen vniversaliter; vt supra ostendi.

An omne vitium surrepat sub apparentia boni.

De liberi arbitrii actibus.

CAP. III

liberi arbitrii actus prima diuisiones, sunt volitio, nolitio, & actus mixtus, qualis est actus tertius mediū in finem: quorum vnum est volitum: alterum autem nolitum. Quod fiet actum eundem esse diuersorum, amorem, & odium: imò eiusdem diuersis apprehensionibus apprehensi. Pariter actum eundem, fruitionem, & vsum: dulciam, & latrariam: eodemque actu intense, & remisse diligere. Dogmatizari enim solet: vniuersaliter nolitionem precedat volitio: siue odium, amor: actumque tertium mediū & finis precedant ipsorum extremorum actus: sic nec posse primum voluntatis actum, nolitionem esse, siue odium, aut actum tertium finis, & mediū. A quorum sententia recedens, dico: quoniam id communiter accidit: liberi tamen arbitrii facultati subiacet oppositum.

Triples voluntatis actus.

Tritum dogma de ordine actuum.

PRIMUM NOTABILE.

Dvbitant multi an possit esse vnus, idemque actus finis, & finis. De vnitae actus mediū

& mediorum ad finem: sed profecto non video hoc dicendum in dubium, scilicet, quin præter duos extremorum actus, elicibilis sit vnus tertius amorum. Ostendo: intellectus vno simplici assensu potest propositioni hypotheticæ causali, vel alteri assensuro: nec quidpiam volūtatī obest: cur nequeat pariter vno simplici actu sic velite hypotheticæ; dico igitur, quod potest. Exepli gratia, Amare proximū propter deum vno simplici actu qui sit amorum amor: & proximū propter deum. Ille idem actus, esse vsus, & fructio: vsus proximi: & fructio dei: nam illo actu proximū propter deum diligitur: & deus propter se. Idem pariter actus, esse potest dulcia, & latria: prout ille, quo quis honorem exhibet creaturæ propter deum sit per omnia colendum: ipse inquam, est dulcia creaturæ, & dei latria: toto illo actu diligitur deus: & eodē toto actu creatura diligitur. Ex his promptum est actum eundem esse amorem, & odium: & ita volitionem, & nolitionem: cuiusmodi est actus, quo quis vult orare propter peccatū vitandum: est amor, volitioque orationis, & odium, atque nolitio peccati. Similiter actus, quo quis odit peccatum propter deum, est peccati odium, & amor dei. quoniam fatendum est actum eundem respectu eiusdem obiecti diuersis apprehensibilibus apprehensi odium & amorē esse: gratia exempli: pecuniam, qua fratri subuenire proponas, ipse frater furetur te credente alterum fecisset: & ex hoc odias furem propter fratrem amatū; iste actus, est ipsius fratris odium & amor eiusdem.

¶ Secundum notabile. In actu tertio non fit bonitatis, & malitiæ mixtio: quæri enim posset, an actus tertius re latius medijs illiciti in fine bonum: aut medijs liciti in fine malū sit bonus, & malus: bonus, respectu vnus, & malus respectu alterius: prout velle mēiri propter saluandū proximi honore: aut velle propter vanā gloriā ieiunare. Respondendo, totus malus est: & non bonus. Nam bonitas ex castarum integritate, atque circumstantiarum surgit: malitia autē ex vnus defectu. ¶ Circūstantia igitur vna vitia, aufert ab actu moralem quacunq; bonitate quæ inesset.

Prima

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Communis est: & trita, loquentium sententia, actum medijs & finis tertium ab actibus extremorum depedere: & non sic est. probō: potest intellectus actu simplici hypotheticæ intelligere sine extremorum assensibus. Igitur & voluntas velle, quæ potentior est, & quæ communi opinioni potest cōponere, & diuidere, intellectu non componente, vel diuidente. ¶ Dico igitur duo. Primum posito in intellectu iudicio comparatiuo de diligendo proximo propter deum: potest immediate voluntas illi iudicio se conformare vno actu nullos alios actus præeliciens. ¶ Dico secundū, ab actibus simplicibus extremorum non necessatur voluntas actum elicere. Tertium: quoniam liberē eum elicit, etiam stantibus duobus extremorum actibus: ille enim tertius actus est liber.

¶ Secunda conclusio. Communi opinione omnis nolitio volitionem præsupponit, sic quod nihil sit nolitum, nisi quia apprehenditur aliquid volito repugnans: nihilque odium, nisi quia alicui rei amatæ contrarium: id tamen falsum est: suadeo: contingit primum appetitus sensitui actum esse nolē, seu actum refugiuum: scilicet quando primum obiectum sensui occurrens, est disconueniens atque dolorosum: nec minus potens est voluntas: quare dico vbi primum obiectum voluntati oblatum ostenditur ei sub apparentia malū odibilis, posset ipsa illud respicere: siue nōle absque alio actu, sic igitur esset sine amore odium.

¶ Primum dubium. An voluntatis actus sit cognitio? Respondent nonnulli affirmatiuē, dicentes volitionē esse quandam obiecti cognitionem. ¶ Hæc opinio caret fulcramento: tum etiam voluntas per proprium eius actum sufficenter illuminaretur. Præterea, cur obiecti volitio esset notitia apprehensiuā potius quā iudicatiua: aut contraria. ¶ Teneo igitur contrariū: & dico diuersos esse immutandi modos cognitionis, & volitiōis. Cognitiōis enim immutatio, nō est speculatiōis, vel fuge: sed cuiusdā repræsentationis similitudinariæ, qua scilicet qualitas illa existens naturalis similitudo obiecti potentia facit tendere

c

Corollarium.

Corollarium.

Ex integro nascitur bonum.

An actus deat ab extremis necessarius, fatid,

An volitio a volitione pendeat.

An voluntatis actus sit cognitio obiecti.

cognitiuè in obiectu, uolitionis autè immutatio, est pro
secutionis, uolitionis, aut fugæ faciès scilicet anime præ
secutiuè, uel refugitiuè in obiectum tendere.

Uolitiò an sit perfectio cognitione seu uoluntas intellectus.

¶ Secundum dubium. Cuius duarū potentiàrū sit actus perfectior; solet moueri questio: an perfectior sit uoluntas quam intellectus: uidelicet penes corū actus. nam potètiarū non est realis distinctio. intellectus quidè est uoluntas, & e conuersò. Ad dubium sunt contrariæ authorum opinioniones: sed uera mihi uidetur illa uoluntate intellectu præferens. tum nobilissima anime proprietatis, est libertas, quæ uoluntati cõpetit: tum intellectui ut tali: tum etiam quæ intellectus uoluntatè dirigat, istud est per modum famulatis doming suæ quæ est minus nobilis cõditio quæ dominari. Præterea uoluntatis est imperare alijs potètijs, etià intellectui imperat, nõ contrà, quæ est nobilior cõditio. Amplius: omnis potentia cognitiua, est proprie appetitiuam ordinata: & non e conuersò. Igitur est perfectior: sufficient pro nunc hæ rationes.

Libertas uoluntati compe tit

Odiu dei an sit possibile

¶ Terium dubium. An deus sit obiectu terminatiuè ad pacem odij. Ad hoc est vna opinio quam sequitur doctor subtilis asserens odiu dei non esse possibile: & pro eo, addit omnis contra eū argumentis, dicendū esset id nõ ex parte potentie intellectiui: neq; etià appetitiuæ puenire: sed ex obiecti natura tantæ perfectionis, atq; excedentis: ut nequeat odiu terminare: quemadmodu sonum uisionè terminare nequit: cũ igitur ter arguunt: sub quacunq; odibilitatis apparentia potest ab intellectu apprehendi creatura: etià deus: sed rationes, seu apparentiæ odibilitatis creaturæ sufficient uoluntati ad eliciendū obiecti creati odium: ergo illæ deo applicatæ sufficient uoluntati ad eliciendū eius odiu: cõsequètia patet cũ maior: & minor pbat: potest intellectus erras deū tanq; iniuste uoluntate apprehendere, atq; tyrannè deteriore: quia scilicet pro momentaneo peccato sempiternā infligit poenam. Respondere cõsequèter cõcessis præmissis negado cõsequètia: nõ probat em illud argumentū aliud, qd odij dei impossibile, nõ ex parte intellectus, aut uoluntatis puenire. Pronenit autem ex natura obiecti. Et ad autoritates

quæ uidentur odij dei prohibere, atq; asserere ipsum esse peccatorū grauisimum. Respondere accipi odiu pro dilectionis omissione, tempore quo diligens est deus: aut pro crimine in deū patrato, ac si ipse odio haberetur: prout est non inis dei desectatio, aut diuinū cultū sperne re: & huiusmodi quæ non necessariū ex dei odio haberi originè. ¶ Est alia cõtraria opinio professè probabilior: sua deo: nihil est asserendū nisi experientia, autoritas, uel ratio monstrat: sed nullo illorū triū monstratur odij dei impossibilitas. Primò: non experientia: quinimò contrarium ex magna uoluntatis libertate. Secundò: non autoritate: nam ualde plures sunt autoritates hoc nominè odium dei uentes. Teriò: non ratione: cũ sint lógè fortiores in oppositum, ut infra patebit inuenti. Præterea cõtrariè intellectu errante apprehendens illud obiectum tanquàm sibi discõnuentis, atq; odibile per hoc quod externā infligit penā à qua liberaretur si deus non esset, credente pariter erroneè possibile deum non esse: possit ex hoc uoluntas uelle deum non esse, & istud est uerè odium: possit & uindictam appetere, uolēs male esse deo quod pariter est odium: igitur odiu dei est possibile. hæc est ratio fortior ratione contrarium opinantium, quæ est hæc: nulla in deo imperfectionis, uel odibilitatis ratio: igitur non potest uoluntas odium dei elicere. Proius inuolidum est hoc argumentū: nam constat uoluntatè non fieri in obiectum iuxta suæ naturæ proprietatem: sed uel cindū quod apparet & ostendit per intellectū tale, uel tale: potest autè per intellectu errantè ostendi uoluntati sub rationib? odibilitatis: quare poterit odiri sic apprens.

¶ Quartum dubium. Præcedenti continuū: quæ clarè dei uisioni odium eius sit cõpossibile. Quidam præcedentis dubij parte affirmatiuè tenentes, respondent ad istud negatiuè. ¶ Sed teneo sic: sua deo: cum ea fiat iudicium sub rationibus odibilitatis ostendens ipsum, scilicet ostendens deum esse ei nociuum: quia sempiternæ gehennæ infliciuum: prout est in damnato, cui clarè appareret; deus: possit enim uelle deum non esse: quatenus à tanta liberaretur poena, hanc materiam amplius in

Odiu dei an sit clarè eius uisioni cõpossibile.

quarto examinaui: sed pro nunc vltimus fateor, & deo
admissos esse in voluntate actus naturales ex obiecto
intuitionibus surreptentibus: ita quod visione summi boni
concomitaretur naturaliter amor, non esset odium illius
generis possibile, scilicet per modum intuitionis se habere
nam dei intuitio simplex nullam habet odibilitatis con-
notationem: posset tamen cum illo amore stare dei ob-
alterius generis complexum; & non per modum intui-
tionis se habens.

Odiū dei
intuitiuū
impossibile
abstrahitū
sic.

¶ Quintum dubium. Pro quo cōtra dicta obijctur et
peccatum aliquod infinitæ malitiæ, scilicet odium dei
patet: ipsius odij dei quælibet pars proportionalis est
peior quàm hoc odium proximi; & sunt infinitæ talis
partes in dei odio; ergo in eo sunt infinitæ malitiæ ma-
res, quàm malitiæ huius odij proximi: igitur vnam in-
nitam malitiam constituent. Respondeo, argumentū
de odio proximi procederet ad certum actū minus ma-
lum cōparato; quare nō probat impossibilitatē odij dei

Dux regulæ,
Prima regulæ
la.

veruntamen pro obiectionis materia sunt hic incidenter
duæ habendæ regulæ. ¶ Prima: peccatorum species
differentium, vnum est altero infinitè grauius: odij de-
quant unumcunq; remissum, est odio proximi quantum
intento grauius: nec potest æuari, prout nequit nigredine
per quod quicq; sui augmentum attingere perfectionis si-
bedinis æqualitate; non enim potuit peccatū ad æ-
quocunq; detrimenta sibi; & suæ posteritati futura æ-
grauari vsq; ad æqualitatē peccati eus quod fuit appeti-
tus equalitatis diuine scientiæ. Peccatum autem ad se, fuit
velle per eum poni vxori cōplacere quam contristare
timuit. ¶ Secunda regula. Peccatorum specie differentiū
pœnæ essentialis specie differunt: quare vna in infinitū
est alia peior: quibus etiā non fit intensior: mirandū: vido
mus enim duos sapesores æque intensos specie diuersos
inæqualiter gustū lædere; & per vnū quādam per alterum
peius esse gustui: pariter in saporibus qualitatiuè æquas
libus conuenientibus inæqualiter bene esse: sic in pœnais
& pœnijs essentialibus. ¶ Corollariū sequitur. non cuius
peccato grauiori non libet peccato grauiori respondere pœna intensiū maior;

Secūda regu-
la.

Peccato grauiori non libet peccato grauiori respondere pœna intensiū maior;

hat dei odiū vsq; ad eod remissum esse: & odium proximi
tam intensum: vt pœna primi sit pœna secundi gradualis
respondeat inter remissior: infinitè tamen peius erit animæ per illam, tensiue ma-
quàm per istā intensior. ¶ Ex his habetur responsio: nā
ior, deterior in rebus specie differentibus infinita inter se inæqualia, aut sic.
& aliquo certo alterius speciei maiora non constituent
aliquid infinitè tale: exempli gratia, infinitæ partes huius
albedinis proportionales perfectiones hoc nigredine nō
constituunt infinitū albedinis perfectione: sed bene albe-
dinem infinitè hac nigredine perfectiorem.

Actuum liberi arbitrii, quidam obiectiue incom-
plexus: quidam complexus obiectiue: in comple-
xum dico, quod voluntas in obiectum fertur nō
affirmatiue, aut negatiue: complexum autem, per oppo-
situm. Quare quendam esse categoricè complexū: quē-
dam hypotheticè constabit.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Opinantur aliqui nullum voluntatis actum esse obiectiue
incomplexum: & id suadent: nam velle deum, non
est aliud, quàm velle deum esse, aut velle deū esse deum.
¶ Peregere (teste Aristotele secūdo rhetorice) diligere ali-
quem, est velle illi inesse bonū: tūm aliter in via essent si-
milis in voluntate duæ fruitions dei: & pariter in patria
scilicet vna obiectiue simplex, & alia cōplexa. ¶ Respon-
deo: bonū notitia simplici ostensum voluntati placet etiā
priusquàm velit ei aliquid inesse, vel infore: dico igitur,
illa prima boni placencia est simplex amor simplici notit-
ia: boni correspondens: deinde ex illa boni placencia
operatiua voluntas bonum aliquod inesse, vel infore: &
vnde est actus obiectiue cōplexus. & quamuis possit præ-
posterari ordo, tamen regulariter ex primo elicitur secun-
dus. ¶ Nego igitur non esse aliud velle deū: quàm velle
deum esse, vel ipsum esse deum: sed actus ille est quidam
deus amor, atq; complacencia. Potest enim ipsi voluntati
placere tāta summi boni pulchritudo absque hoc quod
velit ei aliquid inesse, vel infore. ¶ Et ad Aristotelem di-
co regulariter ita fieri scilicet ex tali amore simplici bonū

Actū volū-
tatis quidam
incomplexi
quidā com-
plexi.

Amor rei
simplex est
quidem eius
placencia.

aliquid inesse optamæ rei sic amatæ: sunt nihilominus actus distincti: quare in Aristotelis dicto debet potius efficientiæ habitudo quàm habitudo identitatis intelligi. ¶ Dico insuper extenso fruitionis nomine non inchoat simul obiecti eiusdem in voluntate plures effectiões, tam in via, quàm in patria: prout in intellectu eiusdem obiecti simul duas notitias: vnam simplicem, aliam complexam, vnam apprehensiuam, alteram iudicatiuam.

Actus complexus per terminũ eius expressiuum cognoscitur.

¶ Secundum notabile. Per terminum obiecti expressiuum cognoscitur incomplexio, vel complexio. Exempli gratia. Amo fortem. Exemplum secundi. Volo fortem esse doctum: volo eum esse prudentem: & ipsum esse iustum: volo papam sedere, vel ipsum non sedere: volo forte saluari si ipse est in gratia: volo istum puniri, quia ipse demeruit. ¶ Hic notetur, quòd talium propositionũ mutata sunt distinguendæ, capi enim possunt in sensu tam categorico, quàm hypothetico: in sensu quidem categorico, verbo cadente in totum sequens: in sensu autem hypothetico, verbo duntaxat primam partem modificantis. Exempli gratia, pone in me volitione qua volo fortem puniri: & non aliam obiectiuè complexam, hæc propositio, volo fortem puniri, quia demeruit, est vera in sensu categorico: nã denotatur quod ipsum demeruisse est causa, qua est mihi punitionis eius volitio, in sensu autem hypothetico falsa est. Nam denotatur inesse mihi totius illius hypotheticæ volitione, fortes punitur quia ipse demeruit, quòd est ex hypothesi falsum.

¶ Primum dubium. Iuxta modum dicentium voluntatem posse componere, vel diuidere, intellectu non componente, vel diuidente, an valeat pariter voluntas hypotheticæ velle intellectu nõ hypotheticè intelligente? Respondendum sic eadem ratione.

¶ Secundum dubium. An actus voluntatis complexus sit ex partibus diuersarum rationum compositus. ¶ Respondendum non, sicut nec ipsius intellectus assensus habet tamen prout omnis alia qualitas partes suas, graduales, videlicet eiusdem speciei sese intendentes,

Actuum liberi arbitrii, quidam efficax, quidã inefficax: efficax, qui natus est circumscripto aliũ de impedimento operationem sortiri imperatã: per oppositũ dicitur inefficax: primus, per volo explicari: sicut: secundus, per vellem: primus, volitio: secundus, velleitas, aut complacentia appellatur. Nole pariter duplex: efficax, & inefficax. Primum, per nolo: secundum, per nolem communiter exprimitur: illud, nolitio: istud, noleitas nuncupatur, vtrumque nihilominus vere nolitionem appellari & recte per nolo explicari posse minime contradic. Non enim penes actuum intentionem, & remissionem hæc sumitur efficacia & inefficacia differentia: nec penes obiectorum alietatem: sed specie discriminantur, differentia suos immutans ad modos sumpta. Est itaq; efficax potior, videlicet in bonis melior: & in malis deterior.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Quidam actum efficacem sic definiunt: est quo volens aliquid, quærit media ad assequendum illud, non valet hæc definitio: volitio enim efficax operationis: & ipsa meorum volitio sunt actus condistincti: tum etiam subiecti libertati voluntatis cum volitione operationis efficacis nullatenus media quærere: fateor tamè regulariter esse videlicet volens efficaciter finem quærat: actum igitur efficacem, vt supra, definio.

¶ Secundũ notabile. Actus inefficax nequit efficax fieri quãtuncquẽ enim gradualiter intendã nõ fortiter extenore operatione ab eo imperante. ¶ Sequitur corollarium, efficacia, & inefficacia non sunt differentia: penes gradualementionem sumpta: imò contingit actum inefficacem actus efficacie esse gradualiter intensiore: ipsius enim actus efficacis quantuluscunq; gradus est actus efficax: nõ dico atque efficax atque promptè exequens operationem atque æqualiter vincens impedimentũ: sic inefficacis quantuluscunq; gradus est actus inefficax.

Actũ liberi arbitrii quidam efficax quidẽ inefficax.

Actus efficax & inefficax differunt.

Actus efficax quid de scriptio re probata.

Actus inefficax nequit efficax fieri.

¶ Ad efficaciam non requiritur operatiois imperpetua efficiencia: sed sufficientia eiusdem. patet: contingit actu inuariatum operationem imperatam non fortiri: & postea eundem continuatum producere eam remoto impedimento. ¶ Dico igitur. non omnis efficax volitio operationem foritur exteriorem. nam quandoq; extrinsecum requirit suffragium: prout membrorum corporis, & aliorum, quorum defectu impeditur volitionis executione in se efficacis ex qua exterior produceretur operatio sedulo extrinseco impedimento: ipsa enim efficax volitio est operationis imperatę causę merę naturalis: quare sua efficiencia prout alia causę naturales potest ab agnitionibus naturalibus impediti.

Actus efficax est in bonis melior & in malis deterior.

¶ Secunda cõclusio. Actus efficax est actu inefficace potior in bonitate, vel malitia: scilicet in bonis melior, & in malis deterior. id probatione non eget: & ita efficaciter volens elemosinam dare, & dans; plus meretur quam inefficaciter volens dare, & nõ dans; nec quidem ratio ne actus exterioris est hæc inæqualitas: sed ex actu interiorum specie differentium discrimine, ubi enim actus ille efficax impeditur ab operis exterioris efficiencia non minus esset meritorius quã nunc cũ opere exteriori.

Habitus aliquis an sit dicendus efficax. Velle formaliter imperat quis.

¶ Primum dubium: An iuxta duo illa actuum genera duo sint genera habituum. ¶ Respondeo sic: & sumitur efficacia, vel inefficacia comparatione ad actum: ex actu quidem efficaci habitus efficax: ex inefficaci inefficax generatur: & ad similem actum inclinatus.

¶ Secundum dubium. An idem sibi velint actus efficax: & actus formaliter imperatiuus executionis. ¶ Respondet deo sic cui adiungo velle formaliter imperatiuum esse: velle absolute efficax: velle autem æquivalenter imperatiuum solet definiri velle cõditionaliter efficax. Exempli gratia: membrũ applicans ad dandũ indigentĩ elemosinã habet primi generis volitionẽ datiois: pauper autẽ nõ habens vendẽ, qui si haberet daret, habet secũdũ generis volitionẽ. ¶ Solet dici iste actus habere pro obiecto impedimentũ, non autẽ primus: quare specie differunt;

nec velle æquivalenter imperatiuum, effici potest formaliter imperatiuum. ¶ Sed quicquid de cõmuni illa definitione censendũ sit: dico dupliciter aliquod velle potest cõditionale nuncupari. vno modo obiectiue: videlicet quia in totali eius obiecto implicatur conditio, cuiusmodi totius conditionalis volitio. Alio modo: quia gratia alicuius conditionis inest actus ille sine quo haberetur efficax: cognitio enim operis impeditur, elicitur volitio operis inefficax: loco cuius sine tali impedimento elicitã fuisset alia efficax: illa igitur non incongruẽ conditionata atque etiam æquivalenter imperatiua diceretur: quoniam volitionis efficacis, quæ impedimento secluso inestet gerit vicem, & locum tenet.

Aliquod velle potest dupliciter conditionale nuncupari.

Actuum efficacium, quidam plene efficacis: quidam semiplene: primum dico enim qui inuamine aliter autem, per oppositũ. Efficax enim ipsius finis volitio dictamine mediorem aduata efficitur efficacis mediore ad finem: pariter efficacis maioris syllogismi practici volitio cũ inuamine dictaminis minoris subsumptæ reddat efficacis conclusionis: illa volitio dictamine aduata volitionẽ efficacẽ mediũ. Et ista volitionẽ cõclusionis efficacẽ cõducit: pariter ipsius finis volitio efficacis inuante dictamine mediũ repugnãtis efficitur efficacis impeditiua mediũ. nolitio autẽ efficacis finis suffragante dictamine mediũ necessario cõducit ad finem efficitur efficacis impeditiua mediũ: utraq; igitur dictamine aduata nolitionẽ mediũ eo efficit. ¶ Perspicuum est igitur quãdam viles in bonis, & quãdam permissiois in malis, sunt vniuersales actus atque finis: sunt enim aliorum secundi propagatores.

Actus efficax duplex.

Efficax volitio aut nolitio finis aut maioris syllogismi qualiter ad mediũ aut ad cõclusionẽ se habent.

PRIMUM NOTABILE.

Quid actus

¶ Actus plene efficax, est actus efficax operationis ab eo imperatę: prout volo loqui: hæc volitio loquutionẽ & qd semis efficit: actus verò semiplene efficax est, qui alicuius operis

plene efficax.

rationalis non ab eo imperare est effectiuus cum alicuius dictaminis iuuamine. Exempli gratia, volo sanitatē: hæc volitio non ipsam sanitatem efficit; si tamē fuerit efficax; & ostendatur voluntati potatio rei amaræ sanitati necesse saria, ipsa cum hoc dictamine efficit potationis rei amaræ volitionem: hæc autem volitio ipsam potationem efficit.

¶ Secundum notabile. Contingit eundem actum esse plenē vnus operationis efficacem, & semiplenē alterius; prout efficax velle ambulationis est plenē illius operationis efficax; & semiplenē efficax volitionis medijs ostensū necessarij ad ambulationem. ¶ Sint igitur conclusiones pro regulis habendæ.

¶ Prima regula. Efficax volitio finis cum iudicio medijs ad illum finem necessarij efficit illius medijs volitionem. hinc dici solet: volitio efficax finis, est mediõrū ad finem effectrix; & addo saltem effectrix volitionum mediõrū, scilicet quæ per intellectum voluntati ostenduntur ad illum finem necessaria.

¶ Secunda regula. Maioris syllogismi practici efficax volitio cum iudicio minoris efficit ipsius conclusionis volitionem. Exempli gratia, huius syllogismi omne opus precepti est faciendum; & hoc est opus precepti: igitur est faciendum; dico, hæc volitio efficax volo omne corpus precepti facere cum iudicio distante hoc esse opus precepti, causat huius operis agendi volitionem.

¶ Tertia regula. Volitio efficax finis cum iudicio medijs fini repugnantis, atq; eum impediētis, efficit illius medijs volitionem. Exempli gratia, efficax sanitatis volitio cum iudicio distante potationem huius veneni sanitati repugnare efficit potationis huius veneni volitionem: & ita efficax volitio placendi deo cum iudicio distante homicidium illi repugnare, homicidij volitionem comprehendit.

¶ Quarta regula. Alicuius finis efficax volitio cum iudicio medijs inuitabiliter ad illum finem conducentis, non volitionem huiusmodi medijs causat. Exempli gratia: efficax

ægritudinis nolitio cum iudicio distante huius veneni potationem esse inuitabiliter ægritudinis illatiam efficit potationis huius veneni volitionem; sic efficax offensionis dei nolitio cum iudicio distate hoc homicidium esse dei offensiuum nolitionem homicidij coëfficit: patet igitur quàm viles in bonis, & quàm perniciosi in malis sint huiusmodi vniuersales actus aliorum actuum generos.

¶ Primum dubium. An ad volitionem finis aut maioris ipsius syllogismi esse efficacem medijs aut cõclusionis, requiratur dictaminis subsumpti veritas? Respondeo: impertinens est huic efficacix veritas.

¶ Secundum dubium. An ad talem efficaciam sufficiat illius subsumpti sine iudicio apprehensio complexa.

¶ Respondeo non: veruntamen fateor cum huiusmodi apprehensione posse voluntatem sua libertate actum medijs, aut conclusionis elicere: non autem id fiet in virtute efficacix volitionis finis, aut maioris syllogismi practici.

SE compatiantur eiusdem obiecti velle & nolle: velle & nolle eiusdem obiecti sunt cõpossibilia vnū efficax & alterū in efficax. ¶ Velle & nolle eiusdem obiecti sunt cõpossibilia vnū efficax & alterū in efficax. ¶ Stant itaque simul efficax fornicationis nolle: & eiusdem inefficax volitio, siue complacentia: pariter velle efficacix ieiunandi: & eiusdem inefficax nolitio, seu quædam ipsius displicentia. Id in mandatorum obseruantia diligenter considera: crebrò enim cum peccato sit efficacix operis precepti executio cum peccato quidem per velle, aut nolle inefficax: scilicet complacentia, vel displicentia. Quando igitur timore pœnæ quis non fornicatur bipartiam esse potest: aut timor vtriusq; velle fornicationis tollit: aut ipse velle inefficax relinquit: idem in operibus bonis: idem pariter de amore præmij, aut de alio motiuo censendum est.

Efficacia volitionis nõ requirit dictaminis veritatem nec sufficit apprehensio.

Velle & nolle eiusdem obiecti sunt cõpossibilia vnū efficax & alterū in efficax.

DE LIBERI ARBITRII
PRIMUM NOTABILE.

Actum non ponit ipsa cōditionalis per quā actus inefficax ex-primi solet. ¶ Solet talis actus inefficacię explicari & male, ppositio- ne conditionali, exempli gratia: vellem furari si non im- mineret pœna: vt enim libro de libero arbitrio ostendo hęc ppositio, nullum denotat inesse actus: solū denota- tur quod inesse actus posita conditione illic expressa, quare quamuis cum talis conditionalis veritate sepe sit actus inefficax in voluntate: potest tamen illa ppositio sine voluntatis actu verificari: vt subtiliter considerā- ti innotescet: voluntate enim nullum actum habente: ha- beret tamen velle si non immineret æterna pœna retrahens. hęc ppositio est vera, fortes vellet fornicari si nō immineret pœna: & verē de seipso dicit, vellem fornicari si non immineret pœna.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Compossibiles sunt actus pœnominati. probo, cum sint diuersorum generum non est inter eos contrarietas, tūm etiam experimento. Nam in volente efficaciter pro- iicere merces in mare, est quædā projectionis displicitia: hanc cōdo nōle inefficax quę efficacem comparatur volitionem.

¶ Secunda conclusio. Prout eiusdem obiecti velle effu- cax: & nōle inefficax: aut e converso se compatiuntur. sic eiusdem obiecti velle inefficax & velle efficac. patet: cō- munitur operis ostenti conuenientis habetur quædam complacentia priusquam per efficacē volitionē fiat ex- cutio: & idē de nolitione.

Actus inefficax tempore quo quis ad efficacē obligatur nō est per hoc viti- osus. ¶ Primum dubium. An actus inefficax eo tempore quo quis ad efficacem obligatur sit vitiosus? ¶ Respondeo non, cum sit operis boni conformiter recte rationi elici- tus. nec recta ratio dicat non esse efficaciter volendum: sed esse efficaciter volendum. ¶ Dicamini igitur dictan- ti aliquid esse agendum, potest voluntas in volendo se conformare tam per actum efficacem, quā per ineffica- cem. ¶ Veruntamen, an in casu dubij retento, hęc pro- positio sit vera: est inefficaciter volendum. ¶ Respondeo quod sic, saltem dictione non obligationem importate: prout ista est huic complacendum: licitum est complacere:

re: licitam est actum complacentię efficacem habere. ¶ Secundum dubium. An actus inefficax sit habitus, aut passionis productiuus: videtur quod non: aliās eiusdem obiecti se compaterentur contrarię passionēs. scilicet actus ex volitione efficaci gaudium: & ex nolitione effica- ci tristitia. ¶ Respondeo ad dubium affirmatiuē. & ad obiectiōnem, quibuscunq; vocentur nominibus passio- nes illic, dico eas non esse formaliter contrarias: sicut nec actus. Dogmatizant enim communiter ad tristitiam suffi- cere nolitionem conditionatam: cum ea tamen fiat effi- cax operis volitio: ex qua cum iudicio conformi produ- ci gaudium non dubitabit quis philosophus hęc gnarus: ista- bunt igitur simul tristitia & gaudium.

Actum liberi arbitrii, quidam liberaturalis: liber, quem liberē elicit voluntas, videlicet esse potens eum pro tunc elicere: ac etiā non elicere. Et per oppositum, naturalis, qui non libere vo- luntate cogente producit in ea: sed ab alio ipsam ne- cessitatem. ¶ Eam verō ad actum necessitari, est multie- phariam: multisq; modis dicibile. Primo, ex ipsius con- nexione appetitui sensitiuo. Secundo, habitudine finis ad medium. Tertio, necessitate sequelę conclusionis per minorē ostense sequi ex aliqua vniuersali volita.

¶ Quarto, in virtute antecedentis voluti cum sequela non includentis nolitum. Quinto, quorundam opinione, ex ipsius habitus magnitudine. Sexto, ex magnitudine bo- nitatis, aut malitię obiecti ostense. Septimo, via conti- nationis actus. Octauo, a prima causa voluntatē præ- ueniente. Nono ad ipsam & voluntatem actū proprium imperante.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Nouem enumeravi modos, quibus apparenter ima- ginari possit volūtatē ad actum necessitari. ¶ Primus est quorundam opinione ex voluntatis connexionē

Actū volū- tatis, quidā liber, quidā naturalis.

Voluntatem necessitari est nouē mo- dis dicibile.

Primus motus appetitui sensitivo: cui ipsa nata est condesctari & contristari. Ita igitur quod ad actum appetitus sensitivi naturaliter surrepat, & scateat in voluntate actus illi proportionatus: scilicet prosecutionis profectio; et fuga fuga, posita in intellectu cognitione: nec voluntate aliunde sufficienter distracta. Exempli gratia, obiecto dolorose sensum immutante scateat naturaliter in voluntate eiusdem obiecti nolitio: atq; odium cum resistit: pariter obiecto delectabiliter immutante sensum, surrepit in voluntate naturaliter eiusdem obiecti volitio seu amor cum gaudio: & isti sunt motus voluntatis primi moti atq; surreptitij sæpe deliberationem atq; vltim libertatis præuenientes: quibus liberè se conformare atq; que liberè se difformare potest voluntas. Sunt igitur in voluntate compossibiles eiusdem obiecti duo actus nomine similes: vnus naturalis: alter liber: pariter eiusdem obiecti duo actus nomine & non re contrarij: vnus naturalis: alter liber. Exempli gratia, volitioni naturali compossibilis est eiusdem obiecti nolitio libera: & nolitioni volitio. Nec liberati voluntatis subiacet hos motus naturales directè impedire, quin insurgant. Indirectè quidem sic, videlicet per obiecti remotionem à sensu vel ipsius sensus ab obiecto: aut per consuetudinem intellectus ad alia obiecta: quibus intentus cesset ab illorum sensibilibus consideratione: aut per omnimodo visus rationis sublationem, videlicet somno, aut alio medio prouocata. Et venit diligenter notandum hanc voluntatis ipsi sentiat connexionem non esse efficientiæ: sed ordinis nature: non enim ipsius sensus effectiue causant si miles in voluntate: sed hoc ordine fit: videlicet in sensu, posita profectio, vel fuga causata à cognitione sensitua suggerit voluntati naturalis profectio, vel fuga: quæ à cognitione intellectu eiusdem obiecti produci tur. Est igitur connexio cognitioe ad cognitiuum: & appetitiue ad appetitiuum. ¶ Secundus motus necessarius voluntatis, est ex connexionem finis ad mediū ostensionem: quo fieret posita ipsius finis efficiaci volitione cum iudicio mediij necessarij ad illum finem, non

esse in libera voluntatis potestate, quin producatur illius mediij volitio: sic igitur efficaciter volens beatitudinem iudicans ad eam esse necessarium subdere collum tyranno, necessitatur velle collū tyranno subdere. ¶ Tertius modus est ex habitudine illationis conclusionis ostensionis per minorem sequi ex aliqua vniuersali: quo fieret posita maioris efficiaci volitione cū iudicio minoris subsumptæ non esse in libera voluntatis potestate: quin in ea fiat, & producatur conclusio illatæ volitio: hinc volens efficaciter omnem furem suspendi, & iudicans regem esse furem, necessitatur velle regem suspendi. ¶ Quartus modus primo satis vicinus, est ex habitudine consequentis ostensi & voliti sequi ex antecedente volitio non includente nolitio: ita quod antecedens sit volitio: & creditur consequens sequi ex antecedente: sitq; volitio seu qui ex illo: non est in libera potestate voluntatis: quin vel sit consequens illud: positis itaq; illis tribus actibus, volitione, antecedente, iudicio bonitatis consequentiæ & volitione talis bonitatis, necessitatur voluntas velle consequens.

¶ Ex quo hanc sumunt regulam: si consequentia sit bona, scita, & volita esse bona: & antecedens sit volitum: etiam consequens: quæ regula à plerisque restringitur: modo antecedens non includat aliquod nolitum: prout hic, proijcio merces in mare propter tempestatem quæ est: & rempestas est. ¶ Quintus modus necessitandæ voluntatis ponitur à nonnullis ex magnitudine habitus: vbi dicit Olkot posse tam intensum esse habitum in voluntate: quod stante intensiois gradu cum alijs requisitis, voluntas necessariò actum producit: ex hoc (inquit ille doctor) voluntas regulariter producat actus suos modo naturæ & non liberè: licet liberè interpretatiue: & id experimento ostendit in vita humana: nam paucos de actibus nostris deliberamus per collectionem, vel syllogisimum practicum: sed regularum per consuetudinem: homo (inquit) raro deliberat quando vult ponere caputium: vel alia indumenta: sed sicut consuevit mus & habituati sumus: sic quasi naturaliter operamur,

Tertius motus necessarius voluntatis.

Quartus motus necessarius voluntatis.

Quintus motus necessarius voluntatis.

Sextus modus necessitatis ostendit voluntati eam allicientis: imò ad sui amorem necessitantis: et ita de malitia respectu odij: hinc dicitur dei clare visi cognitionem necessitate voluntatem ad diligendum deum: miseriam autem ad odiendum. **Septimus** modus necessitatis ostendit voluntati eam allicientis: imò ad sui amorem necessitantis: et ita de malitia respectu odij: hinc dicitur dei clare visi cognitionem necessitate voluntatem ad diligendum deum: miseriam autem ad odiendum.

Octavus modus necessitatis ostendit voluntati eam allicientis: imò ad sui amorem necessitantis: et ita de malitia respectu odij: hinc dicitur dei clare visi cognitionem necessitate voluntatem ad diligendum deum: miseriam autem ad odiendum.

Nonus modus necessitatis ostendit voluntati eam allicientis: imò ad sui amorem necessitantis: et ita de malitia respectu odij: hinc dicitur dei clare visi cognitionem necessitate voluntatem ad diligendum deum: miseriam autem ad odiendum.

PRIMA CONCLUSIO.

Quamvis communiter indubitati sint tres ultimi modi: verumtamen sex alijs modis posse probabiliter negari esse in voluntate actus aliquos naturales: patet: nulli motuium pro his efficaciter militat: fateor facti regularis esse sex illas connexiones: non autem necessitatis in euita bilis: diceretur igitur, illis causis supra assignatis posita voluntas merè liberè actus sequentes elicit, potes potentia eius absoluta eos non elicere, siue causas illas suspenderet: tanta nihilominus est voluntatis illis causis adiuta promptitudo & inclinatio: vt mox ipsa illis causis allesta agat: nec regulariter illis coagere deficiat: quare videtur naturaliter agere.

SECUNDA CONCLUSIO.

Probabiliter dici potest ab illis sex causis posse voluntatem necessitari: non qualitercumq; sed non renitentem, hoc est

hoc est nisi à voluntate liberè renitente impediatur illa causa: producent in ea prenominos actus: ipsa scilicet non liberè coagente renitente: tamen potest quascumq; causas creatas vincere, eam ad actum inclinantes.

Tertia conclusio. Probabilis voluntatis necessitatio ad actus aliquos non excludit potentiam ad liberos actus nomine contrarios: quinimò potens est anima cum actibus illis naturalibus deliberare: & actus liberos illis contrarios elicere: hæc enim non est impossibilitatis contrarietas: quare eos nomine contrarios appellauit: vnus est velle: & alter nolle.

Quarta conclusio. Probabile est non posse voluntate à causa secunda sine proprio actu libero necessitari: & per hoc excluditur primus modus, quintus, & sextus, admissis reliquis, in quibus occurrit proprius voluntatis actus. Extremam omnium illorum modorum decisionem, cui non modica opus est indagine, libro de libero arbitrio tradam.

Primum dubium. An quicumq; actus naturalis, & sensibilis liber, specie differant? **Respondeo** non: ostendo: nam actus tempore naturalis continuationis existens naturalis potest iterum liber effici. Præterea aliquis actus quem deus solus infundit potest à voluntate creata continuari liberè deo scilicet permittente: qui actum eiusdem speciei cum actu libero infundere valet: non igitur incovenit actum aliquem naturalè esse cum actu libero eiusdem speciei: & qui elicitus est naturaliter, potest illa causa absente continuari liberè. Nec nego possibiles esse eiusdem obiecti naturales actus specie diversos à liberis: & qui nequeunt efficietia voluntatis creatæ fieri liberi.

Secundum dubium. An actus liber factus naturalis sit actui libero oppositus denominationis contrarius? **Responderi** potest quod non: nec vnus actus continuationis naturalis impedit pro tunc liberam actus contrarii elictionem: aliter voluntas instantaneè eliciens dei ordium, impossibilitaretur post illud instantè diligere deum: sit inco-

possibilitaretur poenitere propter deum: non esset ei bilis, pro tunc salutis remedium, de hoc infra, Ex quo hæc

Actu liberè & actu naturalè contingit non specie differre,

Actus factus naturalis an actui libero contrarie denominationis sit inco-

sequerentur corollaria. Primum: contingit aliquem sine diligere deū: & odire eū vno tēpore libere: & altero naturaliter, patet, tēpore naturalis continuationis vnius eorum actuum potest libere elici actus contrarius: inter temporibus eorum communicantibus in parte communicationis temporum naturalis cōtinuationis odit deū: & diligit ambobus actibus naturalibus. ¶ Secundum corollarium: aliquis odit deum nolens odire: aut diligit nolens diligere: patet, potest ea inuita continuari actum nolit igitur continuari odium dei: habetur propositum ipsa non vult odire deum: & odit eum & ita de dilectione. ¶ Tertium corollarium: aliquis odit deum non peccans per hoc. Item tempore naturalis continuationis: quatenus contingit in gratia diligere deum super omnia: & peccare hoc non mereri. Quæ restant dubia tangentur alio huius libri capitulo.

Actū volūtatīs quidā instantaneū, quidā successiue elicitur. Quis successiue elicitur nec ad huius aut illius determinationem requiritur actus reflexus: idem de habitu & passione.

Actuum liberi arbitrii, quidam instantaneū, quidam successiue elicitur. His pariter modis instantaneū elicitur per passionem, quā habet perducere cōtingit: nec tamen actum speciem permutat hęc productionū differentia: ad quam nec voluntatis requiritur per actum reflexum determinatio: prout enim ad eliciendum actum non requiritur velle elicere: sic ad instantaneū, vel successiue producendum non est opus velle sic, aut sic, elicere eum.

PRIMUM NOTABILE.

Actum successiue elici, est partibiliter secundum partium temporis successione produci: actus enim ex duobus actibus instantaneis compositus, videlicet duobus instantibus elicitus partibiliter fit: non autem proprie successiue. Actum autem instantaneū elici, est in instanti totum simul fieri: aut saltem in instantibus secundum suas partes. Actus enim quem deus immediate post hoc instans totum simul producet, produciur impartibiliter

Quid sit actus instantaneus elici.

ter non autem successiue: nec instantaneē per primum sui esse.

¶ Secundum notabile. Prout de productione: sic de corruptione suo modo censendum est: videlicet dupliciter actum refecari atque corrumpi successiue & instantaneē. ¶ Prout enim quorundam opinio, omnem voluntatis actum successiue productiorum autem instantaneē.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Vtrōq; modo potens est voluntas in actum: instantaneū quidem: probat: contingit nullā esse resistentiā: nec extrinsecā nec intrinsecā: successiue verō pariter ostēdo: potest voluntas actum suum augere: atq; gradualiter intendere: secundum quod obiectum apparet melius: sed potest successiue crescere bonitatis obiecti apparentia: ergo & amor eiusdem obiecti successiue crescere poterit. ¶ Sequitur corollariū: actum instantaneū elicitum potest voluntas successiue augere, siue gradualiter intendere: & inde secundum communem neotheoricorum opinionem de naturali actus continuatione, contingit vnum actum partim liberum esse: & partim naturalem, id patet quoniam gradus naturaliter continuatus gradum eiusdem speciei intēdit pro certo instanti libere elicitum, igitur pro toto actus conflati vna pars, est actus liber, altera autem naturalis.

Actus idem partim liber partim naturalis.

¶ Secunda conclusio. Contingit voluntatis passionem tamen instantaneā quā successiue produci: pariter & habitum: ostēdo: produciur atq; crescit passio, vel habitus simul cum actu elicto: igitur ex actu instantaneū elicto produciur pro eodem instanti passio, atq; habitus. post illud autem instans actu successiue crescente, successiue crescit passio, etiam habitus.

¶ Primum dabitur. An meritum atque demeritum, vel instantaneum possit temporario coacquiri: ¶ Respondeo sic, nam gradualis intentio recompensare potest: quantum temporalis continuatio superaddit.

Meritum instantaneū temporario coacquiri potest.

¶ Secundum dubium. An voluntas instantaneè possit successe: pariter successiue possit velle instantaneè? ¶ Respondeo sic: prout instantaneè velle test currere: & successiue velle potest aliquid subire

A Etia atq; passionū & habitū penes qd sumatur specifica differentia.

Penes vitaliter immutandi modos: aut penes talia obiecta specie differunt, aut conueniunt libere arbitriū actus: pariter passiones: habitus autem penes actus. ¶ Et hec à posteriori seu indicatiue sumuntur distinctio: hoc est illa sunt nobis differentie vel conuenientie indicia.

PRIMUM NOTABILE.

Causarum differentia aut identitas non semper arguit eā esse effectum,

¶ Specifica causarum differentia aliquos effectus producentium non est sufficiens differentie specificæ effectuum argumentum: nec identitas identitatis. Primum probatur: à causis specie differentibus eiusdem speciei materiam prout à sole & igne calores: sic à motiuis specie differentibus, possunt vnus conclusionis assensus produci eiusdem speciei: à motiuis specie diuersis voluntati coagentibus volitiones specie consimiles. ¶ Secundum ostenditur: à sensibus, intenso & remisso effectus specie diuersi sunt: ducibiles: videlicet quatuor humores: aut alia huiusmodi: quinimò ab eodem calore propter distantiam, aut propter diuersitatem: in anima autem actus ipse passionem habitum producit specie differentes.

¶ Secundum notabile. Argumentum differentie vel conuenientie actuum supra positum est à posteriori sumptum: scilicet quo ad nos, seu indicatiue. Est enim nobis differentie indicium, vel conuenientie: quod addo: quoniam illa animæ accidentia extra eam posita: & sic non vitaliter immutantur: nec obiecta pro tunc habetia verè essentialiter conuenient specie vel differunt.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Non modò liberi arbitrii, sed cunctarum potentiarum animæ actus, penes duos supradictos modos specie differunt, vel conueniunt: patet: identitas, aut differentia

causarum comproducentium, vt ostēdit, non est sufficiens argumentum, igitur &c. ¶ Quò ad primū, eiusdem obiecti volitio & nolitio specie differunt penes suos immutandi modos: similiter eiusdem obiecti actus intuitiuis & abstractiuis, sive voluntatis sint ambo, sive intellectus: pariter actus indicatiuis, qui per volo explicatur & abter optatiuis, qui exprimitur per velle: & ita de reliquis differentijs vitaliter immutatiuis: illi inquam actus penes hoc, specie distinguuntur. ¶ Ex parte autem obiectorum est dupliciter consideratio: vno modo, penes materiam, alio modo penes modum se habēdi alijs verbis ex parte obiecti naturalis, vel ex parte obiecti formalis: nā ad specificam identitatem requiritur penes vtrūq; omnis modi identitas, discrimine enim primi istius actus velle iurare, velle orare, specie differunt: pariter isti, volo orare die festo: volo orare die feriali: & isti, volo orare, volo orare in loco sacro: nullius enī illarū cōbinationū est idem obiectū totale: discrimine autē secundi istius actus specie sunt diuersi: scilicet diligere forte currente: diligere forte quiete scētem: quorū idē est ex parte rei obiectū nō condistingueno motum à mobili: est tamen modorum se habēdi diuersitas, & ita velle cognoscere bertham solutū: velle cognoscere eam ligatam, differūt specie propter varias ex parte obiectorum connotationes: & sic in ceteris tam virtutum quā vitiorum materijs: quæ summopere pro varijs dubijs absoluendis veniunt consideranda.

¶ Ex his igitur perspicuum est circumstantiam ex parte obiecti se tenentem variare speciem naturæ: ipsa autē sola adiacēs non nisi inesse moras dat speciem: & idem de prudentia censeo dicendum: quæ potest esse ipsius actus moralis obiectum, vel solum adiacens circumstantia.

¶ Primum dubium. An omnis actus quinimò omnis creatura certe sit specie specialissimæ? ¶ Respondeo sic: ostendo, omnis res est plurificabilis per indiuidua æqua līs perfectionis essentialis: illa autem inter se specie specialissima conueniunt: igitur in specie specialissima constituantur. ¶ Video enim in moralibus aberrantes multos credentes quādam virtutes genericas idē dici tas

Actū differentia specificam non solā arguit alietas rei obiecti: sed etiam modi se habēdi diuersitas.

Actus quilibet est certæ speciei specialissimæ.

Reseſſit quo
rundam er
rorem.

les: quoniam ſpecie ſpecialiſſima careant: prout ſunt iſſi
actus: volo recte agere: volo temperate agere: aut forti
ter, aut iuſte &c. ¶ Contra, hæc duæ volitiones, volo re
cte agere, volo recte agere, ſunt inter ſe æqualis perfe
ctionis eſſentialis: igitur eiufdem ſpeciei ſpecialiſſimæ: pa
riter de iſto actu volo temperate agere: cuius ſimilita in
diuidua plurificari poſſunt. ¶ Dico igitur tales voluntas
tis actus aut habitus applicari genericos communitate
prædicationis ſecundum notitias genericas eis respon
dentes: genericus enim virtutis conceptus, aut genericus
temperantiæ notitia, eſt de pluribus ſpecie differenti
prædicabilis.

Actus gene
rici ſunt in
ſpecie ſpecia
liſſima moris
conſtituti.

¶ Secundum dubium. An prædicti actus generici ſim
pariter in eſſe moris in ſpecie ſpecialiſſima conſtituti: ¶ Re
ſpondeo ſic: oſtendo: eiufdem ad æquati obiecti duo ac
tus generici ſunt omnino ſimilis & æqualis bonitatis
igitur ſunt inter ſe eiufdem ſpeciei ſpecialiſſimæ in eſſe
moris: iſte ergo actus volo recte agere, cum actibus ſim
ilibus repetitis conſtituitur in ſpecie ſpecialiſſima moris
appellatur autem bonitas generica, quia obiectiue circa
materiam verſatur ſecundum genericam boni rationem.
ſeu ſecundum conceptum genericum boni: & ita in alijs
conuenit dicendum.

Voluntas an
poſſit allici,
retrahi, i. facili
tari difficulta
ri, ſpontanea
ri cogi, necce
ſitari, cōpo
ſibilitari, vio
lentari.

Poteſt liberum arbitrium ad ſuos actus allici atq;
retrahi, ſicilitari, atq; difficultari, ſpontaneari, cogi,
necceſitari, & impoſibilitari, non autem vio
lentari: ſed vt ita dicam naturalizari. ¶ Voluntatem allici
eſt aliquo motiuo ſuaderi. Retrahi, eſt motiuo diffi
ciliari. ¶ Facilitari ad actum, eſt cauſam habere coadiu
uantem aut remoueri cōtrariam. Difficultari, eſt cauſam
ſam coadiuantem remoueri aut in eſſe cōtrariam.
¶ Spontaneari, nomine ficto, eſt voluntatem actum ha
bere volentem. Cogi autem, eſt actum habere nolentem.
Necceſitari, eſt actum recipere à quo pro tunc liberè de
ſiſtere nequit. Impoſibilitari, eſt non poſſe pro tunc

in actum. Naturalizari, eſt eam per modum nature a
ctum recipere ſecundum naturalem eius inclinationem:
Violentari autem ad actum, eſt eum cōtraturalem
eius inclinationem recipere.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Voluntatem allici, eſt eam habere motiū perſuadens,
retrahi, eſt motiuum diſſuadens a deſſe. ¶ Sic igitur no
titia voluntati oſtendens aliquod genus bonitatis, atq;
amabilitatis: obiecti ſcilicet viliſ, delectabilis, vel hono
ſti allicit ad amorem atq; volitionem: ab odio autē atq;
noſitione retrahit: pariter notitia quæ voluntati aliquod
genus malitiæ, atque odibilitatis obiecti oſtendit: retrahit
ab amore, atque volitione: & allicit ad odium, ſiue
noſitionem.

¶ Secundum notabile. Voluntatem ad actum ſuū pro
ducendum facilitari, eſt cauſa iuuans coadiuantem habere:
aut cauſam remoueri adiutorio cōtrariam. ipſam autē
ad actum aliquem difficultari, eſt cauſam coadiuantem
ad illum actum deſſe: vel coadiuantem ad actum cō
trarium a deſſe. Quare difficultari non eſt aliquo modo
voluntatis vim atq; virtutem diminui: quando enim ipſi
voluntati coagit cauſa fortior: tantum promptius atq;
intentiſ ipſa ſuum elicit actum. non igitur datur intenti
ſſimus actus quem elicere poteſt voluntas adiuta. nā
infinite creſcere poteſt cauſa iuuans: continuè autem cū
maiori iugamine intenſiorem actum ipſa elicere poteſt.

¶ Quadruplex enim cauſa creata poteſt voluntati ad
actum eliciendum coagere & ita facilitare: videlicet iu
dicium: habitus: actus voluntatis: & appetitus ſenſi
tiuus. ¶ Primum quidem iudicium obiecti oſtenſiuum
ſub apparentia boni facilitat ad amorem: & difficultat
ad odium pariter iudicium oſtenſiuum obiecti ſub ap
parentia mali facilitat ad odiū & alios actus cōcomitantes,
difficultat autē ad amorem hinc cauſa iudicium oſtenſiuo

Voluntatem
ad actū ſuū
producendū
facilitari qd
eſt.

Voluntati coa
gere poteſt
quadruplex
cauſa ſc̄ta.

Habitibus
voluntatis re-
spondens ha-
bitus intelle-
ctiui.

Habitibus &
complexioni-
bus confor-
mia regulari-
ter surrepunt
iudicia.

hominis tanquam ei inimici difficultatur voluntas hunc
amare vel bonum ei exoptare. ¶ Secundo, habitus ad
suum facilitat a se; nam coagit ad eum, voluntas igitur ha-
bituata duplici iuuamine facilitatur ad actus: primo ex
ipsorum habituum coefficientia; secundo, ex concursu iu-
dicioꝝ ipsius intellectus conformiter habituati ad vo-
luntatem: talis est enim voluntatis & intellectus con-
nexio: vt eius habitus habeant regulariter in intellectu con-
respondentes habitus iudicatioꝝ: qui in eo producebantur
ex iudicijs: quando in voluntate ex actibus geniti-
sunt habitus; hinc materijs occurrentibus habituum appeti-
tiuorum surgunt ab habitibus intellectus iudicatioꝝ
iudicia suadentia voluntati in rebus confectis operari
& cum his quidem sunt ipsius voluntatis habitus, eam
ad idem inclinantes: sic igitur ex duplici illo iuuamine
fortiter mouente promptè elicit voluntas actus suos: sicq̃
expeditè operatur tanquam si per modum naturæ age-
ret. Illa enim est causa cur hominibus habituatis frequen-
tius occurrunt conformiter ad suos habitus iudicia: &
idem de complexione: nã secundũ diuersarũ complexio-
num naturalium inclinationes, se offerunt surrepentia
quædam dictamina agendorum & fugiendorum com-
plexionibus conformia: quibus voluntas allecta, atque
directa sequitur vt plurimum ipsius habitus, vel complexio-
nis impulsio: nisi aliud fuerit rationis iudicium legi
conforme distanti de bono, vel malo maiori quam sit
illud offensum secundum habitus vel complexionis in-
clinationem: hinc prouidè in hoc debet esse ratio vigil.
¶ Tertio, voluntatis actus potest eam ad alium actum faci-
litare, nam ei coagere potest: gratia exempli, amor facili-
tat ad optandum rei amate bonum: & difficultat ad vo-
lendum ei incommodũ: pariter odium facilitat ad optandum
malum, & difficultat ad bonum: sic & vna virtus ad aliam
virtutem, voluntatem facilitat: & vitium ad vitium. ¶ Quar-
to, de appetitu sensitiuo qualiter facilitet vel difficultet
voluntatem corpori immeritam saluari potest absq̃ ap-
petitus sensitui concursu coagentis voluntati: videlicet
ex iudicio intellectiuo proportionato iudicio sensus: &

ex connexionis magnitudine voluntatis cum sensualita-
te. Nemo enim carnem suam odio habuit: sed nutrit, &
fouet eam: tanta est enim vis amoris, vt vix rei amate
aliquid denegat: sicq̃ difficultatur voluntas aliquid sensu-
alitati denegare, vel penam quam ipsa recusat inflige-
re. hinc inter tria tentationum genera (inquit magister sen-
tentiarum libro secundo distinct. xxi.) tentatio carnis in-
terior: difficultus vincitur: quia interior opugnans de no-
stro contra nos roboratur: quod respectu eiusdem pecca-
ti carnis restringi solet. diuersorum autem peccatorum
comparatione se habent vt excedens & excessum: quod
plus honoribus, q̃ voluptatibus afficitur: quidam econ-
uerso: quare ille difficultus tentationi honorum à dæmo-
ne resistit quam tentationi voluptatum à carne suggeste:
alter autem econuerso: quoniam de eodem peccato dico
idem contingere. nam potest ex conditione personæ
(prout in naturaliter frigido) esse valde modica carnis
tentatio quam ad idem peccatum poterit maiorem inge-
rere dæmon, propter amplioꝝ boni offensionem, fas-
teor tamè quod ex animæ ad carnem concione: magis
afficitur voluntas iudicio ex carne ortum habenti, quam
æquali iudicio à dæmone suggesto: saltè cum primo car-
ne sensibilibiter immutata & non cum secundo: quod nota-
ter addo: quoniam vbi essent omnia paria: scilicet æqua
obiecti offensio cum æquali carnis immutatio: vna ab
intrinseca corporis dispositione: & alia à dæmone: illæ
causæ in eodem passo æqualiter disposito eidè haberet
effectum: vt crumtamen regulariter in carnis tentatione fit
sensibilis immutatio qualiter non in altera. ¶ Quinto de
fomite originali voluntatem ad bonũ difficultante: & fa-
cilitante ad malum: dico, vt de complexione, de bonitas
autem, vel malitiae augmento, vel decremento, ratio-
ne facilitatis aut difficultatis futuris est sermo.

¶ Tertium notabile. Fictio nomine coactioni contrario,
voluntas spontaneatur habens actum volens habere
eum. ¶ Ad eiciendum actum non requiritur velle elice-
re eum: aliter non vitaretur actuum reflexorum infini-
tas: sic igitur communiter fortes libere amat: & non vult

Tentatio car-
nis interior
inter tria ten-
tationum ge-
nera difficil-
lus vincitur
an indeficiens
ter sit verum.

amare: libere odit: & non vult odire. ¶ Cogi autem dicitur voluntas quæ habere aliquid nolens illud inchoat. ¶ **T**ria sunt enim in voluntate, scilicet actus, passio, & habitus. Quod ad habitum proprii cadere potest actio: nam potest ea nolente generari habitus, atque gignitur continuari & permanere: ostendo, naturalis est ipsi habitus productio atque permanentia. ¶ Quod ad passionem similiter cadit coactio posito actu, hoc est posito actu generatur passio, vel continuatur voluntate nolente illud: plerique enim vellent non tanto affici gaudio, vel tristitia positis actibus, qui tamen illis passionibus afficiuntur recusantes ab actibus desistere. ¶ Quod autem ad actum suum, primò dico eam posse à prima causa cogitationis susceptionem, ac eiusdem continuationem. Non potest deus ipsi voluntati inuicem actum immittere, & missum continuare, sic est in demonibus: qui aliquoties actus refecare nequeunt aliter poenam suam scilicet tristitiam exterminare valeret ablati videlicet actibus qui sunt nolitionis, detentionis, vel priuationis. ¶ **P**eresit de coactione à causa secunda, ubi dico, supponitur veritate de actu naturali continuatione, cogi potest voluntas ad eum, scilicet post elicitionem: continuatur enim actus ipsa eum continuari nolente: sic igitur ad actum in voluntate actibus naturalibus prout ab habitu appetitu sensitivo, aut aliunde, eam posse ad talium elicitionem cogi applicatis causis fatendum est: ita quod repant ea nolente illi motus. Potest denique cogi ad determinatas actuum merè liberorū conditiones: prout ad determinatam actus intensiōnem coagente ei habitu: & similes non sub libertate actu posito, cadentes.

Voluntatem necessitari ad actum quod sit. ¶ **Q**uantum notabile. Voluntatem necessitari ad actum est recipere eum à quo pro tunc libere desistere nequit: in quibus modis notem supra numeravi: sufficit enim coactio re inter coactionem, & necessitationis differētiam. Quoties enim voluntas cogitur: necessitatur: & non contra: nam contingit eam necessitari non inuitam, hoc est non nolentem necessitari, imò volentem. ¶ **I**mpossibilitatem ad actum, est non posse pro tunc in illum: & intellectu

Pro tunc, id est, præcise cum causis tunc assistentibus. Sic igitur in intellectu nulla existente cognitione voluntas pro tunc impossibilitatur actum elicere: prout in dormientibus, in fatuis, aut aliter vti rationis carētibus. Corollarium. Vbi cūque obiecti non habetur cognitio, dicitur pro tunc voluntas ad actum illius obiecti impossibilitari, sic igitur omnis causa tollens rationis usum, id est usum intellectus, impossibilitatur voluntatem pro tunc ad actum: & retrahit à certi obiecti consideratione impossibilitatur eam pro tunc ad illius obiecti appetituum actum: pariter causa voluntatem necessitans ad vnum actum impossibilitatur eam ad actum verè contrarium: defectu similiter alterius causæ necessarii requisitæ, impossibilitatur pro tunc potentia ad actum: sic enim ad actum malum impossibilitatur voluntas beati, videlicet prima causa ordinatè non ei ad actum vitiosum coagere: pariter ad actum plenè bonos impossibilitatur dānatus, videlicet ex impossibilitatione relationis actuum in finem vltimum dilectum: nam à deo desistere nequeunt. Alios autè actus ex genere bonos elicere possunt.

¶ **Q**uintum notabile. Violentari, est alicui contra eius naturalem inclinationem aliquid inesse, vel deesse: cuius oppositum si volueris appelletur quietari: ignis enim per frigus inhaerentiam, vel per priuationem caloris violentari retur. ¶ **S**ic igitur est duplex violentari, scilicet positivè, & priuativè. ¶ **Q**uod enim ad primum, voluntatè ad actum suum violentari esset ei actum contra naturalem eius inclinationem inesse quod fieri nequit ab illa causa secunda, vel prima: nam ad omnem eius actum inclinationem habet igitur quoddam nec simul per velle & nolle eiusdem obiecti violentari: sed potius violentatur actus ab actu. Quod autè ad secundum à nonnullis conceditur voluntati possibilis aliqua violentatio. Exempli gratia, ipsa toto nisu conante diligere proximū, & deo non ei ad dilectionem coagere: in hoc casu voluntas violentaretur priuativè, scilicet per non positionem actus ad què nititur: sed præcederōne simili non esset negatiū eam posse positivè violentari, scilicet ea toto conatu dilectioni resistere et deo eam immittere,

luntatè impossibilitari ad actum. Corollarium.

Violentari duplex.

Voluntas dupliciter considerari potest. **¶** Quid igitur censendum sit idcirco, dupliciter considerari potest voluntas, vno modo, vt natura; alio modo, vt libera. Primo quidem modo, insunt ei, prout alijs rebus creatis, naturales fixæ inclinationes ad esse conseruari, ad bene esse, & huiusmodi: ipsa enim beatitudo naturā perficit, quare præter spontaneam atq; liberam voluntatis inclinationem ad beatitudinem, est (etiam omni cognitione seclusa) ei tanquam naturæ inclinatio naturalis ad eandem: & idcirco per eius priuationem tempore debito violentatur. Aliter enim priuatio beatitudinis non esset dānata poena. Dico insuper per tristitiam male immutatū est ipsi voluntati prout sensui per dolorem: quare per tristitiam violentatur positū voluntas: quomodo sensus per dolorem: & in violentationis oppositum fit ei per gaudium & delectationem quietatio.

Ratio à quibus causis absorberi potest.

¶ Primo dubium. A quibus causis absorberi potest ratio. **¶** Respondeo primo ex vehementi passione sensus sic animam rapiente: vt (ipsa illi vehementi passioni delectationis, vel doloris intenta & fixa) cesset aliorū obiectorum cōsideratio. **¶** Secundo, pariter absorbetur et vehementi voluntatis passione: sic prorsus animā cōuertentis ad obiectorū cōsiderationē: quorum est talis vehemens prout gaudij, vel tristitiæ passio: vt erant aliorū agendorū, aut fugiendorum aduertentia, atq; cōsideratio. **¶** Tertio, absorbetur ex vehementi apprehensione obiecti in sensu, vel intellectu: sic fixæ potentiam cognitionam conuertente ad certi obiecti cōsiderationem: vt euascat aliorum cōsideratio. Cum enim animæ efficientia, atq; attentio sit finita: hinc pluribus intentus minor est ad singula sensus: quandoq; sic aliquid obiecto viso figuratur quis, vt loquentem non audiat; pariter quandoq; vsi que ad eodē aliquid interius speculabili vehementer afficiunt intellectus; vt transeuntem iste sic raptus non videat, nec audiat loquentem. **¶** Quarto, absorbetur ratio recta à voluntatis imperio intellectum retrahentis ab agendum cōsideratione, atq; conuertentis eum ad cōsideranda illicita, & vias quæ perducunt ad illa: cuiusmodi est voluntas deprauata quæ intellectum excæcare dicit,

scilicet ne rectè agenda consideret: & per oppositum voluntas pia intellectum illuminare potest: scilicet eum à cōsiderationibus obiectorum illicitorum retrahendo: & vltro conuertendo ad licita: sic enim vsq; ad eodē nonnulli extollunt voluntatis ad intellectum dominium: vt voluntatem deprauatam asserant posse cum aliquo motiuo facere intellectum opposito primū principij: atq; quorūdam cūq; euidentium oppositis assentire, de quo supra: id autem fateor, affectata voluntas facere potest intellectum credere plus quàm ratio probet.

¶ Secundum dubium. An possit ex peccatoris malitia crescere cæcitas intellectus vsq; ad synderesis extinctionem? **¶** Synderesis enim, est assensus, vel habitus principij practici, scilicet euidens & per se notus: qualia sunt iuris naturalis principia de honesto sequendo, & turpi vitando. **¶** Est igitur duplex synderesis scilicet actualis, & habitualis. Possit aliter capi synderesis per intellectū naturali insinuatū: atq; inclinatione assentiendi huiusmodi principij practici euidentibus & per se notis: nomina ad placitum significant: quare transeat hæc acceptio.

¶ Respondeo igitur, cum huiusmodi naturalis insinuatū, seu inclinatio sit ipse intellectus, dari est nō posse per naturā extingui synderesim. **¶** Accepta verò synderesis per actū, vel habitū: dico, potest impediri synderesis quæ ad actū per nō præsentationē principiorū intellectui: certū est in intellectu nō semp ad quæcūq; euidentia per se nota aduertere: nec igitur semper eorum assensum habere: quare etiam potest intellectus esse sine synderesis habitu, scilicet ante primum actum. An autem præsentatis intellectui principij practici: id est habita eorum apprehensione possit productio assensus impediri? responderet affirmatiuè id asserentes de primo principio: scilicet quod voluntas deprauata potest cum aliquo motiuo impedire intellectum illis principij practici per se notis assentire: quoniam imò eisdem dissentire assentire eorundem oppositis: & generari oppositorum habitus, ex quibus principiorum habitus geniti corrumpantur. Sic enim tam quod ad actū quàm habitum extingueretur synderesis: nō autem in-

Synderesis an extingui possit malitia re possit malitia.

Synderesis duplex.

Synderesis quædam acceptiones in peditiuæ.

cuperabiliter: nam reuiuiscere posset uidelicet à suo effectu non impeditis per voluntatem deprauatā apprehensionibus illorum principiorum.

SYNDERESIS quāquam igitur periculosam in homine deprauato foret sic synderesis atque rationis lumen extinguatur. Nam ipsa est quae intus remurmurans errantem redire ad boni, & aequi semitam, derelicto turpi in honesto, continue instigat: fateor in tam deprauatam excitationem raro hominem detrahi: nam (teste Augustino secundo de ciuitate dei) tantum est vis probitatis & castitatis: ut omnis vel penè omnis eius laude moueatur humana natura: nec usque admodum fit turpitudine uitiosa: ut totum amittat sensum honestatis. haec ille. ¶ Quinimò in damnatis viget huiusmodi naturalis rationis lumen: quorum nec ignis extinguitur: nec vermibus morietur. ¶ Sic enim prudentis est cum aliqua insurgit passio, vel tentatio eam vigilanter praueinire: vide licet potentiam intellectiuam ad aliud conuertendo: ne admodum crescent rationem absorbeat et cessantibus iudicij rationis in turpes, & dedecorosi actus more brutorum prorumpatur secundum passionum & tentationum impetum: talis enim negligentia voluntati cohibere potentia imparetur.

Per raro fit i homine synderesis extinctio quae periculosa.

De liberi arbitrij passionibus.

CAP. III.

Passio quid sit.

Passiones resecare uolens resecet actus.

PASSIO (relictis alijs uocabulis actionibus) est potentiae cognituae, aut eius appetitiuae accidentis actum naturaliter concomitans: ab ipsisque inesse, & conseruari dependens. ¶ Qui igitur ipsas animae passiones, ne insurgant, impedire cupit: ipsius animae actus impediatur: si pariter ipsas iam inexistentes moderare aut resecare uelit ipsos actus moderet, aut tollat: si uero nes-

quod nouerit quod nec ipse passiones resecare, aut moderare potest. ¶ His superaddo huiusmodi accidentia uitaliter immutare: quinimò potentiam consummate felicitate, aut infelicitate.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Extenso nomine omne accidens appellatur subiecti passio, cui inhaerent sic quaedam corporis qualitates, passiones animae prouocantes, solent passiones nuncupari. Aliter capitur per solo potentiae cognituae, aut appetitiuae actus, aut actum concomitante: strictius autem, prout supra definitum, condistinguendo actui & habitui passionem.

¶ Secundum notabile. In superiori passionis definitione Passio in qua ne duo tanguntur scilicet naturalis concomitantia per bus ab actu quam differt ab actu. Et conseruatio per quam differt ab habitu differt. Quod ad primum. Passionem praecedat actus saltem proprietate naturae: eamque producat absque obiecti efficientia. Exepli gratia, in sensu delectatio ab actu praeuenit cum sensatione conuenientis, & dolor ab actu refugituum cum sensatione disconuenientis gignitur pariter in uoluntate gaudium à uolitione cum iudicio conformi: & tristitia à uolitione cum iudicio difformi: hinc dicitur tristitia esse de his quae non uolentibus accidunt: & ita gaudium de his quae nobis uolentibus accidunt: accidunt, id est accidere creduntur. ¶ Quod ad secundum dico: nequit naturaliter huiusmodi passio producta manere sine actus praesentia: per hoc differt ab habitu, uel specie. Et quod non coagat obiecum patet: non minus huiusmodi passiones cum obiecti absentia fierent manentibus actibus illis siue in sensu, siue in potentia superiori. Qui igitur (ut supra dicebam) tristitiam ab aliquo moderari, uel penitus auferri desiderat: curet harum duarum causarum unam moderari, uel omnino remoueri: scilicet obiecti considerationem: aut euentus rei uolitionem: sic de gaudio, quod ad duas eius causas, Sunt enim tam in cognitua

Passio non ab obiecto gignitur.

quam appetitiua, passionēs. Nihilominus materiæ subiectæ sufficiet de passionibus potentia appetitiuæ de terminare quæ an sint animæ accidentia cōdistincta actibus.

Passio an sit accidens cōdistinctum a sūi,
 Tercium notabile. Est quorundam opinio negatiua, exempli gratia: gaudium est ipsa volitio: tristitia autem nolitio: & ita in sensu de delectatione, & dolore. Est autem aliorum sententia contraria quam sequuntur Scotus, Okam, & alij: vtriusque apparentem probabilitatem in quarto sententiarum ample monstrauit vtriusque rationes soluendo: verum tamen argumenta sunt, & profectio fortiores pro secunda: quare eam sequor ex trito, et communi distinctionis rerum iudicio: videlicet separabilitatis re, vel proprietate. Non est enim pro hoc statu potius medium concludens ipsam nolitionem esse accidens cōdistinctum animæ, quam ex hoc, quod potest manere anima non existente in ea nolitione: sed potest pariter manere nolitio non existente tristitia: scilicet vbi res nolita sciretur non inesse quæ inerat, igitur & c. Tum etiam in beato est nolitio, & non tristitia: pariter in damnatis volitio rei accidentis, & non gaudium. Sufficiant pro nunc hæc rationes contrarijs fortiores istis scilicet. ¶ Primum, fruitio & delectatio sunt eiusdem potentia, & eiusdem obiecti. ergo sunt idem actus. Secundum, immediate sequuntur ad eundem actum cognoscituum, & non vnus mediante alio: igitur sunt idem actus. Tertium, odium definitur tristitia boni alieni. Quartum, eundem habent effectum per se & immediate, scilicet perficere operationem. Ad primum respondet Okam, Delectatio vel non habet obiectum propriè loquendo: vel si habeat: sic suum obiectum erit dilectio, vel cognitio rei dilectæ: quare sunt diversorum obiectorum. Contra, Gaudio recto non dicitur quæ de cognitione, vel dilectione prosperitatis gaudere: sed de ipsa prosperitate. Dico igitur indeficienter esse eiusdem obiecti hæc tria: cognitionem, volitionem, & gaudium. Et ad argumentum, nego consequentiam. Notitia enim intuitiua, & abstractiua: pariter apprehensiuæ, & iudicatiuæ: volitio similiter, & nolitio, sunt eiusdem potentia & eiusdem obiecti, differunt tamen specie scilicet

Passio habet obiectum,

scilicet penes varios modos vitaliter imutatios. ¶ Ad secundum respondet Okam cum Scoto: licet delectatio sensibilibus possit immediate sequi sensationem sine actu appetitus sensitiui: tamen delectatio volūtatis causatur immediate à dilectione: & dilectio à cognitione, & ita sequuntur ad diuersos actus. Dico hanc euasione nullam. Nam ita delectatio sensus distinguitur ab actu prosequitio, sicut gaudium à volitione: tum etiam obiecti conuenientis sensatio non minus potens est in appetitu sensitiuo actum causare prosequituum, quam illic delectationem: concludo igitur nunquam delectationem in appetitu sensitiuo sine eiusdem appetitus actu produci. ¶ Respondeo igitur ad obiectionem negando assumptum: nam ad cognitionem sequitur dilectio: & ad hos duos actus sequitur delectatio. ¶ Ad tertium respondeo, frequenter passionis nomen accipi pro actu, vti illic tristitia pro nolitione ad quam ipsa sequitur. ¶ Ad quartum dico eiusdem actus duos gradus æqualiter perficere potentiam: & tamen vnus non est alter: quare non militat obiectio.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Animæ passionēs cōdistinguitur actibus: actuumque moderatiōe, aut refecatione moderantur, vel refecantur. Prima pars patuit ex maiori rationum apparentia quæ pro opposito. Concluditur enim cōdistingui volitionē cognitioni, aut ipsi animæ, per hoc quod potest anima, aut cognitio, manere non remanente volitione: sed potest pariter manere obiecti nolitio non remanente tristitia. fugere autem ad nolitionem diuersitatem, quarum vna sit tristitia, & non altera, fictitium est. ¶ Secunda cōdusionis particula nota est ex passionum ab actibus dependentiā. Vbi corollarie sequitur dupliciter fieri posse passionem ipsius appetitus rationalis moderatiōem aut refecationē, secūdu quod ex duobus causantur actibus: vno modo ex parte cognitionis: alio modo ex parte actus appetitiui. Exepli gratia, tristitia refecat memorię obiecti ablatio: aut eiusdem prænoliti in volitum permutatio.

¶ Secunda conclusio, Huiusmodi passionēs sunt accidens

Passio etiā ipsius sensus presupponit actum,

tia vitaliter immutabilia quæ ipsum appetitum foelicitant, aut infœlicitant. ¶ Primam partem ostendo, potentia appetitiua eis tendit in obiecta; & hoc quilibet experitur, vii delictæ aliter immutari animam cum tristitia quam absque ea. ¶ Secundam partem probabo. nã vltimatè benè, vel malè est appetitui immutationib⁹ coru; delectatio quidè sensum foelicitat; & dolor infœlicitat eũ; gaudiũ voluntatè foelicitat; & benè est naturæ; tristitia infœlicitat eã; & malè est naturæ ipsius; quamuis enim ex delectatione exuperatè aliquando in corpore detrimētum contingat; verumtamen ipsi appetitui sensitiuõ benè est sic delectabiliter immutari; quamuis etiam possit aliquis dolor magnum corpori ferre commodũ; malè tamen est appetitui sensitiuõ sic immutari. De gaudio, & tristitia, idè dico in voluntatè; videlicet tam respectu boni simpliciter, q̃ mali simpliciter, vel in differētis, benè vitaliter est naturæ per gaudij immutationè; & malè per immutationem tristitiæ; & quia actui cognitiuo, & actui appetitiuõ perficientibus naturã, adueniunt passiones illæ; hinc dixi eas cõsummate foelicitare, atq; infœlicitare appetitum. Sint incidens taliter propositiones.

PRIMA PROPOSITIO.

Fœlicitas & ¶ In his æterna fœlicitas, æternaq; infœlicitas cõsummate; cõsistit æterna fœlicitas in summũ boni clara cognitio, cõsummate tione, in eius fruitione, & consummate in gaudio ex illis i passionib⁹. actibus conflurgente, æterna autè infœlicitas in detritio nis pro hoc, vel illo peccato, cognitio, in eius nolitione; & cõsummate in tristitia ex illis actibus conflurgente.

Fœlicitates ¶ Secunda propositio. Distinctis meritis, distinctè fœlicitates atq; infœlicitates; & distinctis demeritis, distinctè infœlicitates maiores, vel minores, secũdũ meritorũ, vel immeritorũ mēsuras deputatũ; meritis enim specie differentibus, gaudia tis specie diu specie differētia dant; & demeritis specie distinctis, pari finctis corre ter tristitiæ specie differētis ex nolitionibus specie etiam spondent sic diuersis ortè; prout sunt, nolo pro isto peccato detineri; diuersè. nolo pro illo, &c.

¶ Tertia propositio. Duplex est beatitudo, essentialis vii delictæ, & accidentalis; prima summũ bonũ habet p obiecto;

cto; secũda autè, est gaudiũ ipsi beato ex alio obiecto eõ surgens; prout gaudiũ de vitorũ emedatione, aut aliu de ista augẽt, minuit, interrũpit; nõ aut prima; ab ista libere desistere potest beatus; nõ aut à prima. ¶ Duplex est pariter infœlicitas, seu pœna. s. essentialis, & accidentalis; illa est pœna ipsi demerito in punishmentem determinata: altera autè, est pœna aliè accidentalis; eõ surgens; pur dæmonis tristitia de nõ possitũ, vel illũ ad peccatũ pducat ista; augẽt, minuit, vel interrũpit; nõ aut prima; ab ista q̃s dātorũ desistere potest; nõ aut ab illa. ¶ Rursũ duplex est dānati pœna. s. dāni, & sensus; pœna dāni, est priuatio beatitudinis p tũ debite. Pœna aut sensus, est actus, vel passio (vt dictũ est) afflictiuã, hæc peccato actuali respondet; illa verd originali. Nõ affliguntur em̃ paruoli cõ solo originali mortui; sed cõ modo beatitudinis carẽ.

¶ Primum dubium. An beatificetur quis extra coelũ; & per contrariũ extra infernũ infœlicietur? Respondendum est beatũ, vbicũq; fuerit, equaliter beatificari; & dānatum æque cruciari. Angelus noster custos cõtinuè summũ bonũ intuet; cõstet videt curiam. nec ex nostro peccato tristat. dæmõ pariter in hominis habitaculo tentas, nõ gaudet ex pctõis lapsu; nec vllũ per hoc dāci ei refrigeriũ; sed pot⁹ afflictionis accidentalis augmẽtũ, dicit aliqui demones quocũq; ierint ignè ferre diuina virtute; q̃ a nobis nõ videt, deo actionè in pedite. Nõ igit pro eorũ cõmodo; sed inuidia, deprauatoq; affectu tentant.

¶ Subdubitat. an fœlices illi spũs angelici, vel humani mereant; & demerantur infœlices? Rõndedũ. nõ sũt em̃ extra merèdi, & demerèdi statũ. vnde hominũ stat⁹ merèdi, & demerèdi, est citra mortè. Angelorũ autè, sũt tepõris morula quæ dã, qua in gratia sine clara visione dei cõ sufficienti agendorũ cognitioe creati, in eaq; suo libero arbitrio relicti, potètes erãt mereri, & demereri; ea aut elapsa, Angelũ via tores fuerit, morulã vitorores; put hoies, vita comite. ¶ Vitor em̃, est ronal creatura quæ secũdũ diuinas leges ordinatas, eĩ sita tu merèdi & demerèdi; quare christ⁹ quic mereri poterat saltè nobis, nõ tũ fuit vitor; quia demereri nõ poterat,

Pœna dāni:
pœna sensus.

Angelus ho
minis custos
non ex eius
lapsu tristat:
nec ex eo dæ
mõ gaudet.

Angeli via
tores fuerit,
morulã vitorũ

secū dū leges dei ordinatas. Christi autē mater, quāuis diuinitus confirmata fuerit in gratia: pariter apostoli: ves rntamen post eorum confirmationem fuerit viatores: nam communibus legibus ordinatis, non repugnabat eos mereri, atque demereri.

¶ Secundum dubium. De modo quo in igne cruciatur spiritus. **¶** Respondeo. fuit multiplex opinio. vna Thoma: quod ex apprehensione disconuenientix ignis. nā ex ea causat nolitio: et ex nolitioe, tristitia afflictiua. Cōtra: non est ex natura rei spiritui disconueniens. Est igit prius natura eum esse nolitum, quā esse disconuenientem.

¶ Secunda opinio, est Henrici de gandauo imaginantis dæmonem solum in igne, actione ignis cruciari, deo infundēte spiritui habitum, quo ipse redditur actiōnis, atq; passionis ipsius ignis susceptiuus. **¶** Tertia post ad di opinio, id scilicet fieri per virtutem aliquam supernaturali igni superadditam: quæ sit diuinæ iustitiæ instrumentum. Contra has duas imaginationes: nam calor, est accidens extensum. spiritus autem, substantia inextensum: igitur non est illius effectus capax. Præterea, ipsa sola ignis apprehensio, non est naturæ spiritus disconueniens: sed potius perficiens. **¶** Est etiam ad has obiectiones respondendum actionem ignis sic supernaturali virtute agentis imprimi spiritui non calorem, aut aliam corpoream qualitatem: sed spiritualem quandam qualitatem suo modo spiritui spiritualiter nociuam atq; ledentem: vt sensibile sensui scilicet obiectionē immutantē spiritum: ex cuius cognitione causaretur naturalis fuga: & ex cognitione & fuga passio quædam dolori similis affligens spiritum. **¶** Quarta fuit opinio ad saluandum modum cruciatus dæmonum, asserens eis data corpora in quibus actione ignis affligantur: prout animæ corporibus coniunguntur. Reprobatur per paritētes articulos hæc assertio: tūm etiam nequeunt corporibus vniri informatiue: quod tamen necessarium esset. quinimō ipsa anima corpori intime præsentē non ipsam informantē nō fieret per quācūq; corporis læsionē dolor. Nequit dæmon in corpore assumpto operatioe vegetatiua, vel sensitiua

exercere: localiter autem motiuas sic: prout ambulare, loqui, comesse, bibere: non autem nutrire, digerere, sentire, dolere. **¶** Quinta opinio dicit absq; corporibus substantias spirituales pœna spiritali puniri atque cruciari: scilicet tristitia causata ex nolitioe detentionis in igne pro tali, vel tali peccato: præter quam quidem pœnam reallum ptis corporibus cruciabuntur animæ sensitua dolore, actione ignis illa non confluentis corpora, deo ipsa cōseruante. Ex quo dolore nolito fuerit in voluntate tristitia noua: quare aliquo genere pœnæ cruciabuntur tūc animæ, quo non dæmōnes. Hæc opinionēs in quarto amplius examināui: quarum vltima communis à doctoribus tenetur.

¶ Numerari solent vndecim ipsius appetitiuæ potentie passiones: scilicet amor, & odium: desiderium, & fuga: gaudium, & tristitia: spes & desperatio: tumor, & audacia: & ira: cui nulla assignatur oppositi passio. Et quamuis non crearet æquiuocatione vocabulorum: cum quandoque pro actibus: quandoque pro actibus ipsos actus concomitantibus capiatur: verum tamen hic, secunda vsurus sum acceptione. **¶** Cassianus enim passiones huiusmodi, ex duobus actuum generibus, scilicet intellectus, & voluntatis. **¶** Sex quidem primæ ad potentiam concupiscibilem. Aliæ verò ad irascibilem pertinere dicuntur: eadem nihilominus potentia, scilicet voluntas & concupiscibilis, & irascibilis nuncupatur: concupiscibilis, respectu obiecti simpliciter ostensi boni, vel mali, id est, ostensi sine rei arduitate. Appellat autē irascibilis, respectu obiecti ostensi boni, vel mali cū arduitate & difficultate adipiscendi, vel repellēdi. Dicit igitur irascibilis, pro quāto obiectū propter arduitatē & difficultatē eleuatū est, super facili voluntatis potestātē. Dogmatizari solet amorē esse boni absolute: desiderium boni, vt absentis: gaudium boni, vt adepti. Præter odium

Passiones vna decim ipsius potentie appetitiuæ.

Passio voluntatis ex duobus actibus productur.

mali absolute: fuga mali, vt absentis: licet imminētis: trīstitia mali præsētis, siue inexistentis: sic igitur sunt tres, respectu boni: & tres respectu mali. Quod autē ad irascibiles, quæ sibi arduum appropriat dicitur spes esse boni futuri cum confidentia adipiscendū: desperatio boni futuri cū diffidentia: audacia mali futuri cū confidentia repellēdi: & oppugnandi: timor autē atq; metus, est mali futuri cū diffidentia repellēdi. Ira autē, est prætēritæ offensæ trīstitia cū appetitu vindictæ. his hæc duo adiungo: primū, hæc passiones, secundum suos vitaliter immutandi modos, modis varijs, corpus realiter transmūtant. Secundum, ad eas pronisicāt corporum dispositiones: secundū quas plurimum animabus insitum est sequi corpora.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Non tenue opus est perscrutari a quibus actibus prænumeratæ causentur passiones. Quæ autem sentio dicā. ¶ Imprimis de ipsa concupiscibili: quæ ad primam contrarietatum combinationem: volitio boni in se, & cognitio, naturaliter passionem quandam producunt: quæ dicitur amor, aut magis propriè libido, aut placētia: vt nomen amoris a sui deputetur. Nolitio autem mali in se, & cognitio, passionem illam efficiunt: quæ appellatur odium: aut magis propriè abhominatio seu horror: vt nomen odij pariter a sui cōtrahatur. & dixi vtrobicq; in se, id est, nominibus rem adesse, vel abesse non connotantibus: sed duntaxat obiecti bonitatem, vel malitiam volūtatī ostensam. ¶ Quod ad secundam combinationem dico: volitio qua voluntas vult bonum infore, & cognitio quæ inerat, passionē causant naturaliter: quæ a pleijsq; dicitur desiderium: aut rectius cupido, vel cōcupiscentia: vt desiderij vocabulū actui aptetur. Nolitio verò qua vult malū infore: & cognitio, quod qua est nolitū malum inerat: passionem causant naturaliter nomine suam siue resiliōnē. ¶ Quod ad tertiam combinationem, volitio, qua vult bonum inesse, & cognitio inexistentis,

gaudium efficiunt, seu legitimum: nolitio mali inexistentis, & cognitio inexistentiæ, tristitiam causant, seu angustiam. ¶ De irascibili verò, dici solet non esse passionem eius respectu præsētis inexistentis: & huius ratio est. Nam quæ inest, non habet ardui rationem ad præcauedum, vel ad adipiscendum: respectu autem prætēriti, est ira: & respectu futuri, sunt reliquæ. ¶ Quod igitur ad primam combinationem dicendum, volitio boni ardui atq; difficilis absentis, & adipiscendæ, si fuerit cum adeptionis confidentia, passionem causat: quæ accommodato nomine dicitur spes: si autem cum diffidentia, gignit passionem: quæ appellatur desperatio. ¶ Quod ad secundam combinationem: nolitio mali ardui atq; difficilis noliti infore: aut est cum confidentia repellēdi: sic causat audaciam, passio nem: aut cum diffidentia, sic timorem seu metum producit. Sunt igitur spes & desperatio, respectu boni: audacia verò & timor respectu mali. ¶ Quod ad tertiam speciem: ira, est passio mixta, ex tristitia prætēritæ offensæ, & desiderio vindictæ. Sed an ipsa sit passiones illæ duæ: an vna eis cōdistincta: vt vtrūq; dici potest: prout enim idem voluntatis actus, est volitio, & nolitio: sic ab illo a tertio causari potest passio vna simul appellanda gaudium, & tristitia, aut spes, & desperatio: & ira de alijs contrarietatum combinationibus, respectu diuersorum obiectōrum: Nec hoc impedit, quin pariter duæ illæ passiones, scilicet tristitia prætēritæ offensæ & desiderium vindictæ valeant simul ira nuncupari: quinimò & ipsa tristitia, & desiderio ei assilite, vocari potest ira. Nomina ad placitum significant nec deest vsus. ¶ An enim vniuersaliter ad singulas prænumeratas passiones requiratur distinctæ combinationes boni & mali sub his connotationibus? Ostendo superius quod non. Dico enim obiecti nudè ostensi, hoc est, sine boni aut mali connotatione, quod sit volitum, & cognitum, inesse productur gaudium, cum nolitione autem, tristitiam adiungo: pariter gaudij, & tristitiæ nomen sæpe extendi, tam respectu futuri, aut prætēriti, quàm præsētis. De his amplior libro de libero arbitrio fiet examinatio.

Ira nomen accipi potest pro vna simplici passioe aut p aggregato ex duabus.

¶ Secundum notabile. Ex actibus suprâ assignatis, causantur huiusmodi passiones: nihilominus ex corporum varietate, contrahunt animæ ad passiones ipsas non modo dicam pronitatem varietatem. Primum quidem, ex appetitu sensitivo: & consequenter ex parte liberi arbitrii obligati: atque immeriti sensui, cui natum est condesertari, atque cōtristari. ¶ Vbi hoc habes documentum: sensatio ipsam organi dispositionem obseruat in prosecutionis, aut fusionis productione: sicque eiusdem obiecti sensatio facit in vno actum refugituum, & altero consequituum, propter obiecti ad corpus sic dispositum conuenientiam, vel disconuenientiam, similitudinem, vel dissimilitudinem. veritatem huius ostendit lupi apprehensio in oue aut lupo. Quo fit (teste Aristotele) animæ insequuntur corpora: necessarium quidem quod ad appetitum sensitivum: & inclinatur quod ad liberum arbitrium: id enim, vt amplius noscatur, placuit hæc ex philosophiæ thesauris annectere scilicet: Corpori sanguineo anima immersa, est naturaliter læta: amatiua, pia, benigna, ad risum facilis, liberalis, potuum, & ciborum delicatiorum cupida: & ad res venereas prona. ¶ In corpore autem cholericò, ipsa est naturaliter in agendis impetuosa, vigilans, audax, animo elata, in arduorum honorum & administrationum appetitu, prona ad iram, facileque placibilis: & prodiga. ¶ In corpore flegmatico, pigra, atque somnolenta, paruiloqua: arduorum honorum, atque administrationum contemptiua, ad iram tarda, paucò cibo, atque potu cōtenta, ad venereas rara. ¶ In corpore autem melancholico, timida, tristis, suspiciosa, tacite cogitabunda, solitaria, auara, in opinione pertinax, ad iram tarda, & implicabilis cum irata fuerit. Has, & alias quam plures pronitates contrahunt à corporibus animæ. Et quoniam variis alimentis variatur corpora in qualitatibus, spiritibus, & humoribus, qui sunt quædam passio feminaris, atque alimenta: hinc ex eis morum pronitates diuersificari oportet. Nulli enim dubium ad timiditatem, vel audaciam, spem, vel desperationem, gaudium, vel tristitiam, ad iram, atque furorē: & alias passiones pronificare certa ciborum genera: quæ

Animæ insequuntur corpora necessarium quidem quo ad appetitum sensitivum & inclinatur quod ad liberum arbitrium.

autem sint illa: ad quas ve passiones non est presentis speculationis aperire: idem de loci habitabilis conditione: idem de anni temporibus, hyeme, estate, &c. ¶ Cum pariter corporibus dominantur astræ: nec parum ab eis tam in manifestis, quam occultis proprietatibus discernitur. hinc ex ipsis contrahi possunt ad varios mores affectus, & passiones, incitamenta, fomentaque varia. ¶ Tradiderunt astrorum obseruatores faturno dominante genituræ animam corpori sic qualificato coniunctam, pigram, tristem, solitariam, timidam, auaram, suspiciiosam, diuinentem iram pertinacem. ¶ Ioue dominante, genituræ animam in corpore si: qualificato lætam, honestam, humilem, liberalem: arduorum, atque conuersationis maioris appetituum. ¶ Marte sic dominante, eam esse furiosam, audacem, appetituum dominandi, vigilē, mobilem. ¶ Sole autem, eam fidelē, alti cordis, honestā, piā, religioni deditam. ¶ Venere autem, eam esse fidelē, lætam, benignam, gratam, amatiuam, piā, luxuriosam, musicę amatricem. ¶ Mercurio autem, eam esse ingeniosam, quarumcumque artium, & scientiarum cupidam, modestam, facundam sermone, religioni deditam, iustam, atque alijs fidelem. ¶ Luna autem sic prædominante, genituræ animæ corpus sic qualificatum inhabitantem, atque informantem, esse grauem, stabilem, honestam, parentibus affectam, & potui tardam. ¶ Hæc enim ab autoribus vitia naturalia, aut virtutes nuncupantur: non quod in eis sit plena vitij, aut virtutis ratio: sed ad huiusmodi pronificationem, atque seminum quoddam, animam ad certos mores cōtinuē sollicitans: cui sapiens dominatur: stulti autem indulgent: quorum infinitus est numerus.

¶ Tertium notabile. Dicuntur passiones mentis: dicuntur & cordis: sed vnde hoc? dico: animæ passiones iuxta suos vitaliter immutandi modos corpus realiter immutatur: appetitur enim mentis passiones: passionesque animi propter vitalem animæ immutationem: passiones verò cordis propter realem corporis transmutationem: quia. scilicet. cor principaliter patitur, cui seruit spiritus, & sanguis: qui etiā illis passionibus diuersimodè mouetur. ¶ In gaudio, paula-

Passiones cordis, cur mentis dicantur.
Passiones corpora transmutant.

rim cor versus pectus dilatat: in tristitia, mouet paulatim versus dorsum. In ira vero, subitò versus pectus: in timore subitò versus dorsum: in verecundia subitò ad vtrūq; in angustia aut paulatim. ¶ Gaudiū itaq; dilatat cor: & tristitia cōstringit: in gaudio fit à corde spiritū effusio ip̄ corpus: in tristitia aut retēio. Et indē in gaudio calefiunt exteriora mēbra: & frigidit cor depauperatū sp̄. In tristitia aut calefit cor inferi frigiditibus exterioribus. Finali aut effectu, frigidant omnia nimia cōstrictione dē suffocato calore.

Passionum refrenatio & moderatio differunt, ¶ Primum dubium. Qualiter differunt refrenare passiones: & eas moderare. Respondeo: refrenare, est cohibere nē suo impetu passiones contrā rectam rationem insurgant. Moderare vero, est vti ipsas conformiter ad rectam rationē vbi oportet, quādo oportet, secundū qualitatem materię, quādoq; excitando eas, quādoq; reprimēdo: licet enim esset exigētē materia passionē furoris excitare: prout duci belli, aut pariter passionē veneris procreatore plem, aliās frigidō, & ita de reliq;: quamuis enim de his quæ insunt à natura nō laudemur, neq; vituperemur: per eorum tamē vsum liberum, vel libere permissum fit.

Prudēs quæ liter astris dominetur atq; cōplexioni. ¶ Secundum dubium. Qualiter astris dominetur prudēs, & sapiens cōplexioni? Respondeo: primò & potissimē, quò ad proprios liberi arbitrii actus: quantūcūq; sit inclinatio dominatur prudēs.

¶ Secundo, partim quò ad inclinationum diminutionē, videlicet per caularum contrariarum applicationem, corpus ad contraria dispositiones alterantium: quinimò potest ipsa natiua complexio permutari.

¶ Tertio, quò ad anime accidentia inclinationes contrariis facientia: prout sunt habitus per vsum, & exercitium virtutum acquisiti.

¶ Quarto, quò ad fugam occasionum hunc corporis formitem excitantium.

De liberi arbitrii habitibus.

CAP. V.

Habitus, est qualitas quedam in potentia operatiua ex actu, vel actibus naturaliter genita remansens in ea, transeuntibus actibus, inclinans habitum immediate ad consimiles actus. ¶ Volens igitur non generari in eo habitum, non exercere actus: aliter ex actibus velis, nolit, producet habitus ad actus inclinatus.

Habitus quid.

Habitum nō lens generari non exercet actus,

PRIMUM NOTABILE.

¶ Quorundam opinio non distinguit potētē ipsū habitum, videlicet habitū esse potētiam transeuntibus actibus dispositiorem, proniorē ve ad similes. Alijs contrariam asserentibus scilicet esse accidens ipsi potētiae superadditū. hinc promptū est, nihil nō accidentis susceptiū esse habitabile. cum igitur deus sit ens simpliciter simplex: non est habitus habitabilis.

Habitus nō accidens ipsi potētiae cōdistinctum,

¶ Secundum notabile. Varie sunt habitus acceptiones: quib; postergatis, prout subiectæ materię quadrat, vtar vocabulo supra dē definitio: vbi enumeratē sunt ipsius habitus proprietates sequentibus conclusionibus amplius explanandæ.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Habitū, est qualitas ipsi potētiae operatiuę condistincta: & huius motiuum est experimentale ratione firmatum scilicet quoniam transeuntibus actibus, reperitur potentia operatiua magis, quā prius inclinata: magisq; prona ad consimiles actus: etiā omni alio circūscripto: & nulla foret huius ratio: nisi transeuntibus actibus suis scet aliquid in ipsa potētia operatiua derelictum, postea ipsam inclinans ad consimiles actus: igitur est concludendum aliquid derelinqui: & illud quidem est qualitas ei inhærens, peculiari nomine habitus.

¶ Secūda cōclusio. Naturaliter gnā: oñdo, posteo aliquo actu, et i volūtate, nō ē in libera ei; ptate ipēdie habitus

productionem ex tali actu: igitur ipsa non liberè cōcurrit effectiui ad eius productionem: si ergo comproducat id facit, vt natura. ¶ Dico tamen voluntatis habitum nō postea actum producere: nisi liberè coagente ei voluntate: patet igitur, quōd actus necessitat voluntatem ad habitum: habitus autē, non eam ad actum necessitat.

An ex vno actuualde in tenso generari habitus: quiniōd etiam dico ex vno actu remisso: probo, submultiplex potentia potest in submultiplicem effectum: igitur ex actu remisso habitus produci potest, vt patet remissus, secundum actus remissionem: vbi aduertitur, ex eius remissione multi enim non habitum, sed dispositionem vocant. Propter eā quoniam non est de difficultate mobilis à subiecto, nihilominus quamuis nomina ad placitum significant, dico ipsum mereri nomē habitus: nisi eiusdem speciei eū eo: quiniōd fiet habitus intensior pars. Non igitur requiritur illa tanta mobilitas à subiecto difficultas: sufficit permanentia, transiente actu.

¶ Quarta conclusio. Hoc modo ex actibus generatur habitus, videlicet, ex vno actu vnus habitus: deinde ex secundo actu alius intendens primum: & ex tertio actu: & sequentibus consimiliter. Illi igitur habitus partiales sese intendunt: & actus vnum totalem habitum constituunt. Habitūs enim, qualitas est gradualiter infinite diuisibilis, infinitas scilicet continens partes proportionales, quarum quælibet est habitus.

Habitū quo modo crescat atq; integretur datur.

Habitus est qualitas prima ad actum transiente.

¶ Quinta conclusio. Habitūs, est qualitas remanens in potentia operatiua transientibus actibus: vbi duo tantum. ¶ Primum potentie identitas. in eadem enim potentia, est habitus in qua factus actus. Exempli gratia, ex actibus voluntatis generatur habitus in voluntate: ex actibus intellectus, in ipso intellectu: nec ex vnus potentie actibus generatur habitus in alia potentia: neque actus appetitus sensitiui, aut ipsius intellectus, generat voluntatis habitum: aut contrā. ¶ Secundū, tangitur ipsius habitus permanentia, transcurrentibus actibus. ¶ Hinc concludit esse qualitatem à suo actu specie distinctam.

¶ Quod si obijcias: actus frequentatus intendit habitū,

igitur est qualitas eiusdem speciei cum ipso. ¶ Respondo. antecedens est in rigore falsum intellectū de forma: si intensio: intellectū autē accipi debet, intendit effectiui: idem actus frequentatus nouum generat habitū: ex quo cum habitu precedente fit vnus habitus intensior. ¶ Sexta conclusio. Ipsius habitus officium, est inclinare: inclinare autem ad actum, est partialiter producere actū: si non inclinatur, nisi quando actum producit. ¶ Posterior nihilominus subtilizando imaginari inclinationem esse quandam nisum atq; conatum ad actum quem etiam habitus facit circumscripta ipsius actus productione: & huic suffragari videtur experientia: nam post penitentiam reconciliati percipiunt se ad vitia inclinatos: nec tamen inclinationibus consentiunt. videntur igitur esse inclinationes sine actuum productione.

¶ Septima conclusio. Habitūs inclinatur immediate dumtaxat ad actus similes: id experientia docet. ¶ Quare vnus potentie habitus non comproducit alterius actum: prout habitus cognitiuus non efficit appetitiuus actus: nec habitus appetitiuus actus cognitiuus agēs per modum habitus. Nec eiusdem potentie habitus actum specie distinctam ab illo à quo genitus est. Exempli gratia: habitus vnus articuli dumtaxat ad illius assensum, habitus dilectionis dei non, nisi & ad dei amorē, immediate inclinatur.

¶ Octaua conclusio. Habitūs ad proprios actus immediate & ad quosdam alios mediate inclinatur. Inclinare immediate ad actum, est efficientiam ipsius actus attingere sine actu medio quē producat: mediate autē inclinare ad actum, est mediante actu proprio coefficiente alterum actum inclinare ad eum. ¶ Ex quō sumeretur regula: ipse habitus ad omnem actum producibilem à suo proprio actu mediate inclinatur: prout habitus præmissarum mediate ad conclusionis assensum, id est, mediante suo actu producete assensum conclusionis: habitus pariter amoris finis inclinatur mediate id est mediante suo actu ad actus diorum: hinc sumpta est hæc communis doctrina: omnis habitus inclinatur mediate tollere impedimentum sui proprii actus: & ponere conductiuum. ¶ An autem verè efficiat

Habitūs officium est inclinare ad actū,

Inclinatio quod sit. An sine actu productione sint inclinationes.

Inclinare immediate quod.

Inclinare mediate quid.

ter habitus attingat actum ad quem dicitur mediata in causa; probabile est quod non: non enim pater efficienter productionem proles filij sui attingit: cuius tamen dicitur causa mediata. Esse itaque causam mediatam, est esse causam causam.

Habitus in sola potentia per actum frequentationem ponendus.

Habitus in quibus potestis sunt repetibiles & in quibus non.

Habitus an sit in organica potentia.

¶ Nona conclusio. In sola potentia per actum frequentationem inclinabili ponendus est habitus: nec nisi respectu actuum ad quos ipsa sic est inclinabilis. ostendit: nam ad huiusmodi inclinatione deprehensus est habitus: ut licet ex motu patuit: quod supra probatum est habitum esse qualitatem ipsi potentie, condistinctam. **¶ SEQV V N**

¶ PRIMUM COROLLARIA. Primum. Non est in potentia mere naturali habitus: scilicet in agente sine cognitione: prout in lapide, vel igne: non enim lapis post frequentem ascensum, vel descensum: nec ignis post frequentem calefactionem reperitur inclinatio: & ita de alijs. Idem de vegetativa potentia dico: fateor in talibus potentibus naturalibus posse exercitio quoadmodum aliqua auferri impedientia actum, vel induci coadiuuamina: non tamen per modum habitus agentia: prout ample libro. ij. de causis suis proprietatis. xv. ostendi.

¶ Secundum corollarium. Non est habitus in organica potentia motiva, ut est talis: patet: non reperitur post motum frequentiam inclinationis: atque per modum habituationis prioritatem etiam tales motus eius non sunt qualitates et condistinctae: igitur non sunt habituum generatiui. Preterea actus maior habitum generat intensiorem: atque magis disponentem ad actum similem: sed contingit actum motiuum seu motione maiore magis potentiam motiuam inclinare quam disponentem: igitur non gignit habitum. Preterea, habitus ille in membro esset qualitas motiui membri: & per consequens non posito impedimento ipsa continue membrum moueret: concludo igitur ex operationibus imperatis potentia motiui nullum generari habitum: scilicet ex actibus imperantibus in voluntate: aut etiam in appetitu sensitivo.

¶ Tertium corollarium. In potentia sensitiva exteriori siue cognitiva siue appetitiua, non generatur habitus: patet per eadem motiuo. Tum etiam quod ad cognitiuam exteriori:

in ea sunt duntaxat notitiae intuitiuae: illae autem nullum generant habitum: alias produceretur ibi actus intuitiuus absente obiecto: & eadem est de appetitiua exteriori ratio.

¶ Quartum corollarium. In sensu interiori tam cognitiuo, quam appetitiuo, est habitus quod ad aliquos actus, & quod ad aliquos non: non est quidem habitus quod ad actus intuitiuos, ut supra de exteriori ostendit: quod autem ad abstractiuos, iudicatiuos, et appetitiuos, sic patet: quaedam bruta videmus discipline, & eruditionis capacia: et per actuum frequentationem acquirere quorundam operationum consuetudinalem quandam peritiam sub arte, vel industria cadentium. Haec enim consuetudinalis peritia, habitus est cognitiuus directiuus eorum in illis artificialibus: & eadem est, de appetitu sensitivo interiore, ratio. Vbi aduerte distent in sensu specialem & habitum cognitiuum: nam species, est obiectorum in complexu sensorum: habitus autem cognitiuus, complexorum: species pariter ab obiecto sensato causatur: habitus autem cognitiuus ad iudicium: non igitur solum in intellectu, aut voluntate reperitur habitus. **¶ Quintum corollarium.** Quorundam actuum sunt habitus in intellectu: & quorundam non patet, notitiam intuitiuam non sunt habitus: omnis enim intuitio ab obiecto & potentia paritur: abstractiuae pariter apprehensivae ponuntur a speciebus causatur: iudicatiuarum autem, sunt habitus: nam per actuum frequentationem fit ad actus similes pronificatio, atque inclinatio: ut patet de consuetis credere aliquid, a quibus vix per motiua fortia auferri potest credulitas inclinatio. **¶ Sextum corollarium.** In voluntate sunt habitus, patet ex inclinatione, atque pronificatione per actuum exercitium maior quam ante ipsum.

¶ Primum dubium. An respectu quorumcumque actuum voluntatis sit habitus: **¶ Est vna opinio,** quod non, dicens in sola potentia esse ponendum habitum, quae est ad utrumque contrarium indeterminate: & non in illa quae necessarid coagit, positus omnibus requisitis: nam in ea non est opus inclinante. Concludunt sic opinantes in intellectu respectu principiorum non esse habitum: cum necessarid coagat intellectus positus eorum notitijs apprehensiuis: patet nec in voluntate respectu felicitatis: cum nullus

Habitus & species differunt.

Habitus quorundam actuum sunt in intellectu & quorundam non.

Habitus in intellectu negant aliqui.

possit nole felicitatem: aut summam velle miseriam. ¶ **V**idetur atque dicere beatus thomas, non esse respectum dilectionis dei habitu acquisitum: cum voluntas sit ad dilectionem ita determinata, cum nequeat in oppositum. ¶ **C**ontraria assensus præmissarum cum assensu bonitatis consentientia necessitant intellectum assentire conclusioni: put apprehensiones principiorum ad eis assentiendum: pariter secundum probabilem opinionem, efficax volitio finis cum iudicio necessitat ad finis volitionem: nihilominus tam ex assensu illius conclusionis, quam ex volitione medij, causantur habitus: igitur hæc necessitatio productionis actus, non est ratio sufficiens negare habitus productionem. ¶ **I**tem etiam, eorum motuum est inuisibilem: videlicet, ex quo potentia iam naturaliter posita causis inclinatur: igitur non indiget habitu inclinante. Contraria quod inclinatur, potest magis inclinari: alia, post habitus primi productionem, nunquam in illa potentia produceretur similis habitus: cum iam potentia per habitum illum inclinatur: potest enim fortius inclinari, sic ad propositum intellectus, cum apprehensionibus terminorum naturaliter inclinatur, principijs assentiri potest fortius inclinari. s. habitu illis apprehensionibus coagente: pariter voluntas, cum offensione summi boni inclinatur, potest plus inclinari: scilicet coagente habitu: & ita in reliquis.

¶ **S**ecundum dubium. Pro quo obiicitur potentiam operatiuam naturalem esse habitabilem. ¶ **N**am tria sunt dumtaxat principia ad naturalia opera, videlicet, complexio, compositio, & vnitas: sed sine alicuius horum permutatione, potest potentia naturalis per operum frequentationem, aut melius, aut deterius, in similia opera: ergo per habitum: consequentia patet cum maiore: & minor probat experientia in hominibus similis complexionis, quorum vnus est comestioni, aut potui, aut quarundam rerum digestionis assuefactus. Alter somno diurno: alter acri, atque calori: vt viticolæ, fornaciarii fabri, vitinarii, cursores: talibus enim assueti, multò melius non affectis se habent. ¶ **R**espondeo: prout libro secundo de causis

causis proprietate. xv. negando minore: in prænumerationis enim experientijs non sunt illa sine principiorum naturalium permutatione. ¶ **P**rimò quidem per certi cibi, vel potus assuefactionem, acquiritur membris complexio cibo, vel potui proportionalis. ¶ **S**ecundò, pariter ex somno acquiritur corporalis dispositio dormitionem requirens: qua ommissa læditur natura. ¶ **T**ertio, in fornaciarijs, & huiusmodi iuxta fornacem assistentium, consumitur ex frequentia humidum, roridum aptum per ignem bulire, quo consumptio minus lædatur. ¶ **A**cquiritur etiam corporalis calor, vel frigori expositis quædam densitas: per quam assueti facillius illa tolerant: nam durè difficulter à causa extrinseca patitur. ¶ **I**n reliquis pariter laboribus, partes exercitæ sunt solidiores: & à sustinuitatibus puriores, atque fortiores. ¶ **E**t generaliter non reperitur in talibus facilitatio ex assuefactione absque aliqua reali permutatione in principijs naturalibus facta: quare non per hanc facilitationem concluditur sufficiens iter vltim illic generari habitum.

¶ **E**x dictis sequitur corollarium. Duplex est assuefactio: Habitùs & puræ intentionalis: & realis. Prima quidem, est habitus proprie dictus, videlicet sine reali permutatione in principijs: acquisibilis per naturam ex actu, vel actibus: & non aliter, atque ad similes actus inclinatur (nō est hic de habitu super naturali sermo) assuefactio aut realis, est quedam habitus quæ cum frequentatione operationum acquiritur per realem in principijs naturalibus permutationem factam: & talis est à materiali agente factibilis non ad aliquos actus inclinans potentiam: nec est qualitas spiritalis: sed corporea prima vel secunda: aut ipsummet agens à quo remotus est, vel additū aliquod impediens, aut inuans: subiungo de potentia sensitua exteriori patens exemplū: potest vidēdi dispositio absque habitu meliorari: videlicet in oculo per pelliculam, vel humoris ablationem: aut per eius subtilitatem, aut ingrossationem, vel aliam qualitatis impressionem. Exemplum de potentia motua. Acquiri potest complexibilitas quædam, atque contrahibilitas per oblationem, vel contractionem humorum, aut partium, aut aliorum

Habituari
nonnunquam
paret potentia
quæ non ha-
bituatur.

impedientium, vel per qualitatum mollificantium, aut con-
solidantium impressione: quod oleis, & vnguētis fieri so-
let: quibus membra redduntur agilia: & magis animę obe-
dientia in actu atq; motionū membrorū exercitio: cui
iuuamen præbet in anima esse habitus? varios cognitiuos,
atq; appetitiuos per actū frequentia acquisitos: prom-
ptęq; membrorū exteriorū directiuos. Exemplum de ve-
getatiua: potest quis paulatina assuafactione veneno na-
trini: cuius probatio fuit in puella napello nutrita: & in al-
tera iusquamino: non quidem habitu: sed corporea qua-
litate impressa: quæ fuit animę instrumentū, quo ipsa ve-
neno dominabatur, & coagente calore napellum cōuen-
tebat, vel iusquamium in corporis substantia. Exemplū
habes in re inanimata simile: quæ potest absq; habitus
acquisitione disponi ad actionū, vel passionum facilitate-
tem. Redditur enim baculus plicabilior, ex frequenti e-
plicatione, qua fit quædam subtilis aliarum partū cō-
fractio, aut viscositatis dissolutio. Non igit̃ in his omni-
bus cogitur habitum afferere.

Habitus coëfficit actum: eumq; totum comprodu-
cit: & non nisi in specie similem. Nec potentia
exiens in actum habituat, valet ipsius habitus
efficientiam impedire. Neq; impedire pariter certam ac-
tus intensionem ab habitu proueniētem. Nec sufficiens
est ipse cum sola potentia suam gignere actum.

NOTABILE.

¶ Quorūdam fuit opinio concursum habitus ad actum
non esse efficientiæ: quam opinionē tenens Durandus dis-
tinctione. xxij. q. ij. terij, sic obijcit: omnis causa inten-
dens effectum esset sufficiens per se inducere gradum ra-
tionis cuius effectus sit intensior: & per consequens habi-
tus posset in aliquem actū, saltem remissum, sine concu-
su potentia. Prætereā, habens habitum opinatiuum, nō
per efficientiæ assentit clarius, quam ante habitū: ergo habitus nō coëffi-
circulationē cit actum. ¶ Ad primum, nego antecedens: intelligens
do per se, id est, sine alterius causæ concursu. Ad secun-
dum, concedo antecedens: assentit enim intensius. ¶ Et

Attende de
puella napel-
lo nutrita.

Habitus nō
per efficientiæ
generatur in

plico. Habitus esset infinitus: pariter actus: videlicet ex
circulatione efficientiæ: deduco, primum actum habitum
producens sit a iam iste habitus productus superaddet
illi actui certum gradum nouum: & iste nouus gradus
actus, nouum gradum habitus: & iste nouus gradus ha-
bitus, iterum nouum gradum actus æqualem: & nouus
gradus actus, nouum gradū habitus æqualem: & sic, si-
ne statu, cum sint causæ naturales: & nullus nouus actus,
vel habitus impedietur superaddere gradū aliquē æqua-
lem igitur. ¶ Ad argumentū satis difficile. Dico dupliciter
posse saluari non esse actum vel habitum infinitū per
huiusmodi circulationem, vno modo ex finita limitatio-
ne potentia: tam in efficientia, quam in vitali immutatio-
ne: propter quam in huiusmodi circulatione tandem
esset in aliquo nouo habitu, vel actu status, scilicet nihil
efficiente, propter potentia incapacitatem. ¶ Secundo
modo, ponendo effectus, & causæ inæqualitate, scilicet,
quia actus habitum non ei æque intesum producat, aut
habitum non actum ei æque intesum. Nam in tali circula-
tione etiā infinita, non produceretur actus, vel habitus
infinitus & hoc propter continuam remissionem effectus
ad suam causam.

PRIMA CONCLUSIO.

¶ Ipsi habitus ad actū concursus est vere efficientia: Habitus ad
auctū causalitas: & non alterius generis. tum etiam
quæro: cur gratia habitus sit ipsius actus? intensio maior. tas est efficiē-
¶ Secunda conclusio. Est actus totus à potentia totus, tix.
vel ab habitu, primum patet: sine efficientia potentia nō
coëfficit habitus, secundum pariter ostendo: eadem est ra-
tio de vna ipsius actus parte: & de alia. Quando igitur
propter habitus præsentiam atque efficientiam producitur
actus intensior, quam produceretur à potentia sine
habitu: non est imaginandum illius totius actus inten-
sioris vnā partē esse separatim à potentia, & alterā ab ha-
bitu: quinimō à potētia, & ab habitu est quilibet eius pars.
ex plū habes de iuuante alterum ad portandū pondus:
nam vterque totum portat idem: pariter de motiuo
potentiam, aut aliud motiuum iuuante ad ali-

cuius assensus p̄ductione: totus effectus ab utroq; p̄ducitur. Fateor quodq; aliter fieri posse, scilicet, separatim causis applicatis: sit enim actus p̄cedens habitū, q̄ per aduenientem habitū intendatur, ipse int̄sus nō est totus ab habitu.

Habitūs alii quibus in im̄mediate a: Tertia conclusio. Habitūs non nisi actū specie similem actū procedenti eō coefficienti; aut saltē actū obiectiue cōmunicantē cū illo, patet, nam per inclinationē ad huiusmōdi actū deprehendit̄ habitus ipse, atq; habitum distīctū. Illam particulā, aut saltē, &c. superaddidi; quoniam dicere fortassis quispiā, in intellectu habitū propositionis singularis affirmatiue im̄mediate ad assensum suū particularis, & in voluntate habitū obiecti particularis, prout volo fortiter aggredi im̄mediate ad actum consensum, volo fortiter agere, inclinare: q̄ ab illo specie differt; pariter in intellectu habitū totius copulatiue im̄mediate vtriusq; partis assensum, & in voluntate habitū tertium finis, & medij im̄mediate vtriusq; propriū actum efficeret. Nolens tamen hęc concedere dicat in his omnibus requiri propriū ipsius habitus actum: aliter non coaget.

Sed replico: habitus intellectiuius productus à iudicio existētiā rei per notitiā intuitiua productus, causat im̄mediate in rei absentia iudicium, quo iudicatur fuisse: & istud iudicium specie differt ab illo pariter in voluntate habitus amoris causati per intuitiua obiecti: postea in eius absentia inclināt im̄mediate ad eiusdem obiecti amorem: qui tamen specie ab illo distinguitur. Hęc aliqui concedunt, sed nolens concedere dicat ad primū non ab habitu: sed à notitiā abstractiua causari iudiciū illud: ita q̄ quēadmodum intuitiua iudicium producit, quo iudicatur obiectū esse: sic ab abstractiua causata, à propria specie rei aliquando intuitū causatur iudicium quo iudicatur illud fuisse: & concedo hoc esse iudicium euidens, non autem per se notum, cum non significat intuitiua ad ipsum causandū. Quō autē ad aliud obiectū de voluntate ponendo ambos illos amores esse eiusdem speciei, non esset difficultas: concedendo verō amorem aliquem suo modo intuitiua diceretur habitum nō ex

eo causari, vel ipsum causatum non nisi ad amorem illius speciei effectiue im̄mediate concurrere.

Quarta conclusio. Nequit potentia habitua exiens in actū coefficienti illius habitus impedire: nec impedire certam intensionis latitudinē ab habitu proueniētē: ita q̄ posito voluntatis concursu elicientis actum velit, nolit, coagit habitus: & velit, nolit, erit actus inquit, q̄ sine habitu esset eōdē volūtatis conatu. Sequitur Corollarium. quamuis consentire inclinationi subiaceat liberi arbitrij imperio: non tamen ipsa inclinatio, signanter iam ad actū p̄missio voluntatis cōcurrit: nec ex hoc concludē ipsam absolute ad gradū necessitari quē super addit habitus: nā potest voluntas nō agere, sic igit̄ ad eō liber est excessus: sicut totus actus sine habitu esset. De habitibus em̄, quorū actus libero subiacet arbitrio intelligit̄ illud Aristotelis. Habitibus vīmur cū volumus.

Quinta cōclusio. Nequit habitus cū sola potentia exiens in actū, inductiue ostendo, quoniā si fuerit potentia appetitiua, sic ad actū requiritur obiecti cognitio: si autē potētē cognitio fuerit, habitus ille est iudiciuus: cum apprehensiones sint ab obiectis, vel speciebus: assensus autem sine apprehensione causatur.

Dubium. An in propositionibus inuidentibus requiratur cū apprehensione motiū: qualiter ante habitus acquisitione requirebatur: & ad assensum cōclusionis, iam prius per demonstrationem notificata, opus sit demonstratione, prout ante habitum. Respondet: homini habituato non requiritur motiū, quale prius, patet: transitibus demonstrationibus cum postea proponuntur conclusiones, quibus sumus habitui, mox eis assentimus: & idem de propositionibus fidei, vel alij inuidentibus non refricando motiua, quibus dudum motū assentiebamus. Dices forsitan, requiri volūtatis imperium, aut motiua necessitans, quale ad primū assensum generatiuum habitus. Hinc non videtur quadrare hominum experientia mox sine actu voluntatis credentium his quibus assentire habituati sunt: tūc etiam de ceteris vltimo vlti rationis, id in sensu interiori locū nō habet.

Habitus ad actū coefficientiū nequit impedire voluntatis eliciētē actum.

Habitus nequit cū sola potentia efficerē actum.

Habitus ab absq; motiua ualeat assensum inuidentē p̄ducere.

Non corrumpitur habitus per solam actuum cessationem. ¶ Concludendum igitur, animæ rationalis habitum, fore naturaliter incorruptibilem, qui careret contrario: prout est species intelligibilis per naturam existit indelebilis: solet etenim poni ipsius habitus cum habitu impossibilitas, qualis est actus cum actu: non autem actus cum habitu. ¶ Sic habitus non per habitum: sed per actum corrumpitur.

PRIMUM NOTABILE.

Corrumpitur aliquid contingit tripliciter. ¶ Tripliciter contingit aliquid corrumpi: scilicet per substantiæ corruptionem: per conservantis ablationem: & per formaliter, aut virtualiter contrarium. Virtualiter quidem, quod potest producere effectum contrarium, cuiusmodi est actus respectu habitus oppositi. Nam potest habitum contrarium producere. ¶ Primo modo corrumpitur ipsius bruti habitus: & species cum quo simul interit anima: species pariter, atque habitus potentia sensitiva hominis per eius mortem, vel per organi sensus corruptionem corrumpitur. si res ita habeat, quæ illa accidentia toti composita, vel organo inherant. Secundo modo, notitia intuitiva, atque actus appetitivus intuitivus desinit per obiecti absentiam. Tertio modo solet poni ipsius habitus corruptio per actum oppositi.

PRIMA CONCLUSIO.

Non corrumpitur habitus per solam actuum cessationem ostenditur potest per certum imò per satis longum tempus conservari sine actu: & eadem est quantitas temporis ratio: cum diurnitas, non sit res aliqua positiva adveniens, atque contraria. ¶ Obijciens experitur quis sine contrario actu obijci conclusionem habitualiter præscriptarum, quod non nisi defectu exercitii per habitus corruptionem salvari potest. ergo sola actuum cessatione corrumpi potest: tum etiam consilium repetere scita, ne memoria decidant: quod non esset sine habitu corruptione per solam actuum cessationem. Respondet Oham in quarta questione, xij. in responsione ad primum

dubium inquit: potest dici, quod deus non conservat quando deficit exercitium actus diu. Aliter, inquit, potest dici, quod ex frequenti intellectione, & volitione potest generari, & augeri aliqua qualitas corporalis que conservans habitum in intellectu, & voluntate: ideo ad corruptionem illius qualitatibus corporalis conservatis sequitur corruptio habitus in anima: illa autem qualitas corporalis corrumpitur per actionem extrinsecoriarum agentium que continue agunt in corpus alterando diversimode, cuiusmodi sunt elementa: & alia corpora multa: propter quorum actionem corrumpitur qualitas illa corporalis, quando non agitur per actum intellectus, & voluntatis frequentationem: & hæc, inquit, videtur esse ratio quare corrumpitur habitus in intellectu, & voluntate per cessationem actuum. Illud puto mere fictitium: scilicet a quolibet actu animæ imprimi corpori qualitatem permanentem: non videtur cui pari corporis inherere huiusmodi qualitates, aut qualitates earum actio conservativa habituum. Varij sunt etiam animæ actus non transmutativi corporis: tamen habituum producant. Tum etiam potest anima separata eorum recordari, quæ in corpore gessit: atque absentibus illis qualitatibus retinere habitus acquisitivos in via. Præterea, non videtur vnde esset causarum extrinsecarum corporalium consuetudines ad illas qualitates ab actibus corpori impressas: & cur potius vnius quam alterius fuerit oblitio, vel corruptio vnius habitus potius quam alterius. ¶ Dico igitur ut prius, huiusmodi habitus intellectus, aut voluntatis non deleri sine actu contrariorum adventu: sed hoc vnum est: possunt ab actibus suis tanto tempore impediri, ut omnino deleri videantur: & modus est iste: in suis enim actibus sopiuntur habitus voluntatis, per actuum intellectuum defectum: & sopiuntur habitus intellectuum carentia apprehensionum occurrentium ex speciebus producibilibus. Sopiunt vero species intelligibiles defectu suffragij fantasmatum: cum sit necesse intelligenti fantasmata speculari: aut defectu aliorum motuorum speciebus appropriatorum ad hoc quod agant. Nam non agunt nisi motæ, a certis rerum notitijs cum suis obiectis aliquam similitudinem, & ha

Habitus aut species contingit tandiu sopiri atque a suis actibus tandiu impediri ut omnino deleri esse videantur.

bitudinem habentium: subiectum autem fantasmatum est corporeum, vel ab eo in hoc dependens: quare per eius alterationem possunt fantasmata deperire.

¶ Secunda cōclusio. Foret per naturā incorruptibilis habitus intellectus, aut voluntatis, qui careret cōtrario: pur & ipsa species intelligibilis, patet: nō cōnūteretur ex hypothesis per contrariū, nec etiā ad subiecti corruptionem, nec pariter ex conseruantis absentia: cum nullum sit eius conseruans inesse habitus, vel species nisi ipsa potentia: secus de suorū actū exercitio. Præterea, nō obstat mutatio corporis alterati: ne tranfens quis per etatiuas trās mutationes recordat in senectute alicuius in pueritia cognitū: cuius vsq; nūc nūquam recordat: fuerat, quōd est permanentiæ species intelligibilis vsq; nūc iudiciū: & eadē est de habitu ratio. Quare ex opinione afferere nō potest se propositioni impossibili cōtradictionē explicanti: aut oppositis principiōrū per se notorū assentiri: nec posse ordini summam beatitudinē: aut amari summā miserā: habitus illorū actū essent per naturam incorruptibiles.

¶ Tertia conclusio. Solet poni habitus cū habitu, sicut actus cū actu, incompōssibiles: non autē actus cū habitu: vltima pars est clara: nā quantūcūq; in vitio habitus: potest actū cōtrariū elicere: post cuius transitū adhuc percipit se inclinātū: igitur stetit actus ille cū habitu opōsito. Quōd autē ad primā partē: est cōmūnis opinio, qd actus reperiens in potētia habitū oppositū, nunq; habitū producit quousq; omnino resecatus, atq; corruptus fuerit habitus ille: & ita non per habitū corrūperet habitus: sed per actū, vel actus præcedentes. Contra: causæ solū virtualiter cōtrariæ cuiusmodi sunt habitus, possunt se cōpati: tūm etiā maior est habitus cū actu contrarietas, q̄ cū habitu. Nā habitū contrarietas, virtualis est: & solū ratione actū eminet in eius contentorū: sed est cōpōssibilitas habitū cū actu: igitur cū habitu. Præterea ad hoc est experiētia: nā per virtutis exercitiū quis experit se ad illū actus dispositionē: atq; magis inclinātū nō esse: sane omnind inclinatione ad vitia: ergō in aliquibus gradib; manet habitū cōtrarij. Nō est igitur improbabile

prout calor, & frigiditas, se in aliquibus gradibus cōpariuntur: sic contrariorum a ctuum habitus.

¶ Primum dubium de habituum supernaturaliter infusorum corruptibilitate. Respondeo, de infusus eiusdem speciei cum naturalibus dicendum est, vt de istis: de infusis autem, non per naturam pducibilibus secus: quales asseruntur fides, spes, charitas, in baptisinate collate: quæ à multis ponitur pariter à solo deo delebiles: quare peccatū non attingit gratiæ formalem corruptionem, cum mortale sit aliquandō pura omisio: demeritorie autē sic: scilicet per peccatum mortale demeretur q̄ subtrahā ab ipso deo gratiam: sic em̄ per hæresim subtrahit deo habitus fidei infusus: & p̄ desperationē habitū spei infusus.

¶ Secundum dubium inordinate. quid & qualiter operantur infusi habitus. Respondent pleriq; eos nō sine habitibus acquisitis inclinare ad actus: & horum quidē motiuum est experimentale. Puer in sylua nutritus nō reperit per habitus illos inclinatus ad eorum actus: aliās q̄ sunt fidei cognosceret. Corollarie sequitur non efficienter ad primum actum concurrat infusus habitus,

¶ Quid igitur sit dicendum? Respondeo esse à deo: infusibiles habitus sine alijs acquisitis inclinatio: esse pariter infusibiles alios non sine acquisitis, aut equiualentū suffragio productiuos a ctuum: primam partem ostendo: sunt ab ipso deo infusibiles eiusdē speciei cū acquisitis. ¶ Secunda pars, est communis dogmatizantium de fide, spe, & charitate supernaturalibus: quæ ab acquisitis specie distant. ¶ Dicunt nonnulli ad actum meritorium requiri esse ex gratia videlicet efficienter: alijs a scendentibus suffice re fieri cum gratia: hoc est assistente gratia. Non enim est præsentis speculationis decisio huius.

¶ Tertium dubium. An verum sit vniuersaliter hoc cōe dogma: omnis habitus inclinatur ad promptē expeditē, & delectabiliter operandum. Respondeo non, quātum ad tertiam particulā Ostendo: habitus intellectiuus non est huiusmodi: cū non ipfius intellectus, sed potētiæ appetitiuæ sit delectatio. Pariter habitus penitentiæ; nō inclinatur delectabiliter penitere se tristrari de peccato: id em̄ repu

Habitus suspernaturali quater infusi qualiter sint corruptibiles,

Habitus infusus qualiter operetur.

Habitus quid cūq; an indelectabiliter operandum.

Habitus cū habitu aut cū actu qualis incompōssibilitas.

Actū contrariorū habitū an possint se cōpati.

gnantiam includit. ¶ Apparener enim hæc poneretur regula. Conditione actus in hoc sequitur habitus. Cū igitur tristitia sit de his quæ nobis nolentibus accidunt, Gaudium autem, de his quæ nobis volentibus accidunt; nec sit potestatis cognitivæ huiusmodi passio. Hinc conformiter triplex distingueretur habitus; quidam ex nolitione, atque odio genitus, inclinās tristabiliter: quidā ex volitione inclinans per oppositum; quidam neuter videlicet, cognitivus neutro modo inclinās. Contrā, voluntatis habitus ex volitione genitus potest iudicio difformi habere se cum tristitia; pariter habitus ex nolitione genitus potest iudicio caritativæ rei nolite habere gaudium; igitur &c. ¶ Hinc concludo omnem habitū ex actu genitū esse in hoc neutrum; scilicet ponēdo ex passione habitū generari. ¶ Fateor cōmuniter per actus reflexos accidere voluntati gaudium agētis cōformiter ad habitus. gratia exempli: qui de peccato poenitēs tristatur; gaudet quia tristatur; sed id non est ex inclinatione habitus poenitentiae; nec id inefficenter accidit; cum nec semper actus eliciatur reflexus.

De libertate ad bonitatem vel malitiam requisita.

CAP. VI.

Libertas est conditio ad bonitatem aut malitiam necessaria.

Necessaria bonitatis moralis, aut malitiae conditio, est libertas, sine qua non meretur operatio laudem, aut vituperium: hinc propter id quod nobis inest a natura, teste Aristotele, non laudamur; neque vituperamur: ¶ Augustinus libro de vera religione ait: usque ad deo peccatum voluntarium malum est: ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium: ¶ idem Augustinus libro de duabus animabus: non nisi voluntate peccatur: ¶ ibidem nusquam nisi in voluntate peccatum est. ¶ Sed intelligit primario: secundario autem in operationibus

aliarum potentiarum effectivè imperatis ab ea. hinc nulla bruti operatio, aut hominis vsu rationis carentis, est moraliter bona, vel mala.

PRIMUM NOTABILE.

¶ Actus moraliter bonus, est operatio libera conformis rationi distanti de omnibus circumstantiis requisitis. Actus autem malus, est operatio libera difformis rectæ rationi distanti de omnibus circumstantiis. ¶ Trahunt itaque tres conditiones ad bonitatem actus moralis requisitæ: scilicet libertas: cōformitas ad rectam rationem: & omnium debitarū circumstantiarū integritas. Ad moralē autem malitiam, libertas: difformitas ad rectam rationem: & alicuius debitarū circumstantiarū defectus, aut alicuius male positio. Has tres conditiones, tria sequentia capitula declarabunt: nunc igitur de prima: pro qua sit conclusio. Non est sine libertate in operatione bonitas moralis: aut malitia: id autoritatis supra patuit: rōne autem ostenditur: requiritur facultas in opposita: tum etiam per hoc à bono naturæ distinguitur bonum moris: & à malo malum. ¶ Pro cuius maiori elucidatione multipliciter obijcio. Primo: humiliatio bonitas, & asini, qui dominū suum cognoverūt, fuit moraliter bona: cū fuerit honor lativæ. Secundo: asine balaam: locutio: cū fuerit prophetia. Tertio: baptismatis susceptio in paravolo: cū sit ei gratiæ meritoria: atque peccati originalis deletiva. Quarto: innocentiū violentia mortis perpeffio pro christo: cū per hanc, aureolam martyrum meruerint. Quinto: christi operationes: cuius animi non erat in oppositum flexibilis. Sexto: beatorum, atque etiam damnatorum actus: ad quos à deo præveniente ipsi necessitatur. Septimo: viatorum in gratia confirmatorum. Octavo: actus pro primo instanti creationis angeli; vel animæ elicitus: est moraliter bonus, vel malus: & pro illo instanti non est potens non elicere eum: nam omne quod est, quando est, necesse est esse. Nonio: actus tempore naturalis continuationis: cum sint eiusdem speciei cum seipfis quando eliciebantur,

Decimo, volitionis mediour ad finem ad quos necessitatur voluntas ex efficaci volitione finis. Undecim: amor quo primus angelus inordinatē se amavit, erat naturalis, qui fuit moraliter malus, quoniam demeritorius. Duos decimos: amor summi boni intuitivus, aut odium summi mei miserix: ponēdo eos actus necessariō sequentes notitiam. Decimotertio, primi motus facti morosi, atque inivmum continuati sunt moraliter mali: quī per continuationem non desinunt esse naturales. Decimoquarto: cogitationes materiæ illecebrosæ morosæ cum periculo cōsensu permixtæ non repressæ sunt imputabiles, etiam si que voluntatis actū: & sunt ex hypothesi naturales. Decimoquinto: post volitionem efficacem orandi transluentem, cōtinuatio orationis etiā cum inadvententia est moraliter bona: quoniam est satisfactoria: & non est libera. Decimosexto: omni actū voluntatis circūscripto: omisso dilectionis dei pro tempore, pro quo viator tenetur, est culpabilis: cum sit præcepti transgressiva: & illic non est libertatis vsus, cum sit sine actū. Decimoseptimo: obligatus matutinus adire dormiens ex culpa: non expergestus omittit culpabiliter matutinam tempore: & non est pro tunc omisso illa libera: cum tunc ligetur liberū arbitrium. Decimo octavo: Carentia iustitiæ in paruulo, est culpabilis, cum sit mortalis, & non est libera. Decimos nono, multæ, dementiū, atq; ebriour, et etiam dormitiū operationes, sunt culpabiles, cum sit de eis confitendum, quæ tamen sine liberi arbitrii vsu sunt. Vigesimo: martyrii passiones erant moraliter bone quoniam meritoria: & non erant voluntaria: imo ab extrinseco illate. Vigesimo primo, cessante malo liberi arbitrii vsu, euentus sequentes sunt culpabiles: & sunt non liberi. patet, non effectiue à voluntate. Vigesimo secundū: mandati impunitur gesta mandatarij, etiam carentis vsu rationis: qui nec ab eo nec ab illo libere fiūt. Vigesimo tertio, bruti animalis operatio, quæq; dño suo est culpabilis. Exodi. xxx. si bos corrupta fuerit ab heri et nudius tertius? & cōtestati sunt dominum eius: nec reulerit eum: occideritq; virū, aut mulierē: & bos lapidibus obruetur: & dominū eius

occident: sic igitur uterq; punitur. Vigesimo quartū, operatio exterior imperata, est moraliter bona, vel mala: vt concedunt oēs: sed q; nō recte appelletur libera per eius efficientiā à libero actū. ostendo, quoniam illo actu libero posito, nō minus naturaliter pducitur, q; posito illo actu interiori producatur passio, vel habitus: sed nō denomiatur libera ipsa passio, aut etiā habitus: igit nec exterior operatio. ¶ Ad hæc obiecta respōdeo. Ad primū, nec vere cognouerunt dñm: nec vere honorē latræ ei exhibuerūt: sed per modū cognoscendi, atq; exhibendi se habuerūt: sed miraculose ab ipso deo pulsati sunt: atq; moti genua flectere: & reliqua exercere, qualiter exerceret vere cognoscens dominū: prout de? dicitur irasci, vel furere idest per modū irascens, atq; furentis se habere: scilicet puniēdo, qualiter homines illis passionibus affecti procedere solent: forte certa imaginatione fantastica ab ipso deo immixta mouebantur: nō quidē imaginationē obiectiue de deo: quā sicut visus nō est sensationis soni capax: sic nec sensus alius exterior vel interior, est capax cognitionis substantialis immaterialis: imō nec materialis: sed dītaxat accidens. Hinc non est beatificabilis anima bruti. Ad secundū respondeo: extēso prophetix vocabulo, secundū eius ethimologiam procul fari: pōt bruto cōmunicari. pphetia idest talium locutio procul à naturali cognitione distantium: etiam sine significationis vocū, aut rerū significatarum cognitione: nec oportet huiusmodi locutionē prophetica esse moraliter bonā, vel malā. Strictē autē sumpto noīe, prout definit. Cassiodorus in. plogo libri psalmori: pphetia, est diuina inspiratio rerū cœuentus immobili veritate demonstras: sic nulli cōpetit bruto. Ad plenā em̄ pphetix rationē requirit intelligentia interpretationis visionis: aliter nō dicendus esset propheta: sed vidēs. Fuit theodorus in cōcilio Toletano cōdenatus: asterēs, pphetas: nō intellexisse visōes, atq; pphetias. ¶ Ad argumētū igit, distinguat nōmē: accipi pot pphetia pro radice scilicet, p interiori lumine supnaturaliter infuso: & sic nō est in ea bonitatis moralis, aut malitiæ ratio. Alio modo pro illius luminis effectū: prout est locutio pphetica: Et duplex po

Bos & asin?
nec propriē
deū agnouit
rur: nec ei honorē
latræ exhibuerunt.
Deus furere
dicitur nō q;
in eū furor
causatur: sed quia
admodū fur
rētis se habere
videat cum
in aliquē ani
maduerunt.

Prophetia
cui compete
re pot eiusq;
multiplex ac
ceptio.

Propheta &
videns differunt.

Theodori
cōdenatio.

Duplex esse test esse. Vna deo coagente: imò ad talem locutionem ipso necessario organa vocis: qualiter obsecutus à spiritu loquitur: videlicet spiritu organa mouente, eosq; formante: et de articulatè verba. Balas enim volens, requirente balach, maledicere populo dei necessitas benedicere. Alia potest esse prophetica locutio, homine cum directorum luminis prophetici libere loquente: sic enim esse cõtingit moraliter bonã: imò etiam malam cum aliud de posteris circumstantia vitians adueniret: prout est finis vang glorie, vel aliud: potest enim cum peccato mortali stare donum passiuam. Ad tertiu respondendo: negãdo illam passiuam baptismatis susceptione in parvulo esse meritoria. dico em nec ipse, nec baptizans, nec offerens meret ei sed christus: ipse em meruit generis humani reconciliacionem: ianuz celestis aperiõnem: & sacramenti efficaciam. In quolibet em sacramto ab habẽte vsu rationis rite suscepto dantur duæ gratiæ. Vna personalis motui bono susceptio: correspondens. Altera sacramentalis sacramto concessio: dens: primã suo bono motu meretur suscipiens. Alteram autẽ christus nobis meruit: & quamuis requiratur in baptizante intentio baptizandi, aut agẽdi: quod intendit ecclesiã non tamen requiritur hæc intentio meritoria: imò nec moraliter bona. patet, vbi circumstantia vang glorie vel cupiditatis lucri intentionem illam vitaret: nec pariter in eo, aut parentibus requiritur fides, cum infidelis verè baptizet. Sufficit igitur ecclesiæ militantis, vel triuphantis fides. Ad quartũ supponendũ, Baptismus fluminis, est aqua ablutio cõ debita intentione. baptismus fluminis, doctor peccati. Baptismus aut sanguinis, est mortis permissio christo. Amplius aureola, est quidam fulgor in signũ excellentis victoriæ contra mundi, carnis, vel dæmonis pugna in parte corporis, in qua beatus victoriã exercuit. Prima est marij. Secunda virginitatis. Tertia prædicatorum: quare patet aureolam esse accidentalem, non essentialẽ beatitudinis præmiũ. Supponendũ est in super, qd meriti ratio cõsistit in diuina actus ad præmiũ acceptatione (loquendo de merito apud deũ) quare licet actus meritorius sit in libera hois potestate: nõ est tñ immediatè in eius libertate

Prophetia nõ est gratia gratũ faciens nec eã requirit imò actus eius continet esse vitio fum.

Meriti nõ in quo cõsistat, an de necessitate requiratur gratia que sit aut accidens,

esse meritoriu. Sequitur Corollarium, Quauis de lege ordinata, nullus actus sit æternæ beatitudinis meritorius: nisi fiat in gratia sua; tamen absoluta potestate, posset deus viatorẽ ei gratum habere, atq; actus eius sine tali gratia, seu qualitate superaddita, acceptare. Ad argumentum igitur dicunt nonnulli deum speciali priuilegio eis vsu rationis accelerasse, secundũ quem elicerent volitione passionis mortis pro christi fide formaliter imperatiam, per quem, aureolam martyrij meruerunt. Id quidẽ fecisse potuit deus, an aut fecerit nescio. & supposito nõ fecisse, dicunt alij, meritorium duntaxat diuinam acceptationem connotare: & quoniã acceptare posset deus aliquid non liberum, scilicet qui sol cras elucefcet, vel super quem lapis cadet beatificetur, id dicant meritorium: istud nõ videtur plenè vocabulo meriti quadrare: quod aliquã laudabilitatem ex parte merentis importare videtur. Illi em cui sol eluceret, non propriè diceretur beatitudo ex suo merito conferri: sed ex diuina liberalitate tantum: sic & de innocentibus dicendum: veruntamẽ id in nomine cõsistit: quare nec vim faciam. Ad quintum dico. In christi anima fuerunt actus varij, & varijs temporibus aliqui merè liberi: reliqui non. Nec nisi in actibus liberis fuit plena bonitatis moralis ratio: scilicet de merito, ipsa enim à suæ creationis instanti semper fuit summè beata beatitudine, secundum communem opinionem gratis ei collata: secundũ autem alios, quam pro illo eodem instanti meruit: videlicet per actũ natura præcedẽtem ipsam beatitudinẽ: aut etiam per alios actus sequentes: videlicet priuilegiatè præmiõ præcedẽte meritum: aut etiam ipsomet actu beatifico: sic scilicet idem sit meritum, & præmiũ: & prius fortè natura meritum, quam præmiũ. Alia autem bona ab illo instati ei collata cuiusmodi dotes corporis, & reliqua: ipse sibi meruit. Ad sextum dico, beatos ad actus beatitudinis essentielles necessitari: & damnatos ad actus punitionis essentielles, veruntamen quò ad alios multos actus suo relinquuntur arbitrio: & ab istis deficiere possunt, eosq; repetere, non autem ad actus malos transire valent beati: nec damnati ad plenè bonos deo

Meritum an duntaxat acceptationem connotet.

Beatorum actus multiplices nec ad quoslibet necessitantur.